

Substantiivilausekkeiden määritteet edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa

Sara Kannisto
Pro gradu -tutkielma
Suomen kieli
Suomen kieli ja
suomalais-ugrilainen kielentutkimus
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
Lokakuu 2012

KANNISTO, SARA: Substantiivilausekkeiden määritteet edistyneiden
suomenoppijoiden kirjoituksessa

Pro gradu -tutkielma, 112 s., 9 liites.
Suomen kieli
Lokakuu 2012

Tämän tutkielman aiheena on edistyneiden suomenoppijoiden substantiivilausekkeiden käyttö. Tavoitteena on saada selville, miten edistyneet suomen kielen oppijat muodostavat 2- tai useampisanaisia substantiivilausekkeitä ja niiden määritteitä. Tutkimus kuuluu suomi toisena kielenä -alaan. Tutkimuksessa käytetään sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista analyysia määritteiden käytön tarkasteluun. Informantteina on neljä edistynyttä suomenoppijaa, joilla on kaikilla eri äidinkieli. Informanttien kirjoitetusta kielestä tarkastellaan, mitä eri sanaluokkien määritteitä informantit käyttävät ja miten he niitä käyttävät sekä informanttien tyypillisiä ja epätyypillisiä substantiivilausekkeiden määritteitä. Lisäksi pitkittäistutkimuksessa tarkastellaan, kehittykö edistyneen oppijan substantiivilausekkeiden ja niiden määritteiden muodostustaito noin puolentoista vuoden aikana.

Tutkielma on osa Turun yliopiston suomen kielen laitoksen Edistyneiden suomenoppijoiden korpus -tutkimushanketta. Hankkeen tarkoituksena on lisätä tietoa suomesta akateemisena toisena kielenä. Käytetty vertailuaineisto on myös korpuksesta. Substantiivilausekkeiden määritteiden käyttöä tutkittiin etsimällä ensin informanttien teksteistä määritteelliset substantiivilausekkeet. Määritteet jaettiin etu- ja jälkimääritteisiin sekä näiden ryhmien sisällä vielä pienempiin osiin. Informanttien määritteitä verrattiin verrokkiryhmän vastaaviin. Määritteet jaettiin tyypillisiin ja epätyypillisiin. Pitkittäistutkimuksessa kutakin informanttia tarkasteltiin erikseen.

Tulokseksi saatiin, että informantit käyttävät etumääritteitä melko samalla tavalla kuin verrokkit, mutta jälkimääritteiden järjestys vaihtelee informanteilla ja verrokeilla. Etumääritteiden järjestys on informanteilla ja verrokeilla sama, mutta määritteiden määrässä on eroja. Informanteilla on odotuksenmukaisesti enemmän epätyypillisiä määritteitä kuin verrokeilla. Pitkittäistutkimuksessa huomattiin, että edistyneiden oppijoiden määritteiden käytössä tapahtuu jonkin verran kehitystä puolentoista vuoden aikana. Etumääritteiden kohdalla informanttien tyypillisten määritteiden sekä useampisanaisten lausekkeiden määrä kasvaa ja epätyypillisten määrä vähenee. Jälkimääritteissä ei ollut yhtenäistä selvää kehitystä, mutta uusia jälkimääritetyyppejä ilmestyy viimeisessä vaiheessa. Substantiivi- ja adjektiivimääritteet ovat käytetyimpiä määritteitä. Tutkimusaineistoissa voi epätyypillisissä ilmauksissa nähdä interferenssin ja skeemakongruenssin vaikutusta. Edistyneillekin oppijoille määritteen ja edussanan kongruenssi aiheuttaa toisinaan vaikeuksia. Tutkimus antaa lisätietoa edistyneiden oppijoiden määritteellisten substantiivilausekkeiden käytöstä.

Asiasanat: suomi toisena kielenä, substantiivilauseke, määritteet, kongruenssi, edistyneet oppijat, toisella kielellä kirjoittaminen

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	3
1.2	Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja tutkimushypoteesit.....	4
1.3	Aiempaa tutkimusta.....	5
1.4	Tutkimuksen rakenne	6
2	TOISEN KIELEN OPPIMINEN	7
2.1	Kielenoppimisen käsitteitä	7
2.2	Edistyneet oppijat	8
2.3	Toisella kielellä kirjoittaminen.....	11
2.4	Välikieleen vaikuttavia seikkoja.....	13
3	LAUSEKE	16
3.1	Lauseketyypit	16
3.2	Lausekkeeseen liittyviä termejä	17
3.2.1	Edussana ja pääsana	18
3.2.2	Substantiivilauseke.....	18
3.2.3	Määrite ja täydennys	19
3.3	Lausekkeen rakenne	20
3.3.1	Hierarkia.....	20
3.3.2	Lausekkeen osat	21
3.3.3	Kongruenssi	24
4	AINEISTO	26
4.1	Tutkimusaineisto	26
4.2	Informantit.....	27
4.3	Tenttivastaukset aineistona.....	28
4.4	Menetelmät.....	29

4.5	Rajaus	30
5	INFORMANTTIEN KÄYTTÄMÄT MÄÄRITTEET	33
5.1	Etumääritteet	33
5.1.1	Substantiivimääritteet.....	33
5.1.2	Adjektiivimääritteet.....	40
5.1.3	Pronominimääritteet.....	45
5.1.4	Numeraalimääritteet.....	49
5.1.5	Partisiippimääritteet	52
5.1.6	Adverbiaali- ja partikkelimääritteet	56
5.1.7	Pitkittäistutkimus etumääritteistä.....	60
5.2	Jälkimääritteet	71
5.2.1	Määrä-, osa- ja mittasanat sekä adverbiaalimääritteet	72
5.2.2	Tukisubstantiivit ja infinitiivilausekkeet.....	74
5.2.3	Lausemääritteet	76
5.2.4	Pitkittäistutkimus jälkimääritteistä.....	79
6	KOKOAVAA TARKASTELUA	88
6.1	Etumääritteet	88
6.2	Jälkimääritteet	97
6.3	Tulosten arviointia.....	100
7	LOPUKSI.....	102
	LÄHTEET.....	105
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuskohteenani ovat edistyneiden suomenoppijoiden substantiivilausekkeet ja niiden määritteet (käsitteet *substantiivilauseke* ja *lauseke* ks. luku 3). Vasta viime aikoina on kiinnitetty *lauseke*-käsitteeseen huomiota äidinkielisten opetuksessa. Maija Merivalo (2010) on todennut pro gradu -tutkielmassaan, että äidinkielen oppikirjoissa on Ison suomen kieliopin jälkeen alettu käyttää *lauseke*-käsitettä yhä enemmän. Samoin Pirkko Latvala (2007) on huomannut, että *lauseke*-käsitteen esittely ja soveltaminen on yleistynyt 1990-luvun yläasteen oppikirjoissa, ja 2000-luvun tutkimuksen kohteena olevissa kirjoissa *lauseke*-käsite on jo ainakin mainittu kaikissa kirjasarjoissa.

Substantiivilausekkeiden käyttöä ei ole juuri tutkittu suomenkielistenkään osalta.¹ Substantiivilauseke on monimuotoinen rakenne, joka muodostuu substantiivista ja sen mahdollisista laajennuksista. Substantiivilausekkeen monimuotoisuuden takia olen kiinnostunut tutkimaan, miten ei-äidinkielliset hallitsevat lausekkeen käytön. Substantiivilausekkeiden hallinnassa pitää oppijan osata ja huomioida monia asioita samaan aikaan. Suomen kielessä lausekkeen sisällä olevilla määritteillä ja edussanalla on tietty järjestys. Sen lisäksi määritteiden on taivuttava tietyllä, usein edussanan määräämällä tavalla. On kuitenkin sanoja, jotka eivät taivu, kuten tietyt adjektiivit ja partikkelit. Olen huomannut suomea äidinkielenäänkin puhuvien natiivien sekoittavan määritteiden järjestystä ja käyttävän inkongruoimattomia muotoja etenkin puheessa (ks. myös Martin-Siitonen 2005: 591).

Tutkimukseni kuuluu suomi toisena kielenä -alaan. Tutkin oppijoiden substantiivilausekkeiden käyttöä sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Tutkimukseni aineisto koostuu kirjoitetusta tekstistä ja on osa Turun yliopiston suomen kielen oppiaineen vuonna 2007 alkanutta korpushanketta. Hankkeen tarkoitus on lisätä tietoa suomesta toisena kielenä akateemisessa käytössä. Näin saadaan tietoa

---

¹ Yksittäisistä seikoista, kuten partisiippimääritteistä, on toki tutkimuksia (ks. esim. Hakanen 1993).

akateemiseen maahanmuuttoon liittyvistä kielitaitokysymyksistä ja apua akateemista kielitaitoa tarvitsevien henkilöiden työelämään integrointiin. Edistyneiden suomenoppijoiden korpus -tutkimushanke koostuu pääasiassa suomen ja sen sukukielten maisteriohjelmassa opiskelevien oppijoiden kirjallisista tuotoksista. (LAS2.) Lisää korpuksista on luvussa 4.1.

Tutkimukseni keskittyy oppijoiden tenttivastauksiin. Tenttivastaukset ovat mielekäs tutkimuskohde, sillä tenttiä tehdessään oppija keskittyy oletettavasti enemmän tekstin sisältöön kuin muotoon. Aineistoa on neljältä informantilta. Heidän äidinkieltensä ovat tšekki, islanti, japani ja venäjä. Vähiten aineistoa on informantilta, jolla on 2450 sanetta ja eniten informantilta, jolla on 3793 sanetta. Aineistoa on pitkältä aikaväliltä: 16–19 kuukautta informantista riippuen (ks. liite 1), joten voin tehdä pitkittäistutkimusta ja tarkastella, kehittykö edistyneidenkin oppijoiden substantiivilausekkeiden käyttö. Verrokkiryhmäni koostuu kuudesta natiivista suomen kielen puhujasta, joiden tenttivastausten sanemäärä on yhteensä 3276.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja tutkimushypoteesit

Tutkimuskohteeni ovat suomen kielen oppijoiden substantiivilausekkeet. Tutkimukseni informantteina on neljä edistynyttä suomen kielen oppijaa. Tavoitteena on tutkia sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti, miten neljä edistynyttä suomen oppijaa käyttää määritteellisiä substantiivilausekkeita. En keskity epätyypillisiin ilmauksiin, vaan suomen kielen mukaiset lausekkeet ovat tutkimuksessani mukana. Selvitän, minkä sanaluokan määritteitä informantit käyttävät ja miten määritteet suhteutuvat natiivin kirjoittajan käyttämiin määritteisiin. Lisäksi tutkin, miten informanttini taivuttavat lausekkeiden määritteitä ja edussanoja. Pitkittäistutkimuksen avulla pyrin selvittämään, kehittykö edistyneiden oppijoiden substantiivilausekkeiden ja niiden määritteiden käyttö useamman kuukauden aikana. Pitkittäistutkimuksessa tarkastelen kultakin informantilta kolmen eri tarkasteluvaiheen avulla määritteiden määrää, tyypillisten ja epätyypillisten määritteiden määrää, lausekkeiden pituuksia ja keskipituuksia. Olen myös kiinnostunut siitä, miten oppijat osaavat ilmaista substantiivilausekkeiden kongruenssia.

Edellä kuvailemani asiat tiivistän seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

1. Millaisia määritteitä suomenoppijat käyttävät eniten?
2. Mitkä seikat selittävät oppijoiden määritteiden käyttöä?
3. Kehittykö edistyneenkin oppijan lausekkeiden käyttötaito useamman kuukauden aikana?
4. Hallitseeko edistynyt oppija määritteen ja edussanan kongruenssin?
5. Miten oppijat käyttävät lausekkeitä verrattuna natiiviin puhujaan?

Esitän seuraavaksi tutkimushypoteesini. Tarkastelen niiden toteutumista kokoavassa luvussa 7. Tukea hypoteeseilleni olen saanut aiemmista tutkimuksista (ks. esim. Lähdemäki 1995, Pajunen–Palomäki 1985, Ukkola 2009²). Tutkimushypoteesini ovat seuraavat:

1. Substantiivi- ja adjektiivimääritteitä on informanteilla eniten. Lisäksi tyypillisesti muodostettuja lausekkeitä on enemmän kuin epätyypillisesti muodostettuja.
2. Oppijan äidinkieli, oppijoiden taitotaso sekä tekstityyppi – tenttivastaukset – vaikuttavat informanttien lausekkeiden hallitsemiseen.
3. Edistyneelläkin oppijalla substantiivilausekkeiden ja niiden määritteiden käyttötaito kehittyy tutkimusjakson aikana.
4. Kongruenssi tuottaa jonkin verran vaikeuksia edistyneellekin oppijalle.
5. Edistyneet oppijat käyttävät lausekkeitä taitavasti ja monipuolisesti. Edistyneilläkin oppijoilla on kuitenkin lausekkeissa enemmän epätyypillisiä muotoja kuin natiivilla.

1.3 Aiempaa tutkimusta

Substantiivilausekkeitä ei ole juurikaan tutkittu, etenään oppijan kielen kannalta. Muutamista tutkimuksista saan kuitenkin vertailuaineistoa työhöni. Anneli Pajunen ja Ulla Palomäki (1985) tarkastelevat suomea äidinkielenään puhuvien puhetta ja tekstejä. Heidän tutkimuksessaan on tietoja suomen kielen rakenteesta, esimerkiksi substantiivien määritteistä. Aineisto on pääosin Lauseopin arkistosta, puheaineisto

---

² Aiemmistä tutkimuksista on lisää luvuissa 1.3 ja 2.2.

kokonaan ja kirjallinen suurimmalta osalta. Tutkimuksessa todetaan, että puhutun ja kirjoitetun kielen välillä on eroa substantiivin määritteiden käytössä.

Eeva Lähdemäki (1995) on tutkinut virheanalyysin keinoin suomenruotsalaisten kirjoittajien suomea. Hän on tarkastellut kirjoitettua kieltä, ja aineistona ovat suomi toisena kielenä -ylioppilaskirjoitukset sekä valtion kielitutkintolautakunnan suomen kielen ns. pieni kielikoe. Yhtenä tutkimusalueena ovat olleet lausekkeet ja niiden sisäinen kongruenssi, joka tuntuu aiheuttava vaikeuksia suomenruotsalaisille oppijoille.

Susan Virkkunen (2000) on tutkinut kahdeksaluokkalaisten suomen kielen substantiivilausekkeiden rakennetta. Informantit ovat sellaisia suomenkielisiä oppilaita, joilla on kouluopetus osaksi tai kokonaan englanniksi. Annette Ukkola (2009) on tutkinut pro gradu -työssään suomi toisena kielenä -kirjoituksia. Informantteina on maahanmuuttajalapsia ja -aikuisia. Aikuisten kirjoitelmat ovat Yleisen kielitutkinnon aineistoa, ja ne on jaettu A-, B- ja C-tasoon (ks. EVK 2003). Ukkolan työn informantit ovat esitellyistä tutkimuksista lähimpänä oman aineistoni informantteja, mutta muistakin tutkimuksista saan vertailupohjaa omiin tuloksiini.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Työni rakentuu siten, että toisessa luvussa esittelen kielenoppimista ja käyttämiäni termejä. Kolmannessa luvussa on teoriaa lausekkeista, jota esittelen sekä yleisesti että tarkemmin suomen kielen kannalta. Aineiston esittelen neljännessä luvussa. Lisäksi esittelen informantit, pohdin tenttivastauksia tekstityyppinä ja esittelen käyttämäni menetelmät. Esittelen, millaiset lausekkeet olen ottanut mukaan tutkimukseeni ja millaiset rajannut ulkopuolelle. Kerron, mitkä kielenpiirteet olen luokitellut epätyypillisiksi. Viidennessä luvussa esittelen tarkemmin kunkin määriteryhmän luokittelua ja keskityn käsittelemään informanttien käyttämiä lausekkeita. Jaan luvun kahteen osaan: etu- ja jälkimääritteisiin. Esittelen myös pitkittäistutkimusta informanttien taidoista. Kuudennessa luvussa kokoan tulokset ja pohdin niitä. Vertaan informanttien määritteiden käyttöä verrokkiryhmän määritteiden käyttöön.

2 TOISEN KIELEN OPPIMINEN

Tässä luvussa käsittelen toisen kielen oppimisen teoriaa. Alaluvussa 2.1 määrittelen kielenoppimisen käsitteitä ja selvitän, mitä termeistä käytän tutkimuksessani. Alaluvussa 2.2 esittelen natiivin sekä edistyneen oppijan käsitteet ja esittelen, millaista tutkimusta on aiemmin edistyneistä oppijoista tehty. Alaluvussa 2.3 on toisella kielellä kirjoittamisen teoriaa. Siihen kuuluvat myös käsitteet *sujuvuus*, *tarkkuus* ja *kompleksisuus*, joihin paneudun tarkemmin. Alaluvussa 2.4 esittelen välikieleen vaikuttavia seikkoja. Käsittelen yleisesti välikieleen vaikuttavia seikkoja ja keskityn tarkemmin kahteen kielelliseen ilmiöön: transferiin ja skeemakongruenssiin.

2.1 Kielenoppimisen käsitteitä

Termit *vieras kieli* ja *toinen kieli* ovat vakiintuneet tarkoittamaan eri asioita. Termi *toinen kieli* on vakiintunut tarkoittamaan oppijan ympäristön kieltä, joka ei kuitenkaan ole oppijan äidinkieli. Vieras kieli on kieli, jota ei käytetä oppijan ympäristössä. Oppija voi esimerkiksi jokapäiväisessä ympäristössä kommunikoida toisella kielellä muttei vieraalla kielellä. (Ks. esim. Ringbom 1987: 26–27; Gass–Selinker 2008: 7.) Termiä *suomi toisena kielenä* käytetään, kun tutkitaan nimenomaan suomea toisena kielenä (ks. esim. Latomaa–Tuomela 1993; Martin 1999: 157).

Äidinkieli opitaan yleensä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Äidinkieli muuttuu läpi elämän esimerkiksi koulutuksen myötä, jolloin normitettu yleiskieli sulautuu puhujan kielenkäyttöön. Toisen kielen käyttö saattaa jäädä suppeammaksi, sillä sen käyttöala voi jäädä jokapäiväisessä elämässä tarvittavaan peruskieleen. (Sajavaara 1999: 73–74.) Tutkimukseni informantit kuitenkin ovat suomenkielisessä korkeakoulussa, jossa he opiskelevat suomea suomeksi. Koulutus vaikuttaa myös heidän toiseen kieleensä.

Suomessa ovat käytössä termit *kielen oppiminen* ja *omaksuminen*. Toisinaan termejä käytetään identtisesti, mutta ne voidaan erottaa toisistaan. Termiä *omaksuminen* käytetään, kun puhutaan kielen omaksumisesta luonnollisesti kielenkäyttötilanteessa.

Oppiminen taas tapahtuu muodollisemmin esimerkiksi luokkahuoneessa. (Sajavaara 1999: 75.) Informanttini ovat opiskelleet suomen kieltä ensin vieraana kielenä kotimaassaan ja sen jälkeen toisena kielenä Suomessa. Suomessa ollessaan he ovat varmasti myös omaksuneet kieltä luonnollisesti. Käytän silti termiä *oppiminen*, sillä Sajavaaran (1999: 75) mukaan sitä voi käyttää yläkäsitteenä sekä omaksumisesta että oppimisesta. Monet käyttävätkin jompaakumpaa termeistä yleisenä terminä ja toista suppeammassa merkityksessä (EVK 2003: 192).

Välikieli on termi, jota usein käytetään toisen kielen tutkimuksissa. Ensimmäisen kerran välikielen (*interlanguage*) käsitteen toi esiin Larry Selinker. *Välikieli* tarkoittaa oppijan äidinkielen ja kohdekielen välillä olevaa kieltä, jossa oppija pyrkii kohti kohdekielen normeja. Välikieli nähdään itsenäisenä kielimuotona. (Selinker 1972; Ellis 1994: 350.) Oppijalla ei ole vain yhtä välikieltä vaan jatkumo, joka muodostuu sarjasta välikieliä, jotka ovat jatkuvassa muutoksessa (Ellis 1994: 352–353). Selinker liittää välikieleen myös ilmiön *transfer* (ks. luku 2.4), jossa äidinkielen nähdään vaikuttavan oppijan kieleen (Selinker 1972). Äidinkielen lisäksi muut opitut kielet vaikuttavat oppijan välikieleen (Odlin 1989: 27).

2.2 Edistyneet oppijat

Natiivilla tarkoitetaan puhujaa, jolle tutkittava kieli on äidinkieli. Kielten oppijat ovat eritasoisia riippuen esimerkiksi siitä, kauanko kukin on opiskellut kieltä. Rod Ellis luokittelee kielenkäyttäjät jatkumolle, jonka toisessa päässä on 0 ja toisessa lähes natiivinkaltaiset puhujat (Ellis 1994: 197–198). Håkan Ringbomin mukaan lähes natiivi puhuja (*near-native speaker*) saattaa käyttää kieliopillisesti virheetöntä kieltä (Ringbom 1993: 298). Lähes natiivi puhuja pystyy kompensoimaan kielellisiä puutteitaan esimerkiksi kulttuuritiedon ja kirjoitustaitojen avulla (Waller 1993: 260–261). Ann-Christin Miemois määrittelee lähes natiivit kielenkäyttäjät sellaisiksi, jotka ovat sujuvia kielenkäyttäjiä, mutteivät voi sekoittua kaksikielisiin. Lähes natiivit kielenkäyttäjät voivat päästä natiivin tasolle esimerkiksi sanaston ja kieliopin hallinnassa sekä kuullun ymmärtämisessä ja luetun ymmärtämisessä. Edistyneet oppijat (*advanced learners*) ovat sujuvia, mutteivät yllä lähes natiivien kielenkäyttäjien tasolle. (Miemois 1993: 12.)

Siitonen käyttää termiä *edistynyt oppija*. Siitonen vertaa edistynyttä oppijaan Ringbomin määritelmään lähes natiivista kielenkäyttäjistä. Edistynyt oppija ei yllä lähes natiivin oppijan tasolle sanaston hallinnassa eikä häntä luulla natiiviksi. (Siitonen 1999: 30–32.) Edistyneelläkin oppijalla voi olla kielenkehityksen näkökulmasta mielenkiintoisia ongelmia (Polio 2012: 319). Haluankin tutkimuksessani selvittää, millaisia ongelmia ja toisaalta millaista taitoa ja hallintaa ilmaisevaa kompleksisuutta neljällä edistyneellä oppijalla on substantiivilausekkeen määritteiden käytössä.

Eurooppalaisessa viitekehityksessä edistyneet oppijat kuuluvat tasolle B tai C. Edistyneitä oppijoita ovat väitöskirjassaan tutkineet Kirsti Siitonen (1999) ja Annekatrin Kaivapalu (2005). Siitonen on tutkinut oppijoiden *U*-verbijohdosten tuntemusta. Kaivapalu on tutkinut oppijoiden lähdekielen vaikutusta kohdekieleen. Hän kuitenkin määrittelee edistyneen oppijan eri tavalla kuin Eurooppalaisessa viitekehityksessä yleensä on tapana. Kaivapalun tutkimuksen edistyneet oppijat lukevat suomea Virossa seitsemättä vuotta, kun taas aloittelijat lukevat suomea kolmatta vuotta. (Kaivapalu 2005: 69–70.)

Mirja Tarnanen (2002) on tutkinut väitöskirjassaan arvioimisen kriteereitä. Hänen informanttinsa ovat suomenkielisiä arvioijia, jotka arvioivat suomi toisena kielenä -oppijoiden tekstejä. Hän toteaa, että arvioijilla tuntuu olevan kaksi käsitystasoa 1) yleinen kirjoittamiskäsitys ja 2) arvottava kirjoittamiskäsitys, jota käytetään tekstejä arvioitaessa. Arvottavassa kirjoittamiskäsityksessä painottuu oppijoiden rakenteiden hallinta. Osasta arvioimisen kriteereitä arvioivat olivat tietoisia, osasta eivät. Myös omassa tutkimuksessani on osaksi kyse oppijan tekstin arvioinnista: onko jokin rakenne tyypillinen vai epätyypillinen. Heidi Vaaralan (2009) väitöskirjassa tarkastellaan edistyneiden oppijoiden taitoa lukea novelleja ja keskustella niistä. Vaaralan tutkimuksessa edistyneellä oppijalla tarkoitetaan niitä oppijoita, jotka ovat Eurooppalaisessa viitekehityksessä vähintään tasolla B2. Tutkimuksessa tutkittavia osaluokkia ovat luetun ymmärtäminen sekä puheen ymmärtäminen ja tuottaminen.

Opinnäytetöitä edistyneiden oppijoiden kielestä tehdään yhä enemmän. LAS2-korpuksen aineistosta on tehty muutamia pro gradu -tutkielmia. Ilmari Ivaska (2009) on tutkinut pro gradu -työssään korpusaineistosta eksistentiaalilauseita. Niina Salmi (2010)

keskittyy pro gradu -tutkimuksessaan oppijoiden virkkeiden ja lauseiden piirteisiin tekstissä. Anni Toikka (2012) on tutkinut pro gradu -työssään edistyneiden oppijoiden partikkeleiden käyttöä. Näiden kolmen tutkimusten aineistot ovat Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksesta, mutta heidän informanttinsa ovat eri oppijoita kuin omani. Myös Anna Denisyukin (2010) sanavalintavirheitä koskevan pro gradu -tutkielman aineisto on osaksi korpuksesta. Edistyneiden oppijoiden demonstratiiveja on tutkinut Svetlana Lumme (2010), mutta hänen aineistonsa ei ole korpuksesta.

Jyväskylän yliopistossa on käynnissä Cefling-hanke, jossa tutkitaan kielenoppijan taitoja sekä edistymistä tasolta toiselle. Hankkeesta on jo saatu julkaisuja ja pro gradu -töitä, joissa on tutkittu myös edistyneitä oppijoita. (Cefling 2012.) Yksi hankkeen pro gradu -tutkielmista on Annette Ukkolan (2009) työ, jossa hän on tutkinut oppijoiden substantiivilausekkeiden rakennetta. Ukkolan informantit ovat eritasoisia: Eurooppalaisen viitekehyksen mukaan tasoilla A, B ja C. Ukkola sai tulokseksi, että etenkin substantiivi- ja adjektiivimääritteiden määrä lisääntyi sitä mukaa, mitä edistyneempi oppija oli. Eniten aineistossa oli pronomini-määritteitä, seuraavaksi tulivat adjektiivi- substantiivi- ja jälkimääritteet. Muita määritteitä oli huomattavasti vähemmän. (Ukkola 2009.)

Oletan, että omat informanttini sijoittuvat kirjoittamisen osalta Eurooppalaisen viitekehyksen tasolle B tai C. Omien informanttieni keskuudessa on eroja siinä, millä tasolla kukin informantti on eri kielitaidon osa-alueilla. B-tasolla vaaditaan asiatekstien tuottamista ja argumentointia ja C-tasolla abstraktien kirjoitusten, kuten esseiden ja artikkelien, laatimista. Jälkimmäinen taso on sellainen, johon eivät kaikki äidinkielistäkään yllä. (Komppa–Kokkonen 2010: 108.) Eurooppalaisen viitekehyksen mukaan C1-tasoinen oppija ”pystyy laatimaan selkeitä, hyvin jäsenneiltyjä tekstejä monipolvisistakin aiheista ja korostamaan tärkeitä asioita. Pystyy joissain määrin tukemaan näkemyksiään lisäseikoilla, perusteluilla ja osuvilla esimerkeillä sekä päättämään kirjoituksensa sopivaan lopetukseen.” (EVK 2003: 96.) Eri rakenteiden ja ilmaisukeinojen taitotasoa ei ole Eurooppalaisessa viitekehyksessä kuitenkaan tarkkaan määriteltä, joten kukin opettaja joutuu päättämään itse rakenteiden taitotasot (Komppa–Kokkonen 2010: 109).

On muistettava, että syntyperäisetkin kielenkäyttäjät käyttävät toisinaan epätyypillisiä ilmauksia (ks. esim. Dufva 1992; Tarnanen 2002: 102). Natiivien aikuisten puheen epätyypillisyyksiä pidetään usein lipsahduksina, mutta lasten ja kielenoppijoiden virheet luokitellaan helpommin kielivirheiksi (Dufva 1992: 47–48). Olen itsekin huomannut, että etenkin puheessa ja nopeasti kirjoitetussa tekstissä äidinkieleltään suomenkielisetkin saattavat jättää esimerkiksi määritteen taivuttamatta. On olemassa monia oppijan kieleen vaikuttavia seikkoja, ja esittelen niitä luvussa 2.4.

2.3 Toisella kielellä kirjoittaminen

Oppija voi saavuttaa äidinkielen kirjoittajan tason, mutta hänen on tehtävä työtä sen eteen. Aikuinen oppija on yleensä kerran jo oppinut kirjoittamaan omalla äidinkielellään tietyllä tyyllillä (Kalliokoski 2008: 350), näin myös omat informanttini, jotka ovat opiskelleet ulkomailla yliopistoissa. Toisaalta myös aiemmin luetut tekstit vaikuttavat oppijan tyyliin (Kalliokoski 2008: 366). Taustatietolomakkeiden perusteella (ks. luku 4.2) informantit ovat – ainakin tietojen keräämisajankohtana – lukeneet paljon enemmän suomenkielistä tieteellistä kirjallisuutta kuin kaunokirjallisuutta. Se tukee heidän tenttivastaustensa laatimista. Jim Cummins on erottanut *kommunikatiivisen peruskielitaidon* (BICS) ja *kognitiivisen akateemisen kielitaidon* (CALP). Akateeminen kielitaito on sidoksissa yleisiin kognitiivisiin ja akateemisiin taitoihin sekä ensimmäisessä että toisessa kielessä. (Cummins 1979: 198.) On kuitenkin huomattava, että kaikki oppijat eivät välttämättä tarvitse natiivin kaltaista kieltä, jos he saavuttavat kirjoituksensa avulla tavoitteensa (Polio 2012: 319). Omat informanttini luultavasti tavoittelevat mahdollisimman akateemista kielitaitoa, koska he tarvitsevat sitä yliopisto-opinnoissaan.

Historiallisesti L2-kielen opetus ja opettaminen on painottunut puhuttuun kieleen (Polio 2012: 320). Kuitenkin myös kirjoitettua kieltä on alettu tutkia. Toisen kielen tasoa voidaan tutkia käyttämällä erilaisia mittareita, joita ovat esimerkiksi *tarkkuus*, *sujuvuus* ja *kompleksisuus*. *Tarkkuus* tarkoittaa sitä, miten tarkasti oppijan tuotos vastaa kohdekielen sääntöjärjestelmää, *sujuvuus* kielen tuottamista ilman taukoja tai epäröintiä ja *kompleksisuus* monipuolista ja taidokasta kieltä. Näiden mittareiden avulla voidaan

mitata sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä (Ellis–Barkhuizen 2005: 139, 145.) Toisen kielen kirjoituksen tutkimuksissa on huomattu, että mitä edistyneempiä toisen kielen oppijat ovat, sitä sujuvammin tai pidemmin he kirjoittavat, vaikka annettu aika olisi sama. Myös kieliopillisesta ja sanastollisesta kompleksisuutta on sitä enemmän, mitä edistyneemmäksi oppijat tulevat. Sen sijaan tarkkuuden ja edistyneisyyden yhteydestä ei ole saatu yksiselitteisiä tuloksia. (Wolfe-Quintero–Inagaki–Kim 1998: 29–32, 64, 97–99, 115; vrt. myös Siitonen–Niemelä 2011: 269–273.) Keskityn työssäni kompleksisuuteen eli siihen, kuinka monipuolisesti ja kuinka paljon määritteitä on käytetty. Toisinaan kiinnitän huomiota myös tarkkuuteen, esimerkiksi sanojen taivuttamiseen.

Rod Ellis ja Fanguan Yuan tutkivat suunnittelun vaikutusta kirjoittamiseen. He totesivat että 10 minuutin etukäteissuunnittelu ennen tehtävän kirjoittamista lisäsi sujuvuutta (tavuja/minuutti) sekä syntaktista vaihtelevuutta (useampia eri verbimuotoja), mutta reaaliaikainen suunnittelu lisäsi tarkkuutta (virheettömiä lauseita). (Ellis–Yuan 2004: 77–81.) Informanteillani on ollut aikaa suunnitella vastauksiaan tenttitilanteessa, muttei etukäteen, koska kysymykset on saatu vasta tentin alettua. Informantit ovat kuitenkin – oletettavasti – lukeneet ja valmistautuneet tenttiin ja lukeneet tarvittavan aihepiirin sanoja ja termejä suomen kielellä. Tässä mielessä he ovat saaneet aikaa etukäteissuunnittelulle. Yksi tutkittava teksti (JP10, ks. luku 4.2) on osa informantin tutkielmaa, joten Ellisin ja Yuanin tutkimuksen perusteella tekstin voisi olettaa olevan sujuvampi kuin tenttivastausten. Miyuki Sasaki (2007) on tutkinut japaninkielisiä englannin oppijoita pitkittäistutkimuksen avulla. Hän tarkastelee, kuinka oppijoiden taidot ja kirjoitusstrategioiden käyttö muuttuivat kahdella eri ryhmällä: englantia vieraana ja toisena kielenä opiskelevilla. Tulokseksi hän sai, että molempien ryhmien taidot kasvoivat. Sen sijaan sujuvuus kasvoi ulkomailla olleilla, mutta väheni kotimaassa opiskelevilla. Ulkomailla opiskelleet harjoittelivat kirjoitustehtäviä, joissa oli aikaraja, ja harjoittelu edisti sujuvuutta. Toisaalta myös ulkomailla opiskelleet olivat motivoituneempia kielen opiskeluun kuin kotimaassa opiskelleet. (Sasaki 2007:607–615.)

Puhetilanteeseen verrattuna oppijalla on kirjoitetussa tekstissä enemmän aikaa korjata tuotostaan, eikä kirjoitettu kieli siten yksinään välttämättä osoita edistyneisyyttä (Polio

2012: 320). Toisaalta kirjoitettu kieli on siitä armoton, että kaikki virheet näkyvät ja lukija pystyy arvioimaan niitä (Kalliokoski 2008: 365). Uskonkin, että aineistosta saadaan kuvaa informanttien kielitaidosta. Kultakin informantilta on useampi teksti, joten kielitaidon arviointi ei jää ainoastaan yhden tekstin eikä yhden kirjoitustilanteen varaan.

2.4 Välikieleen vaikuttavia seikkoja

Kielenoppimiseen vaikuttavat monet tekijät, niin kielensisäiset kuin -ulkoisetkin. Oppijan toisessa kielessä tekemiin valintoihin vaikuttavat myös monet kognitiiviset, sosiaaliset ja oppijakohtaiset seikat, kuten asenne, ikä ja sukupuoli (ks. esim. Ellis 2008). Toisen kielen kirjoittamisen yhteydessä puhutaan paljon myös kirjoitusstrategioista (ks. esim. Manchón–Roca De Lario–Murphy 2007: 229–250). Viime aikoina on korostettu kielenomaksumisen biologisia, kulttuurisia ja psykolingvistisia prosesseja. On puhuttu kyvyistä, jotka vaikuttavat kielen kehittymiseen: kognitiiviset ja sosiaalis-kognitiiviset taidot, tiedon käsittelyn taidot ja oppimiskyky (Tomasello 2003: 321). Vaikka Tomasellon teoria on lähtöisin lastenkielen oppimisen tutkimuksesta, on se sovellettavissa myös toisen kielen oppimiseen (ks. esim. Niiranen 2008).

Eurooppalaisen viitekehyksen mukaan oppija käyttää toisten kanssa kommunikoidessaan kielellisen viestintävalmiuden lisäksi yleisiä valmiuksia. Yleisiin valmiuksiin kuuluvat deklaratiiivinen taito, tiedot ja taidot, elämänhallintataidot sekä oppimiskyky. Deklaratiivisiin taitoihin kuuluu esimerkiksi kulttuurienvälinen tietoisuus, esimerkiksi oman kulttuurin ja kohdekielen kulttuurin välinen suhde. Taitoihin ja tietoihin luetaan esimerkiksi käytännön tiedot ja taidot, kuten sosiaaliset taidot. Elämänhallintataitoihin kuuluvat esimerkiksi motivaatiot ja arvot. Oppimiskykyyn luetaan muun muassa opiskelutaidot, joihin kuuluvat kyky tiedostaa omat tarpeensa ja tavoitteensa. (EVK 2003: 146–155.)

Vaikka tutkimukseni keskittyy tarkastelemaan oppijan tuotoksia kielen kannalta, on syytä huomata, että edellä mainitut seikat vaikuttavat jokaisen kielenoppijan oppimisen

taustalla. Tutkimuksessani keskityn etsimään syitä oppijoiden valintoihin lähinnä *kohdekielestä* eli suomen kielen rakenteesta ja *lähdekielestä* eli oppijan omasta äidinkielestä sekä oppijan välikielestä.

Oppijan kieleen voivat vaikuttaa kielen sisäiset seikat kuten transfer ja skeemakongruenssi. *Transfer* eli siirtovaikutus on välikielessä esiintyvä ilmiö. Tunnetuimman transferin määritelmän on esittänyt Odlin.

Transfer is the influence resulting from similarities and differences between the target language and any other language that has been previously (and perhaps imperfectly) acquires (Odlin 1989: 27).

Negatiivisesta transferista käytetään nimeä *interferenssi*. Silloin kun kohdekielestä eroava äidinkielen piirre siirtyy kohdekieleen, puhutaan *interferenssistä* (Ellis 2008: 968). Sekä positiivisessa että negatiivisessa transferissa on kyse samasta ilmiöstä: jotakin siirtyy tai jotakin siirretään toisesta kielestä toiseen kieleen (Kaivapalu 2005: 30).

Lähdekielen vaikutuksesta on runsaasta tutkimuksesta huolimatta vähän todisteita, eikä sen määrittely ole yksiselitteistä (Kaivapalu 2005). Useat tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että transferia esiintyy ainakin joissain määrin (ks. esim. Odlin 1989; Sajavaara 1999; Ionin–Montrul 2010), ja Ellis on sitä mieltä, että edistyneilläkin oppijoilla esiintyy transferia (Ellis 2008: 370). Transferin tutkimukseen on tullut myös uudempiä suuntauksia, kuten käänteinen transfer ja sosiolingvistinen transfer. Lisäksi 1990-luvulta lähtien on puhuttu konseptuaalisesta transferista, joka erottaa semanttisen ja konseptuaalisen tietoisuuden. (Jarvis–Pavlenko 2008: 213–215.) Sajavaaran mukaan ei kannata kysyä, onko transferia olemassa, vaan selvittää, missä olosuhteissa ja minkälaisessa ympäristössä transferia esiintyy. (Sajavaara 1999: 80–81.) Transferin vaikutusta voi havaita ääntämisessä, sanastossa, kieliopissa ja diskurssissa. Kieltenvälisiä ilmiöitä voidaan mitata tarkastelemalla virheitä, lähdekielen hyödyntämistä, välttämistä ja yliyleistämistä. Kieliopin kohdalla oppija käyttää usein välttämistä. (Ellis 2008: 354–359, 367–375). Ringbom huomauttaa, että tutkija etsii eroja tutkimiansa kielten välillä, kun taas oppija etsii samankaltaisuuksia (Ringbom 2007: 1).

Kuten luvussa 3 todetaan, eri kielissä lausekkeitä muodostetaan eri tavoin. Esimerkiksi japanin kielessä substantiivilausekkeen osien järjestys voi vaihdella (Gil 1987: 260), mikä voi vaikuttaa japaninkielisen oppijan suomen kielen substantiivilausekkeiden osien järjestykseen. Transferin vaikutus on huomattu äidinkieleltään suomen- ja espanjankielisiä ruotsinoppijoita vertaavassa tutkimuksessa. Tutkimuksessa espanjankieliset muodostivat useammin ja tarkemmin epämääräisiä substantiivilausekkeitä (*en tjock bok*), kun taas suomenkieliset olivat tarkempia määräisissä substantiivilausekkeissa (*den tjocka boken*). (Axelsson 1994:101.) On myös todettu, että yksikieliset muodostavat kaksikielisiä nopeammin useampisanaisia ilmauksia, joihin kuuluvat myös substantiivilausekkeet (Sadat et al. 2012). Vaikka toista kieltä osattaisiinkin hyvin, voi ensimmäinen kieli vaikuttaa toisen kielen ilmausten muodostamisen nopeuteen.

Toinen ilmiö, joka voi vaikuttaa suomen oppijoiden kielenkäyttöön, on suomen kielen skeemakongruenssi. Skeemakongruenssin käsitettä on käyttänyt Klaus Laalo (1995), ja hän tarkoittaa sillä pyrkimystä ”keskenään äänteellisesti mahdollisimman samankaltaisten sananloppujen eli keskenään kongruoivien skeemojen muodostamiseen”. Laalo on tutkinut asiaa lapsenkielen kannalta, mutta skeemakongruenssia voidaan soveltaa oppijoiden kieleen. Natiivien aikuisten kielessä substantiivilausekkeessa määrite mukautuu edussanaansa. Sen sijaan lastenkielessä on mahdollista molempiin suuntiin tapahtuva mukautuminen: myös edussana voi mukautua määritteensä muotoon, sillä yksinkertaisemmin taipuvasta nominista otetaan malli monimutkaisemmin taipuvaan sanaan, esimerkiksi *isoja kivejä* tai *semmosen sairausen*. Skeemakongruenssi voi selittää myös sanan loppuvokaalin säilymistä esimerkiksi lausekkeessa *omaisa rattaissa* (’omissa rattaissa’) (Laalo 1995: 154, 158–168; Laalo 2011: 209). Maisa Martin (1995) on väitöskirjassaan todennut, että oppijoiden kielessä viereinen sana saattaa vaikuttaa edellisen tai seuraavan sanan taivutukseen. Kirsti Siitonen ja Maisa Martin huomauttavat, että oppijoiden mielessä kongruenssi on selvin silloin kun sanat kuuluvat samaan taivutustyyppiin. Esimerkiksi lauseke *tuossa isossa talossa* on oppijalle taivutuksen kannalta selvempi tapaus kuin lauseke *siihen punaiseen taloon*. Myös äidinkielisille tapahtuu etenkin puhekielessä lipsahduksia (*puhtaisiin lakanoisiin*), joista huomaa, että taivutustyytit eivät ole samanarvoisia. (Martin–Siitonen 2005: 591.)

3 LAUSEKE

Tässä luvussa käsittelen lausekkeita yleisesti sekä tarkemmin suomen kielen kannalta. Alaluvussa 3.1 esittelen *lauseke*-käsitteen sekä suomen kielen lauseketyypit. Alaluvussa 3.2 määrittelen termejä, joita käytetään lausekkeiden yhteydessä. Käsittelen termit omissa alaluvuissaan. Alaluvussa 3.3 on lausekkeen rakenteeseen liittyviä seikkoja. Näitä ovat hierarkia, lausekkeen osat ja niiden järjestykseen liittyvät seikat sekä määritteen ja edussanan kongruenssi.

3.1 Lauseketyypit

Lause koostuu lausekkeista. Lausekkeita ilmaistaan eri kielissä eri tavoin (ks. esim. Rijkhoff 2002). Jan Rijkhoffin mukaan substantiivilauseke on maailman kielissä substantiivin ja sen määritteiden muodostama sanojen kokonaisuus, jonka osat sijaitsevat yleensä peräkkäin (Rijkhoff 2002: 348). Isossa suomen kieliopissa (tästä lähtien myös ISK) lauseke määritellään rakenteeksi, jonka sana muodostaa mahdollisten laajennustensa kanssa: esimerkiksi *tämä viimeinen kohta*. Lausekkeen osat sijaitsevat usein peräkkäin, mutta myös lausekkeen hajoaminen on mahdollista. (ISK: 428; ks. myös ISKT). Vilkuna määrittelee lausekkeen lausetta pienemmäksi syntaktiseksi yksiköksi (Vilkuna 2003: 14).

Lausekkeen nimestä pystyy usein näkemään lausekkeen pääsan³ sanaluokan: esimerkiksi substantiivilausekkeen (NP) pääsana on usein substantiivi ja adjektiivilausekkeen (AP) adjektiivi (Culicover 2009: 103). Isossa suomen kieliopissa lausekkeet jaotellaan edussanan sanaluokan mukaan seuraavasti: substantiivilauseke (lyhenne NP), adjektiivilauseke (AP), adpositiolauseke (PP), adverbiaalilauseke (AdvP), infinitiivilauseke (InfP) ja partisiippilauseke (PartisP) (ISK: 428). Finiittiverbin ei katsota muodostavan lausekettä (ks. esim. Karlsson 2009), mutta ISK käyttää finiittiverbin yhteydessä sanaa verbi-ilmaus (ISKT). ISK antaa seuraavanlaiset esimerkit lausekkeista:

---

³ Termit *pääsana* ja *edussana* esitellään luvussa 3.2.1.

Substantiivilauseke	<i>tämä viimeinen kohta</i>
Adjektiivilauseke	<i>vähän oudolta</i>
Adpositiilauseke	<i>ennen viimeistä kohtaa</i>
Adverbiaalilauseke	<i>erittäin usein</i>
Infinitiivilauseke	<i>lähtemään kotiin</i>
Partisiippilauseke	<i>vastausta odottavia</i>

(ISK: 428)

Substantiivilauseke ei ole terminä yksiselitteinen. Esimerkiksi Auli Hakulinen ja Fred Karlsson (1979) käyttävät termiä *nominaalilauseke*, jonka edussanana toimii tavallisimmin substantiivi. Maria Vilkuna (2003) sen sijaan käyttää termiä *substantiivilauseke* ja sen edussanana voi substantiivin lisäksi olla pronomini. ISK:n mukaan substantiivilausekkeen edussana voi olla substantiivin lisäksi pronomini tai numeraali, koska ne käyttäytyvät substantiivin tavoin ollessaan lausekkeen edussanana. Siksi ei käytetä termejä *pronomini-* tai *numeraalilauseke*. Pronomini tosin saa harvoin määritteitä. (ISK: 431–432).

Seuraavat esimerkit ovat ISK:sta: esimerkin (a) lausekkeessa edussana on substantiivi, esimerkin (b) pronomini ja esimerkin (c) lausekkeessa numeraali. Luokittelen tutkimuksessani substantiivilausekkeet ISK:n tavoin ja sisällytän substantiivilausekkeisiin myös pronomini- ja numeraaliedussanaiset lausekkeet.

- (a) *sisareni / raikasta vettä / lumen luonti jalkakäytäviltä*
  - (b) *minä / se joka ei koskaan tullut / kuka / melkein jokainen meistä*
  - (c) *kahdeksankymmentä pätevää hakijaa*
- (ISK: 432)

Lausekkeita voidaan kuvata tarkastelemalla lausekkeen sisäisiä rakennevaihtoehtoja tai koko lausekkeen suhdetta lauseympäristöönsä (Karlsson 1994: 119). Keskityn tutkimuksessani lausekkeen sisäisiin rakennevaihtoehtoihin.

3.2 Lausekkeeseen liittyviä termejä

On muutamia termejä, joita lauseketta tutkittaessa tarvitaan. Esittelen tässä alaluvussa termit *edussana* ja *pääsana*, *substantiivilauseke* sekä *määrite* ja *täydennys* ja selvitän, mitä termejä käytän työssäni.

3.2.1 Edussana ja pääsana

Lausekkeen edussana edustaa lausekettaan. Edussana taipuu lauseyhteyden vaatimaan muotoon, esimerkiksi rektiotausissa: *Ihastuin noihin uusiin raikkaisiin ajatuksiin*. Edussana myös yleensä kertoo lausekkeen merkityksen, esimerkiksi *Pirjon ajatuksiin* on monikollinen substantiivilauseke riippumatta siitä, että *Pirjo* on yksikössä. Kongruenssitapauksissa myös kongruoiva määrite edustaa muodollaan lauseketta. (ISK: 430–431.)

Suomen kieliopissa, joissa on dependenssimalli, on tästä lausekkeen ydinsanasta käytetty yleisesti termiä *pääsana* (ks. esim. Karlsson 1994). Vilkona sen sijaan käyttää termiä *edussana* (2003: 29). Iso suomen kielioppi erottaa termit *edussana* ja *pääsana*. Edussana on osana lauseketta⁴. Pääsana ei kuulu lausekkeeseen vaan on sen ulkopuolella. Pääsana on ”sana, jota tarkasteltava ilmaus määrittää tai jonka täydennys se on”. Esimerkkinä on substantiivilauseke *kaikkein viimeinen kohta*.

[[kaikkein viimeinen]_{AP} kohta]_{NP}

Substantiivilauseketta määrittää adjektiivilauseke *kaikkein viimeinen*, jonka edussana on *viimeinen* ja pääsana *kohta*. Adjektiivilausekkeessa pääsanana on *viimeinen*, jota määrittää sana *kaikkein*. Substantiivilausekkeella ei ole lauseyhteydestä irrallaan pääsanaa, mutta edussana on sana *kohta*. (ISK: 430–431.) Hyödynnän tutkimuksessa Ison suomen kieliopin jakoa. Käytän termiä *edussana*, koska käsittelen lausekkeita kokonaisuutena, jossa määritteen lisäksi tutkin edussanaa ja sen suhdetta määritteisiin.

3.2.2 Substantiivilauseke

Substantiivilauseke on lauseke, jonka edussana on substantiivi, numeraali tai pronomini. Se saa määritteekseen ja täydennykseksen monia eri sanaluokan sanoja ja niistä muodostettuja lausekkeita.

---

⁴ ISK on määritellyt edussanan Kielioppikomitean (1915: 49) ja Penttilän (1963: 564) tavoin (ks. ISK: 431).

Lausekkeen muodostaminen ei tarkoita vain sanojen asettamista peräkkäin. Eri kielissä on erilaisia asioita, jotka pitää lauseketta muodostettaessa huomioida. Substantiivi voi taipua esimerkiksi luvussa, suvussa ja sijassa. Lausekkeen muodostamisessa tarvitaan tietoa kohdekielen kieliopista: esimerkiksi espanjan kielen lausekkeessa ”el avión rojo” (’punainen lentokone’; el (epämääräinen artikkeli), avión ’lentokone’, rojo ’punainen’) tarvitsee oppijan tietää substantiivin suku, sanan luku ja lausekkeiden osien järjestys. (Sadat et al. 2012.; ks. myös liite 2)

Suomen kielessä substantiivilausekkeen syntaktiset tehtävät ovat subjekti, objekti, predikatiivi, adverbiaali, vapaaehtoinen etu- tai jälkimäärite sekä preposition tai postposition pakollinen täydennys. (Karlsson 2009: 95–97.) Karlsson (2009: 95–96) esittää seuraavat esimerkit:

Subjekti	<i>Vanha auto</i> on kadulla.
Objekti	Minä ostin <i>vanhan auton</i> .
Predikatiivi	Tämä on <i>vanha auto</i> .
Adverbiaali	He tulivat <i>vanhalla autolla</i> .
NP:n etumäärite	<i>vanha/n auto/n</i> hinta
NP:n jälkimäärite	kokoelma <i>vanho/j/a auto/j/a</i>
Postposition täydennys	<i>vanha/n auto/n</i> takana
Preposition täydennys	ilman <i>vanha/a auto/a</i>

3.2.3 Määrite ja täydennys

Substantiivilauseke voi olla yksisanainen, mutta se voi myös saada laajennuksia (ISK: 557). Perinteisesti suomen kielen kieliopissa on substantiivin määritteitä kutsuttu *attribuuteiksi* (ks. esim. Siro 1964; Hakulinen–Karlsson 1979; Karlsson 1994). ISK:ssa ei nimitystä *attribuutti* kuitenkaan käytetä, koska eri sanaluokkien laajennuksia ei haluta erottaa eri termein (ISK: 557).

ISK käyttää termejä *määrite* ja *täydennys*. *Määrite* on edussanan valinnainen laajennus. Määritteet luonnehtivat (*monimutkaisia ilmauksia*) tai antavat lisätietoa (*viimeinen kohta*). *Täydennys* sen sijaan on pakollinen joko valenssin tai kieliopillisen konstruktion takia. (ISK: 429.) Vilkuna käyttää substantiivisia määrittävästä sanasta termiä *määrite*, mutta mainitsee myös *attribuutin* olevan mahdollinen termi. Hän ei tee eroa sen mukaan, onko määrittävä sana pakollinen vai vapaaehtoinen. (Vilkuna 2003:180.)

Prototyypinen substantiivi saa määritteitä, muttei täydennyksiä. Kuitenkin osa-, ryhmä- ja mittasanat saavat täydennyksiä, esimerkiksi *osa ihmisistä, joukko nuoria, lasi viiniä*. Myös verbikantaisen substantiivin laajennuksia voidaan pitää täydennyksinä, kun ne ovat vastaavia kuin verbin rektio, esimerkiksi *osallistuminen* + ILL ~ ALL. (ISK: 557–559.) *Osallistua* ja *osallistuminen* saavat siten molemmat seurakseen illatiivin: *osallistua juoksukilpailuun* ja *osallistuminen juoksukilpailuun*. Substantiivilauseke sen sijaan voi olla preposition tai postposition täydennys.

Kaikkia sanoja ei voi luokitella joko määritteeksi tai täydennykseksi. Esimerkiksi kognitiivisen toiminnan tulosta tai kuvaa ilmaisevan substantiivin adverbiaali, kuten *ohjeita lasten korvatulehdusten hoitoon* tai *mielikuva hyvästä lomasta*, on vaikea luokitella. Yhdessä määritteitä ja täydennyksiä kutsutaan substantiivilausekkeen laajennuksiksi. (ISK: 557–559).

3.3 Lausekkeen rakenne

Lausekkeen rakenteeseen kuuluvat hierarkia, lausekkeen eri osat sekä kongruenssi. Hierarkiaan kuuluvat syntaktis-semanttiset suhteet ovat alistussuhde ja rinnastussuhde. Lausekkeen osat -luvussa esitellään lausekkeen osien järjestys sekä etu- ja jälkimääritteet. Kongruenssi on pääosin edussanan ja määritteen kongruenssia. Kaikilla näillä on suomen kielessä tietyt säännöt, jotka esittelen seuraavaksi.

3.3.1 Hierarkia

Lausekkeet ovat sanojen laajennuksia (ISK: 430). Yksinkertaisimmillaan lauseke koostuu yhdestä sanasta, mutta on olemassa monisanaisia lausekkeita (ISK: 557). Useampisanaisissa lausekkeissa on syntaktis-semanttisia suhteita, joiden avulla lauseke muodostuu. Määritteet ovat *alisteisessa suhteessa* edussanaansa nähden, koska määritteet antavat lisätietoa sanasta. Samalla edussanalla voi olla useita määritteitä, esimerkiksi *Lauriloiden uusi kissa*, jossa *Lauriloiden* ja *uusi* määrittävät edussanaa *kissa*. Määrite voi olla sekä edussanansa edellä että jäljessä kuten lausekkeessa *hyvin*

ylpeä pallostaan, jossa sanaa *ylpeä* määrittävät *hyvin* ja *pallostaan*. (Alho–Kauppinen 2008: 139–142.)

Toinen syntaktis-semanttinen suhde on rinnastussuhde. Rinnastussuhde tarkoittaa, että lausekkeen osat ovat samanarvoisia eikä kumpikaan alistu toista. Esimerkiksi konjunktio voi yhdistää kaksi sanaa, kuten lausekkeessa *kissa ja koira*. Rinnasteinen lauseke voi toimia määritteenä, esimerkiksi *terve ja hyvin ylpeä kissa*. Toisaalta rinnasteinen lauseke voi saada oman määritteen, kuten *hyvin viisas ja vikkeli*. (Alho–Kauppinen 2008: 142–143.) Käsittelen tutkimuksessani sekä alisteisessa että rinnasteisessa suhteessa olevia lausekkeen osia.

Appositiosuhde tarkoittaa, että lausekkeet ovat rinnakkain ja sanovat saman asian kahdella eri tavalla. Toisin kuin rinnasteisissa lausekkeissa, appositiolausekkeissa viitataan samaan tarkoitteeseen. Usein kyseessä on henkilönimi ja esimerkiksi tämän ammatti, kuten *Tarja Halonen, Suomen presidentti*. (Alho–Kauppinen 2008: 143.) Lausekkeessa voidaan nähdä myös olevan monia eri tasoja (ks. luku 4.5).

3.3.2 Lausekkeen osat

Kielessä olevista muoteista ja rakenteista puhutaan muutenkin kuin lauseketeorian yhteydessä. Kielen rakenteita, kuten substantiivilausekkeita, on kuvattu esimerkiksi puukuvainten avulla. Puukuvaimilla saatiin myös osoitettua lausekkeen hierarkkisuus. (Ks. esim. Jokinen 1988; Karlsson 1994.) Toinen rakenteita osoittava teoria on konstruktiokielioppi. Konstruktiokieliopin mukaan koko kieli rakentuu konstruktioista, jotka ovat muodon ja merkityksen yhteenliittymiä. Konstruktioita käytetään ja tulkitaan kokonaisuuksina, ei osien merkityksen summana. Teorian mukaan rakenteen kuvaus on myös merkityksen kuvaus. Konstruktiot voivat olla sijamorfeemeja, sanoja, lauseita tai jopa tekstejä. Esimerkiksi suomen kielessä on sanottava *kolmessakymmenessä viidessä huoneessa*, ei *kolmekymmentäviisi huoneessa*. Toisaalta konstruktioiksi ymmärretään esimerkiksi fraasi *hyvää huomenta*. (Leino 2003: 64–72; Fried–Östman 2004: 13, 16–19; Kotilainen–Pekkarinen 2002: 584–585.)

Substantiivilausekkeen rakenne vaihtelee eri kielissä. Usein lausekkeen osien järjestys on määrätty, mutta tämäkään ei ole välttämätöntä. Esimerkiksi antiikin kreikassa lausekkeen osat voivat olla joustavasti monessa eri järjestyksessä. (Bakker 2009: 1.) Rijkhoffin mukaan substantiivi ja sen määritteet (demonstratiivipronomini, numeraali ja adjektiivi) voivat muodostaa kahdeksan erilaista yhdistelmää, mutta yhteistä kaikille on, että adjektiivi ja substantiivi ovat aina vierekkäin (esimerkiksi adjektiivi – substantiivi – numeraali – demonstratiivipronomini tai demonstratiivipronomini – numeraali – substantiivi – adjektiivi). Toisaalta joitakin säännönmukaisuuksia on ja esimerkiksi numeraalit sijoittuvat useasti, etenkin Euroopan kielissä, ennen edussanaansa substantiivia. (Rijkhoff 2002: 348.) Suomen kielessä numeraalien paikka sen sijaan vaihtelee tehtävästä riippuen (ks. luku 3.3.3).

Määritteen sanaluokan voi toisinaan erottaa jo sanan muodosta. Tietyissä lauseasemassa oleva määrite voi vaatia tiettyä sanaluokkaa. Esimerkiksi englannin kielessä adjektiivi ”beautiful” (*She recorded a beautiful song*) tarvitsee verbiin liittyessään adverbimuodon ”beautifully” (*She sang beautifully*). Sen sijaan kaikissa kielissä, kuten Kongossa puhuttavassa ngitissä, ei tällaista eroa ole. (Rijkhoff 2008: 79.) Suomen kielessä substantiivilausekkeen etumääritteinä toimivat substantiivit, adjektiivit, partisiipit, numeraalit sekä pronominit, jotka ISK jakaa pronomineihin ja kvanttoreihin. Muut paitsi substantiivit kongruoivat edussanansa kanssa suvussa ja luvussa. Substantiivi on yleensä genetiivissä ja toisinaan nominatiivissa. (ISK: 566, 1243–1244.)

Vilkuna jakaa etumääritteet tarkennekenttään ja kuvailukenttään. Tarkennekenttä on kauempana edussanasta, ja siinä ovat pronominit ja kvanttorit. Tarkennekenttää seuraa kuvailukenttä, johon sijoittuvat adjektiivilausekkeet. Tarkenne- ja kuvailukenttien sisällä sanojen paikat voivat vaihdella vapaammin. (Vilkuna 2003: 181.) Asetelmassa 1 on lausekkeen rakenne.

ASETELMA 1. Substantiivilausekkeen rakenne Vilkunaa (2003: 181) mukailten.

Tarkennekenttä	Kuvailukenttä	Taipumaton määrite	Edussana
niissä Elsan kaikissa	mukavissa piristävässä	pikku	kirjeissä
kaikissa niissä Elsan	pitkissä mukavissa		kirjeissä
niissä kaikissa Elsan			kirjeissä

On olemassa pieni joukko taipumattomia etumääritteitä. Lisäksi monikkosanoilla on usein vajaa taivutusparadigma, esimerkiksi sanalla *sakset*. Taipumattomat etumääritteet luokitellaan usein adjektiiviksi niiden syntaktisen aseman ja merkityksen takia. Näitä määritteitä ovat *aika, aimo, ensi, eri, kelpo, koko, pikku, tosi* ja *viime*. (ISK: 91–92.) Nämä määritteet sijaitsevat välittömästi edussanansa edessä (Vilkuna 2003: 181).

Asetelma 2 havainnollistaa sisäisten ja ulkoisten genetiivien paikkaa. Jos lausekkeessa on kaksi genetiiviä, on niiden järjestys tiukka: niiden paikkaa ei voi vaihtaa muuttamatta lausekkeen merkitystä. Ennen kuvailukenttää olevia genetiivejä sanotaan ulkoisiksi genetiiviksi ja kuvailukentän jälkeisiä sisäisiksi genetiiviksi. Ulkoinen genetiivi on yleisempi ja on usein omistamista ilmaiseva määrite (*Elsan ensimmäinen polkupyörä*). Toinen ulkoisen genetiivin käyttö on silloin, kun genetiivillä on oma genetiivimäärite tai omistusliite (*Suomen pääkaupungin 350-vuotiaassa yliopistossa*). Sisäinen genetiivi on usein käytössä silloin, kun se muodostaa edussanansa kanssa jonkin vakiintuneen määritteen (*Helsingin yliopisto*). On mahdollista, että samassa lausekkeessa on sekä ulkoinen että sisäinen genetiivi. (Vilkuna 2003:190–192.) Vilkunan lähtökohdan perusteella olisi virke *Helsingin Suomen yliopistossa* kummallinen, sillä ulomman genetiivin tulisi olla sisäistä genetiiviä yleisempi.

ASETELMA 2. Genetiivin asema substantiivilausekkeessa Vilkunaa (2003: 190) mukaillen.

Ulkoinen gen.	Kuvailukenttä	Sisäinen gen.	Edussana
Elsan	ensimmäinen		polkupyörä
Suomen pääkaupungin	350-vuotiaassa		yliopistossa
		Helsingin	yliopisto
Valion	uudet	puolen litran	purkit

Jälkimääritteet ovat sijoittuneet edussanansa jälkeen. Substantiivilausekkeen jälkimääritteinä toimivat adverbiaali, infinitiivilauseke, *että*-lause, alisteinen

kysymyslause⁵, relatiivilause ja *kun*-lause (ISK: 558). Jälkimääräite ei kongruoi eikä ole etumääräitteenä olevan substantiivimääräitteen tavoin genetiivissä, vaan sen muoto määräytyy itsenäisin perustein (Vilkuna 2003: 181). Seuraavat esimerkit ovat ISK:sta (558).

Adverbiaali	lähtö <i>Iihin</i>
Infinitiivilauseke	oikeus <i>elää</i>
<i>Että</i> -lause	ajatus <i>että tulee hän</i>
Alistainen kysymyslause	epäily <i>tuleeko hän</i>
Relatiivilause	ihminen <i>joka on onnellinen</i>
<i>Kun</i> -lause	se päivä <i>kun tapasimme</i>

3.3.3 Kongruenssi

Substantiivi etumäärätteineen voi taipua kielestä riippuen luvussa, suvussa, persoonassa sekä sijassa. Lauseenjäsenten mukautumista toisiinsa nimitetään *kongruenssiksi*. (Lähdemäki 1995: 102.) Suomen kielessä substantiivilausekkeissa esiintyy adjektiivimääritteitä, *vanhasta asiasta*, partisiippimääritteitä, *meheviä vasta kypsyneitä*, *karviaisia* ja pronomini määritteitä *joillekin ihmisille*. Ne kongruoivat edussanansa kanssa sijassa ja luvussa. Myös substantiivia seuraava relatiivipronomini saa saman luvun, mutta sijassa se ei kongruoi *tyttö joka ~ tytöt jotka*. (ISK: 1243.) Persoonapronominin kanssa käytettävä persoonanpronominin omistusliite liittyy aina lausekkeen edussanaan, joten tämän voi nähdä kongruenssina: *sinun kirjeesi* (Vilkuna 2003: 189). Ilmiötä nimitetään *possessiivikongruenssiksi*, ja se on lauseketason kongruenssi (ISK: 1237–1238).

Numeraali on muita määritteitä mutkikkaampi ilmiö. ISK:n mukaan numeraali määritellään joko edussanaksi tai määritteeksi riippuen sen sijamuodosta. Numeraali on substantiivilausekkeen edussana silloin, kun se on nominatiivissa: *viisi pientä sorsaa*. Tällöin edussana on *viisi*, jota määrittää jälkimääräite *pienä sorsaa*. Numeraali on lauseen vaatimassa sijassa. Kaikissa muissa sijoissa numeraali on sen sijaan määräite, joka kongruoi edussanansa kanssa: *viidellä pienellä sorsalla*. (ISK: 762–763.) Vilkuna

---

⁵ ISK käyttää tässä alaluvussa nimitystä interrogatiivilause. Sen sijaan muualla (ks. esim. ISK: 844) on käytössä käsite *alisteinen kysymyslause*. Vilkuna (2003) käyttää käsitettä *alisteinen kysymyslause*, ja käytän käsitettä tässä tutkimuksessa.

nimittää kongruenssimalliksi tapausta, jossa lukumäärite käyttäytyy adjektiivimääritteen tavoin ja kongruoi edussanansa kanssa (Vilkuna 2003: 217).

Kongruenssi ei kuitenkaan koske kaikkia määritteitä. Suomen etäsukukieliä vertailemalla on havaittu, että adjektiivi on ennen määritteenä ollut kongruoimaton ja kehittynyt kongruenssiin (Hakulinen 1979: 543). Onkin joukko adjektiiveja tai adjektiivinkaltaisia sanoja, jotka eivät edelleenkään kongruoi. Kongruoimattomia sanoja ovat taipumattomat etumääritteet (ks. edellä luku 2.4).

Substantiivi on yleensä genetiivissä toimiessaan etumääritteenä (ISK: 566). Monissa indoeurooppalaisissa kielissä käytetään tällaisessa kohtaa adjektiivimääritettä. Esimerkiksi *suomen kieli* on ruotsiksi *finska språket* (Hakulinen 1979: 548–549.)

4 AINEISTO

Tässä alaluvussa esittelen käyttämäni aineiston. Alaluvussa 4.1 kuvaan edistyneiden suomenoppijoiden korpusta. Alaluvussa 4.2 esittelen tutkimuksen informantit ja selvitän heidän taustojaan. Luvussa 4.3 pohdin tenttivastauksia aineistona. Alaluvussa 4.4 on periaatteet, joiden avulla olen luokitellut aineiston. Alaluvussa 4.5 selvitän ja perustelen työssä käyttämäni rajaukset.

4.1 Tutkimusaineisto

Tutkimukseni aineisto on edistyneiden suomenoppijoiden korpuksesta (LAS2). LAS2-korpus on korpus, johon kootaan suomenoppijoiden kieltä. Vuonna 2007 alkaneen hankkeen tavoitteena on luoda syntaktisesti ja morfologisesti koodattu aineisto. Aineiston avulla on tarkoitus saada lisätietoa suomesta toisena kielenä akateemisessa kielenkäytössä. Korpuksen on tarkoitus olla ns. avoin korpus, jonka kokoa kartutetaan jatkuvasti. Ensimmäiset koodaukset on tehty vuonna 2008, ja koodaukset jatkuvat edelleen. Koodauksen tarkoituksena on mahdollistaa syntaktinen, morfologinen ja leksikaalinen oppijankielen tarkastelu. Aineistona on Turun yliopiston suomen ja sen sukukielten maisteriohjelmassa opiskelevien tenttivastauksia, esseitä ja tutkielmia. Seuranta-aika oppijoilla on 2–3 vuotta. Korpukseen on koottu myös natiivien opiskelijoiden tenttivastauksia (Ivaska–Siitonen 2009: 55; LAS2.), joista käyttämäni vertailuaineisto koostuu. Olen itse digitoinut osan käyttämästäni aineistosta toimiessani hankkeen harjoittelijana.

Vertailuaineisto koostuu natiivien tenttivastauksista. Verrokkeja on kuusi, ja kultakin on yksi tentti. Natiivien tentit ovat samalta kurssilta kerättyjä. Tenttien sanemäärä on yhteensä 3733 (n2: 610 sanetta; n6 585; n7: 599; n10: 715; n14: 342; ja n24: 882). Verrokkit ovat yliopisto-opiskelijoita, jotka ovat aloittaneet suomen kielen yliopisto-opinnot. Yliopisto-opiskelijoista saankin hyvän vertailuryhmän informanteilleni, koska heidänkin oletetaan käyttävän akateemista suomea.

4.2 Informantit

Informanttien äidinkielet ovat tšekki, islanti, japani ja venäjä. Kaikki ovat opiskelleet suomea vähintään kaksi vuotta muualla ja Suomessa viimeisten tenttien aikaan lähes kaksi vuotta. Tiedot informanteista on kerätty tarkastelujakson alussa. Olen jakanut kunkin informantin tentit kolmeen tarkastelujaksoon (tarkastelujaksoista ja tenttien pituuksista tarkemmin liitteessä 1).

Informantti **TS** on tšekkiä ensikielenään puhuva nainen. Hän on tarkastelujakson alussa 24-vuotias. Hän on opiskellut suomea muualla neljä vuotta ja sen jälkeen Suomessa suomen ja sen sukukielten maisteriohjelmassa kaksi vuotta. Kotonaan informantti puhuu suomea ja englantia. Lisäksi hänellä on muutamia tuttavuuksia, joiden kanssa hän puhuu vain suomea. Hän puhuu tšekin, suomen ja englannin lisäksi saksaa, ranskaa ja slovakiaa. Informantti arvioi kirjoittamisen kolmanneksi parhaimmaksi kielitaidon osa-alueeseen tekstin ymmärtämisen ja puheen ymmärtämisen jälkeen. Informantilta TS on yhteensä viisi tenttiä vuosilta 2009–2010. Tarkastelujakson pituus on 17 kuukautta. Tenteissä on saneita yhteensä 2450.

Informantti **IS** on ensikieliltään islanninkielinen nainen, joka on tarkastelujakson alussa 26-vuotias. Informantti on opiskellut suomea kaksi vuotta Islannissa ja kaksi vuotta Suomessa. Hänellä on muutamia tuttavuuksia, joiden kanssa hän puhuu suomea. Lisäksi hän puhuu englantia ja tanskaa sekä vähän norjaa ja ruotsia. Informantti arvioi kirjoittamisen kolmanneksi parhaaksi kielitaitonsa osa-alueeksi tekstin ymmärtämisen ja rakenteiden hallinnan jälkeen. Informantilla on viisi tenttiä vuosilta 2009–2011. Eroa ensimmäisen ja viimeisen tentin välillä on 17 kuukautta. Saneita on yhteensä viidessä tekstissä 2539.

Informantti **JP** on 31-vuotias japanilainen nainen. Hän on opiskellut suomea muualla 4 vuotta ja Suomessa kahdessa jaksossa. Ensimmäisellä kerralla hän opiskeli vuoden. Toisena kertana hän on opiskellut kaksi vuotta. Informantti on myös opettanut suomea japaninkielisille 1,5 vuotta. Hänellä on useita suomenkielisiä tuttavuuksia, joiden kanssa puhuu suomea. Japanin ja suomen lisäksi informantti puhuu englantia ja vähän ruotsia. Informantti pitää kirjoittamista yhtä vahvana kuin muita suomen kielen osa-alueita, puhumista lukuun ottamatta. Puhumisen hän arvioi vaikeammaksi kuin muut osa-alueet.

Informantin tentit ovat vuosilta 2009–2010. Lisäksi hänellä on yksi teksti (JP10), joka on osa seminaarityötä. Tarkastelujakson pituus on 19 kuukautta. Saneita on tarkastelujaksoissa yhteensä 3276.

Informantti **VE** on 22-vuotias venäjänkielinen nainen, joka on opiskellut suomea Venäjällä 5 vuotta ja Suomessa 2 vuotta. Hänellä on muutamia tuttavuuksia, joiden kanssa hän puhuu pelkästään suomea, mutta kotona informantti käyttää ainoastaan venäjää. Hän puhuu lisäksi englantia ja ymmärtää saksaa sekä ruotsia. Informantti kertoo kirjoittamisen toiseksi vahvimmaksi suomen kielen osa-alueeseen tekstin ymmärtämisen jälkeen. Informantit tentit ovat vuosilta 2009–2010. Tarkastelujakson pituus on 16 kuukautta. Yhteensä saneita on 3793.

4.3 Tenttivastaukset aineistona

Aineiston keräämistapa on tärkeä asia oppijan kieltä tutkittaessa. Tavasta riippuu esimerkiksi oppijoiden tehtävään käytettävissä oleva aika, tekstin muokkausmahdollisuus, ulkopuolisten lähteiden käytön mahdollisuus sekä tekstin aihe ja genre. (Polio 2012: 327.) Olen valinnut tutkimuskohteekseni tenttivastaukset, koska tenttitilanteessa oppija oletettavasti keskittyy enemmän vastauksen sisältöön kuin muotoon. Korpuksessa on aineistona myös esseitä, mutta ne ovat erityyppisiä, sillä niiden kirjoittamiseen oppijat ovat saaneet enemmän aikaa, ja siksi niiden kielikin on luultavasti huolitellumpaa. Tyypillisin tehtävätyyppi kirjoitusta tutkittaessa on sellainen, jossa oppijat vastaavat rajoitetussa ajassa annettuihin kysymyksiin ilman apuvälineitä ja etukäteissuunnittelua (Polio 2012: 327). Tämä pitää paikkansa myös omassa tutkimuksessani, sillä aika on rajoitettu. Tenttiin valmistautuminen voidaan nähdä osaksi tehtävään valmistautumista, mutta toisaalta informantit eivät ole saaneet tietää tenttikysymyksiä etukäteen. Polio on sitä mieltä, että tutkittavaa tekstiä on oltava vähintään kappaleen verran ja esimerkiksi lauseiden täydennykset eivät anna kattavaa kuvaa oppijan kielestä. (Polio 2012: 319). Tutkimukseeni valitut tentit ovat suhteellisen pitkiä ja ovatkin siten hyvä aineisto lausekkeiden tarkastelulle.

Tenttitilanteen rajallinen aika pakottaa oppijat keskittymään enemmän sisältöön kuin muotoon. Lisäksi tentissä ei ole voinut käyttää apuvälineitä. Joissain tenteissä sanakirjan käyttö on sallittu. Tenttivastausten käyttöä tutkimuskäytössä on kritisoitu, sillä oppija ei välttämättä ehdi korjata sellaisia virheitä, joita hän ei tekisi kiireettömämmässä tilanteessa. Tarkoituksena on kuitenkin tutkia, miten oppija käyttää kieltä spontaanisti, ei sitä, mitä oppija osaa kieliopista. (Siitonen–Niemelä 2011: 246; ks. myös Ellis–Barkhuizen 2005: 29–30.)

Ajan rajallisuuden huomaa myös verrokkeina olevien natiivien kielenkäytössä, sillä esimerkiksi samanlaisia kirjoitusvirheitä ei luultavasti tehtäisi huolitellussa kielessä. Niihin en kuitenkaan tässä tutkimuksessa puutu. Kirjoitettu kieli poikkeaa natiiveillakin merkittävästi puhutusta kielestä: kirjoitetussa kielessä substantiivit saavat puhuttua kieltä huomattavasti useammin määritteen (Pajunen–Palomäki 1985: 60). Lisäksi kielen käyttö saattaa olla hyvin erilaista luokkahuoneessa kuin muualla (Niiranen 2008: 47). Tenttitilanteen ja tentin aiheiden vaikutus onkin syytä ottaa huomioon määritteitä mietittäessä (vrt. esim. Siitonen–Niemelä 2011: 267–268).

4.4 Menetelmät

Olen poiminut informanttien teksteistä kaikki substantiivilausekkeet, joissa on vähintään yksi määrite. Sen jälkeen olen jakanut määritteet sen mukaan, mihin sanaluokkaan ne kuuluvat, koska määritteen sanaluokka vaikuttaa sen taipumiseen. Sanaluokkajaon teen suurimmaksi osaksi Ison suomen kieliopin pohjalta. Käytän hyväkseni myös Vilkun Suomen lauseopin perusteita. Hyödynnän myös Suomen kielen taajuussanaston ja Nykysuomen sanakirjan sanaluokkajaottelua. Korpuksen tutkimukseen kuuluvia menetelmiä en ole päässyt hyödyntämään, sillä korpusta ei ole vielä työtä aloittaessani koodattu tutkimieni tekstien kohdalta.

4.5 Rajaus

Tutkin lausekkeita, joiden edussanana toimii substantiivi. Tällaisella lausekkeella voi olla määritteenään substantiivi-, adjektiivi-, pronomini-, numeraali-, partisiippi-, adverbiaali- tai partikkelimäärite. Jälkimääritteitä voivat olla määrä-, osa- ja mittasanojen täydennykset, adverbiaalimääritteet, tukisubstantiivit, infinitiivilausekkeet sekä lausemääritteet. ISK:n mukaan substantiivilausekkeina voidaan pitää myös pronomini- ja numeraaliedussanaisia lausekkeita (ISK: 431). Olen ottanut nämä mukaan analyysiini.

Edussana muodostaa lausekkeen yksinäänkin, ilman määritteitä. ISK:n aineiston mukaan asiaproosatekstissä on pelkän substantiivin sisältäviä lausekkeita 32,1 % (ISK: 586). Keskityn kuitenkin määritteellisiin lausekkeisiin enkä siksi huomioi yksisanaisia lausekkeita. Substantiivilauseke saa pääosin määritteitä ja harvoin täydennyksiä (ISK: 557–559). Aineistossani on mukana joitain täydennyksiä, jotka olen ottanut mukaan. Suurin osa on kuitenkin määritteitä, joten puhun määritteistä.

Lauseke voi saada useampia määritteitä. Siitonen jakaa lausekkeen eri tasoihin siten, että ensimmäisen tason lauseke on koko lauseke kaikkine määritteineen. Toisen tason lauseke on sellainen, jonka edussana on edussanana toiselle edussanalle, ja kolmannen tason lauseke sellainen, jonka edussana on määritteenä toisen tason lausekkeelle. (Siitonen 2012.) Siten lausekkeessa on tasoja yhtä monta kuin sanojakin, konjunktioita lukuun ottamatta. Esimerkiksi lauseke *ensimmäisessä tavussa oleva vokaali* on ensimmäisen tason lauseke. Lausekkeen partisiippimäärite *oleva* muodostaa määritteidensä kanssa toisen tason lausekkeen, *ensimmäisessä tavussa oleva*. Näin substantiivia *vokaali* määrittää partisiippilauseke *ensimmäisessä tavussa oleva*. Partisiippilausekkeen sisällä on vielä substantiivilauseke, *ensimmäisessä tavussa*. Koska myös yksi sana muodostaa lausekkeen, on vielä neljännen tason lauseke, *ensimmäisessä*, joka ei saa määritteitä. Tutkimuksessa ovat mukana kaikkien tasojen määritteet.

Tutkin lausekkeensisäisiä kongruenssitapauksia. Siten esimerkiksi subjektin ja verbin kongruenssi ei kuulu tutkimukseeni. Rajaan pois tapaukset, jotka ovat kontekstin

määrittämiä. Otan kuitenkin kontekstin huomioon silloin, kun tutkin informanttien tekemiä lausekkeensisäisiä ratkaisuja. Tällainen on esimerkiksi silloin, kun määrite ja edussana ovat eri muodossa ja on epäselvää, kumpi muodoista on tyypillinen.

Olen poiminut aineistostani kaikki informanttien käyttämät määritteelliset substantiivilausekkeet. Sen jälkeen olen jaotellut lausekkeet niiden edussanan sanaluokan mukaan. Kustakin määritteestä olen erottanut *epätyypilliset ilmaukset*, joilla tarkoitan suomen kielelle epätyypillisiä ilmauksia. Suhteutan informanttien käyttämien etumääritteiden määrän 300:aa sanetta ja jälkimääritteiden 600:aa sanetta kohden, jotta saan informanttien määritteistä keskenään vertailukelpoisia. Epätyypillisten ilmausten määrän suhteutan kunkin informantin määritteiden kokonaismäärään. Vaikka epätyypillisiä määritteitä on huomattavasti vähemmän kuin tyypillisiä, olen esimerkeissä esitellyt molempia suunnilleen yhtä paljon. Epätyypillisten määrä voi siten näyttää suuremmalta kuin se todellisuudessa on. Haluan kuitenkin tyypillisten lausekkeiden lisäksi tuoda esille, minkä tyypisiä ongelmia edistyneelläkin oppijalla voi substantiivilausekkeissa olla.

Osa informanttien käyttämisestä ongelmallisista ilmauksista on suomen kielen sääntöjen mukaan mahdollisia, mutta niitä ei suomalaisen kielitajun mukaan käytetä. Osa taas on suomen kielen sääntöjen vastaisia oikeinkirjoitusseikkoja, esimerkiksi erikseen kirjoitetut yhdyssanat. Mukaan otan lausekkeensisäiset kongruenssiongelmat, muut taivutusongelmat, turhan aineksen käytön, yhdyssanaongelmat sekä lausekkeen osien järjestykseen liittyvät seikat ja tapaukset, joissa on käytetty väärän sanaluokan sanaa (vrt. *vieressä kielessä* vs. *vieraassa kielessä*). Mukaan en ota yksittäisten sanojen taivutusongelmia, kuten astevaihteluun ja vartalonmuutokseen liittyviä ongelmia, jos lauseke on muuten tyypillinen ja määritteet taivutettu vaadittavaan muotoon. Tutkimusasetelmastani johtuen esimerkiksi lauseketta *uuteen vieraskielineen ympäristöön* (VE4) ei ole luokiteltu tutkimuksessani ongelmalliseksi.

Osassa epätyypillisiä tapauksia esitän lausekkeen siten kuin sen suomen kielen mukaisesti tulisi olla ja tällöin olen merkinnyt korjausehdotukset lainausmerkkeihin, esimerkiksi ”suomen kieli”. On muistettava, että korjauksissa on otettu huomioon vain lausekkeensisäiset seikat ja niistäkin vain tutkimuskohteeni, jotka olen edellä maininnut.

Esimerkiksi informantin lausekkeeseen *varsinaiskantasuomea puhuvien ihmisen elämää* (JP1) olen ehdottanut muotoa ”varsinaiskantasuomea puhuvien ihmisten elämää”. Tämä ei tarkoita, että pitäisin sanaa *varsinaiskantasuomi* suomen kielelle tyypillisenä, mutta en huomioi oppijan sanavalintaa, koska sanasto ei kuulu tutkimuskohteeseeni. On huomioitava, että korjausehdotukset ovat kuitenkin vain minun kielitajuni mukaisia. Osa tapauksista on sellaisia, ettei niistä voi varmasti sanoa, mitä informantti ilmauksellaan tarkoittaa.

5 INFORMANTTIEN KÄYTTÄMÄT MÄÄRITTEET

Informanttien käyttämät määritteet olen jakanut etu- ja jälkimääritteisiin. Alaluvussa 5.1 esittelen informanttien etumääritteet ja alaluvussa 5.2 jälkimääritteet. Jälkimääritteet ovat erityyppisiä kuin etumääritteet (ks. luku 3.3.2), joten olen laittanut ne omaksi alaluvukseen niiden etumääritteisiin verrattuna vähäisestä määrästä huolimatta. Määriteluviissa olen käsitellyt kaikkien informanttien määritteitä määritetyyppien mukaan. Sen sijaan alaluvuissa 5.1.7 ja 5.2.4 keskityn tarkastelemaan erikseen kunkin informantin määritteiden kehitystä.

5.1 Etumääritteet

Olen jakanut määritteet alalukuihin määritteen sanaluokan mukaan. Etumääritteisiin kuuluvat substantiivi-, adjektiivi-, pronomini-, numeraali-, partisiippi- sekä adverbialli- ja partikkelimääritteet. Kunkin alaluvun alussa on lyhyt teoriaosuus, jonka yhteydessä esittelen periaatteen, jolla olen jakanut kunkin määriteryhmän pienempiin alaryhmiin. Sen jälkeen ovat informanttien käyttämät määritteet. Informanttien etumääritteiden määrän esittelen kappalemäärien lisäksi 300:aa sanetta kohden.

5.1.1 Substantiivimääritteet

Jaan substantiivimääritteet kuuteen luokkaan ISK:ta mukaillen. Substantiivimäärite on yleensä genetiivimuodossa oleva substantiivi. Poikkeuksena on nimikemäärite (a), joka on erisnimen taipumaton määrite, esimerkiksi titteli tai muu luokittava määrite. Nimikemäärite muodostaa esimerkiksi sukunimen kanssa substantiivilausekkeen. Myös nimike voi saada oman määritteen (ISK: 566, 589–591). Erisnimi (b) voi koostua yhdestä tai useammasta sanasta (ISK: 587), joten lasken sekä etu- että sukunimet mukaan lausekkeen pituuteen. Perussanaksi (c) nimitän genetiivissä olevaa substantiivia, joka ei ole ”kahden tai useamman sanan muodostama rakenne” (ISKT) eli sanaliiton osa (d) tai yhdyssana (e). Esimerkin (f) nominatiivisijainen määriteryhmä koostuu lausekkeista, jotka sisältävät nominatiivisijaisen määritteen, jonka suomen

kielen mukaisesti tulisi muodostaa yhdyssana seuraavan sanan kanssa. Muut määritteet taipuvat genetiiviin.

- a) *tutkija* Kenttälä (VE5)⁶
- b) *Sajnovisin* kirjoitukset (IS2)
- c) *partitiivin* käyttö (TS5).
- d) *suomen* kieli (JP5)
- e) *permiläiskielten* päähaaraan (IS2)
- f) *tila* lauseet (TS1) tai *LI* kieleen (VE4).

Informanttien substantiivimääritteiden määrät sekä epätyypillisten substantiivimääritteiden määrät on koottu taulukkoon 1. Informanttien substantiivimääritteistä on laskettu kappalemäärä sekä se, kuinka monta määritettä on 300:aa sanetta kohden. Informantilla TS on substantiivimääritteitä 61 kappaletta (7 kpl / 300 sanetta). Informantilla IS substantiivimääritteitä on 157 kappaletta (19/300). Informantilla JP substantiivimääritteitä on 247 kappaletta (23/300). Informantilla VE on informanteista eniten substantiivimääritteitä: 306 kappaletta (24/300). Muilla paitsi informantilla TS substantiivimääritteet on suurin etumäärityryhmä (ks. liite 3). Epätyypillisten ilmausten määrä vaihtelee informanteilla: informantilla TS on epätyypillisiä substantiivimääritteitä 14 kappaletta, informantilla IS 12, informantilla JP 41 ja informantilla VE 12 (TS 23 %, IS 8 %, JP 17 %, VE 4 % kaikista substantiivimääritteistä).

TAULUKKO 1. Informanttien käyttämien substantiivimääritteiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Substantiivi- määritteet (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna substantiivi- määritteisiin (%)
TS	2450	61	7	14	23
IS	2539	157	19	12	8
JP	3276	247	23	41	17
VE	3793	306	24	12	4

⁶ Esimerkit on poimittu aineistostani.

Ukkolan aineistossa substantiivimääritteet lisääntyvät tasolta toiselle (Ukkola 2009: 29). Oman aineistoni verrokkit jakaantuvat kahteen ryhmään, kun tarkastellaan substantiivimääritteiden määrää: neljällä verrokilla substantiivimääritteitä on 20, 23 tai 24 kappaletta kolmeasataa sanetta kohden (n10: 20/300 sanetta, n6 ja n7: 23/300 sanetta, n2: 24/300 sanetta), kun taas kahdella muulla 13 ja 14 kappaletta (n14: 13/300 sanetta, n24 14/300 sanetta). Lähimpänä ensimmäistä verrokkiryhmää ovat informantit VE ja JP. Informantti IS sijoittuu kahden verrokkiryhmän välimaastoon. Informantilla TS on molempia verrokkiryhmiä vähemmän substantiivimääritteitä. Informantti TS käyttää substantiivimääritteitä huomattavasti vähemmän kuin muut informantit.

Nimikemääritteitä on informanteilla yhteensä vain 9 kappaletta, mikä on substantiivimääritteistä vähiten. Myös nimikemääritteillä on omia määritteitä kuten seuraavassa esimerkissä *unkarilainen lääkäri ja kielitiedemies Samuel Gyármathi* (IS2). Lausekkeessa rinnasteisia nimikkeitä *lääkäri* ja *kielitiedemies* määrittää adjektiivi *unkarilainen*. Informanteilla on nimikemääritteitä, joita seuraa etu- ja sukunimi: *tutkija Sirje Hassinen* ja *ranskalainen tutkija Michel Foucault* (IS5). Kuudesti etumääritteenä on nimikemäärite *tutkija*, esimerkiksi *tutkija Latomaa* (VE5), missä varmasti näkyy tieteellisen aiheen vaikutus. Nimikemääritteissä on kaksi ongelmallista tapausta, molemmat informantilla JP. Nimikemäärite sijoitetaan ennen jälkiosana olevaa sukunimeä (ISK: 590). Informantti on kuitenkin sijoittanut määritteen sukunimen jälkeen (ks. esimerkki 1)⁷. Esimerkin voisi tulkita tarkoittavan tutkijaa, joka tutkii Sjönborg-nimistä henkilöä. Tekstiyhteydestä kuitenkin selviää, että informantti tarkoittaa nimenomaan tutkija Sjönborgia, jolloin määritteen tulisi olla ennen taipuvaa edussanaa. Toisessa esimerkissä *suomalainen idiomitutkija Marja Nenosen tutkimuksen* (JP10) informantti ei ole taivuttanut *Marja Nenosen* etumääritteitä: *suomalainen* ja *idiomitutkija*.

1. Sjönborg tutkija ja kaveri kävivät keräämään aineistoa 1800-l. aluku puolella. (JP4)

Informanteilla on 48 erisnimeä määritteenä. Etunimiä on muutama, ja lasken ne mukaan määritteiden määriin. Esimerkiksi informantin JP teksteissä esiintyvät seuraavat erisnimet: *Matin evankeliumu*, *Suomen maaseudulla* ja *Karjala alueella* (2). *Karjala*

---

⁷ Tästä lähtien sulkujen sisäpuolella oleva yksittäinen numero tarkoittaa esimerkin numeroa.

alueella tosin olisi parempi, jos *Karjala* taivutettaisiin genetiiviin, sillä se toimii etumääritteenä. Tapaus tosin vaikuttaa lipsahdukselta, sillä edellinen lauseke, *Suomen maaseudulla* (JP4), taipuu tyypillisesti. Nimissä on sekä henkilönnimiä että paikannimiä. Henkilönnimiä ovat esimerkiksi *Kirsti Siitosen väitöskirja* (VE6) *Riionheimon lapsella* (TS4) ja paikannimiä *Norjan ja Venäjän Pohjois-osissa* (VE1), jossa on kaksikin paikannimimäärittettä. Myös edussana voi olla paikannimi: *Turun Varissuolla* (IS4) tai *Turun Akatemia* (JP5). Informanttien erisnimimääritteet ovat mainittua *Karjala alueella* -tapausta lukuun ottamatta tyypillisiä genetiivimuotoisia substantiivimääritteitä.

2. Ja hänen suojellekseen Suomi piti hänet suomeen ja hänestä tuli papiksi, joka kielsi *Suomen maaseudulla* ja *Karjala alueella*. (JP4)

Perussanoja on substantiivimääritteistä eniten. Useassa tapauksessa substantiivimääritteenä toimii määrite *sana*: *sanojen äänneasu* (IS1) ja *kyseisten sanojen sukulaisuuteen* (IS1). Informantit osaavat monitasoistenkin lausekkeiden muodostamisen: *5-vuotiaan lapsen kieltä* (TS2), *vokaalien suhteiden muuttaminen* (VE3) ja *puhtun kielen syntymisen* (JP1). Suurin osa perussanamääritteisistä lausekkeista on tyypillisiä. Informantilla TS on tapaus, jossa yhdyssana tuntuisi luontevammalta kuin määritteen käyttö: informantti käyttää ilmausta *sanan pari* (3). Sama ilmaus on kahdesti, ja molemmilla kerroilla tyypillinen ilmaus olisi ”sanapari”. Verrokki n6 käyttää juuri ilmausta *sanapari*. Toinen samantyyppinen on lauseke ”*vanhanaikaisen puhelimen keskustelu* (IS5), jossa informantti oletettavasti tarkoittaa ilmaisua ”vanhanaikainen puhelinkeskustelu”. Toisaalta informantti voi tarkoittaa lankapuhelinta, jolloin yhdyssanan käyttö ei olekaan tarpeen. Osa ongelmista on selkeämpiä yhdyssanaongelmia: *äidin kielen koulutus* (JP4) (”äidinkielen koulutus”), *väestön äidin kielikin* (JP9) (”väestön äidinkielikin”), *kuljetuksen vaikeuksen* (JP4) (”kuljetusvaikeuksen”) sekä esimerkin 4 lauseke *suomen oppijoiden puhe* (”suomenoppijoide puhe”).

3. Kun piti valita *sanan parista* se, joka on lyhyempi, usein oli valittu se pitempi, mutta merkitykseltään pienempi (TS2)
4. *Suomen oppijoiden puhe* on ymmärrettävä natiivipuhjoille vaikka he puhuvat epäsuomalaiseksi ja epäluonnolliseksi. (JP8)

Muutamassa tapauksessa on väärän sanaluokan sanoja: *latinan ja venäläisen kirjaimia* (JP4), jossa tarkoitetaan ”latinalaisia ja venäläisiä kirjaimia”. Toinen tapaus on

samantyyppinen kuin edellinen. Informantti käyttää genetiiviä kielen nimen yhteydessä, *germaanin kielen vaikutuksessa* (JP7). Yksi epätyypillinen tapaus (5) on vaikeampi kuin edelliset, koska virke ei anna selkeää kontekstia. Asiayhteydestä voi kuitenkin päätellä, että informantti tarkoittaa lasta, joka puhuu englantia. Ymmärrettävämpi ilmaus olisi ”englanninkielisestä lapsesta”. Näin kahdesta määritteestä tulee yksi ja määrite olisikin adjektiivi.

5. Esim. *englannin kielestä lapsesta* - cookie- oli keksi, mutta myös kappi (TS2)

Perussanoissa on kahdesti kongruenssiongelma. Esimerkissä 6 *elämä*-sanaa määrittää substantiivilauseke, jonka edussana on *ihmisen*. Tämän lausekkeen edussana *ihmisen* on yksikössä kun taas sen määrite *puhuvien* on monikossa. Kenties koko lausekkeen edussana innoittaa käyttämään yksiköllistä muotoa, vaikka monikollinen *ihmisten* sopisi paremmin ”varsinaiskantasuomea puhuvien ihmisten elämää”. Toisessa esimerkissä informantti on taivuttanut edussanan lauseyhteyden vaatimaan muotoon, mutta määrite on taivuttamatta, *suomalainen puheessa* (7).

6. näidessä kielissä pitää olla semmöisiä samanalkuinen sanoja, jooilla voi osoittaa *varsinaiskantasuomea puhuvien ihmisen elämää* (JP1).
7. *Suomalainen puheessa* ei ole selvää päätteitä, kun loppuheitto ja muita murteen ilmiön varten. (JP7)

Informantilla IS on kongruenssiongelmia lukusanan kanssa: määrite on lukusanan jälkeen monikossa. Substantiivin tulisi kuitenkin olla lukusanan jälkeen yksikössä ja substantiivivia määrittävät määritteet kongruenssin vaatimassa muodossa (ISK: 1244). Informantilla IS on lauseke: *kahden itämerensuomalaisten kielten - karjalan ja vepsän – sekoitus* (IS2). Substantiivimäärite ja sitä määrittävä adjektiivimäärite ovat genetiivissä, mutta monikossa, vaikka konteksti vaatii yksikön. Toisessa tapauksessa määrite *ryhmien* on monikossa, vaikka sen kuuluisi numeraalien jälkeen olla yksikössä (8).

8. Ensimmäisen ryhmän vokaalit voivat esiintyä molempien toisien sisältävien vokaalien kanssa, mutta *toisen ja kolmanteen ryhmien vokaalit* eivät voi esiintyä yhdessä samassa sanassa (IS4)

Sanaliittojen osia on informanteilla 93 kappaletta. Sanaliittojen tapauksessa usein on kyse sanasta *kieli*, joka saa määritteen, *suomen kielen sanoja* (JP9). Ensimmäiset sanaliitot on oletettavasti opittu konstruktioina, sillä informantti TS käyttää konstruktiota ”X:n kieli” ensimmäisessä tekstissään TS1 6 kertaa, mikä on yli puolet

kaikista tekstin substantiivimääritteistä (yhteensä 11 kappaletta). Esimerkissä 9 substantiivia *vaikutus* määrittää substantiivilauseke *suomen kielen* sekä määritteen *suomen* kanssa rinnasteiset määritteet *norjan ja ruotsin*. Ainoastaan kerran on sanaliitossa epätyypillinen tapaus (10). On mahdollista, että informantti on seurannut konstruktiota ”X:n kieli”, mutta tässä tapauksessa sellaista ei käytetä, vaan etumääritteen tulisi olla adjektiivi ja kongruoida edussanansa kanssa ”suomalais-ugrilaisessa kantakielessä”.

9. On selvää, että *norjan, ruotsin ja suomen kielten vaikutus* näihin kieliin on kiistaton. (VE4)
10. *Suomalais-ugrilaisen kantakielessä* (JP6)

Yhdyssanoja on informanteilla perussanojen jälkeen eniten. Usein informanttien käyttämät yhdyssanat ovat termejä, jotka on voitu oppia ulkoa. Informanteilla monitasoisia lausekkeita *oppillaan äidinkielen näkökulmasta* (TS5), *eri sukukielten samankaltaisissa sanoissa* (IS3) ja *vanhan kirjasuomen kausi* (JP5). Yhdysmerkkiä on usein käytetty suomen kielen mukaisesti *S2-opetuksen didaktiikkaa* (VE5). Informanteilla on muutama epätyypillinen yhdyssanamäärite. Esimerkissä 11 informantti JP käyttää yhdyssanaa, vaikka ilmauksen tulisi olla sanaliitto, ”suomen kieli”. Informantti on muuallakin kirjoittanut kyseisen sanaliiton yhteen. Toisaalta informantti on voinut tarkoittaa joko, että lastentarha on suomenkielinen, tai, että tarhassa käyvät lapset ovat suomenkielisiä. Tällöin käytettäviä ilmauksia olisivat ”suomenkielinen lastentarha” tai ”suomenkielisten lasten tarha”. Kahdessa muussakin tapauksessa näyttää siltä, että määritteen tulisi olla eri sanaluokan sana. Nämä ovat ilmaukset *suomalais-ugrilaisen kantakielessä* (JP6) ja *indoeurooppalaisen kieli* (JP6). Informantti tarkoittanee suomalaisugrilaista kantakieltä ja indoeurooppalaista kieltä, jolloin määritteen tulisi kongruoida edussanansa kanssa ”suomalaisugrilaisessa kantakielessä” sekä ”indoeurooppalaisessa kielessä”. Tällöin sanat tosin olisivat adjektiivimääritteitä.

11. Lapset alkoivat puhua suomeksi, kun he kävivät *suomenkielen lasten tarhassa*. (JP9)

Väärän sanaluokan lisäksi ongelmia tuottavat lausekkeiden osien järjestys. Esimerkissä 12 on kaksikin yhdyssanamääritettä. Lausekkeen edussana on sana *muoto*, jota määrittää sana *kantakieli*, jota taas määrittää *suomalais-ugrilaisen*. Edussanaa määrittää substantiivilauseke, jonka sisällä on vielä adjektiivilauseke. Kuitenkin tyypillinen

lauseke olisi ”suomalais-ugrilaisen kantakielen klusiilien muoto”. Esimerkissä 13 on substantiivimäärite lausekkeessa *koodinvaihdon* esimerkkejä. Sana *esimerkki* saa elatiivimuotoisen jälkimääritteen (Jönsson-Korhola–White: 2004: 22). Tässä tapauksessa idiomaattisemmin sanottuna koodinvaihto on jälkimääritteenä ”esimerkkejä koodinvaihdesta”.

12. On sanottava, että *klusiilien suomalais-ugrilaisen kantakielen muoto* oli toisenlaista. (VE3)
13. Satu Rakkolaisen esimerkeissä on esitetty *koodinvaihdon* esimerkkejä. (VE4)

Informanteilla on substantiivimääritteissä ongelmia yhdyssanojen osien yhteen kirjoittamisessa eli nominatiivisijaisissa määritteissä: epätyypillisistä tapauksista suurin osa on sellaisia, jossa sanat tulisi kirjoittaa yhteen tai yhdysmerkin kanssa. Nämä ovat nominatiivisijaisia määritteitä: esimerkiksi *tila lauseen rakenne* (TS1) *arviointi testejä* (TS5), *mänty sana* (JP5), *'rokka' sanassa* (IS3) ja *suomalais-ugrilaisessa kantakielessä tempus systeemissä* (VE3). Edellä olevissa tapauksissa ilmauksista poistuisi yhteenkirjoitettaessa yksi määrite. Viimeksi luetellussa tapauksessa kaksi jäljelle jäänyttä määritettä tulisi taivuttaa genetiiviin: ”suomalais-ugrilaisen kantakielen tempussysteemissä”. Osassa yhdyssanatapauksista saattaa olla kyseessä äidinkielen vaikutus. Etenkin informantilla TS on ongelmia nominatiivialkusten yhdyssanojen yhteen kirjoittamisessa. Tšekissä yhdyssanoja on vähän ja termit muodostetaan usein useasta sanasta, esimerkiksi adjektiivi+substantiivi-yhdistelmällä (Hebedová 2012).

Informantti VE on kerran käyttänyt turhaan possessiivisuffiksia: *tutkijan lapsensa* (VE4). Informantti on kenties ottanut mallia pronominista *hänen*, jolloin rakenne olisi *hänen lapsensa*. Samanlaisen ilmiön ovat huomanneet Kirsti Siitonen ja Manami Mizuno, jotka artikkelissaan pohtivat suomen possessiivisuffiksia ja sen käsittelyä oppikirjoissa. Suomen possessiivisuffiksin käyttö ei ole aivan yksinkertaista, ja oppikirjojen tapa käsitellä asiaa on vaihtelevaa. Siitosen ja Mizunon mukaan oppija voi ajatella, että kaikkiin ihmistarkoitteisiin omistusmuotoihin kuuluu possessiivisuffiksi ja toisaalta oppijat käyttävät possessiivisuffiksia varmuuden vuoksi halutessaan olla huolellisia. (Siitonen–Mizuno 2010: 137–142.)

Perussanat ovat kaikilla informanteilla suurin ryhmä. Muilla paitsi informantilla TS on toiseksi eniten yhdyssanoja. Sen jälkeen tulevat sanaliitot. Erisnimiä ja nimikkeitä on

vähän aineistossa. Ongelmallisia tapauksia syntyy yhdyssanojen kanssa sekä lausekkeiden osien järjestyksen kanssa (ks. liite 4). Myös väärä sanaluokka, sijakongruenssi sekä sanojen taivutus aiheuttavat epätyypillisiä ilmauksia.

5.1.2 Adjektiivimääritteet

Jaan määritteet Ison suomen kieliopin mukaisesti. Kauimpana edussanasta olevat adjektiivimääritteinä ovat yksilöivät ja ei-kuvailevat adjektiivit. Yksilöiviä adjektiiveja ovat *ainoa* sekä *viimeinen* ja superlatiivit, ja ne kuvaavat substantiivin tarkoitetta suhteessa toisiin. Yksilöivien ja ei-kuvailevien määritteiden jälkeen tulevat vertailusanasta johdetut adjektiivit *samanlainen*, *toisenlainen* sekä *erilainen* ja näiden jälkeen proadjektiivit, joilla on pronomnikanta esimerkiksi *sellainen*, *tällainen* ja *tuollainen*. Ei-kuvaileviin adjektiiveihin kuuluvat *tietty*, *kyseinen* ja *varsinainen*. (ISK:573–575.)

Kuvaileviin adjektiiveihin kuuluvat suhteellista ominaisuutta kuvaavat adjektiivit, jotka havaitaan objektiivisesti, kuten *vanha*, sekä asennetta ilmaisevat adjektiivit, jotka ovat subjektiivisempia, esimerkiksi *ihana*. (ISK:574–576.) Kategorioivat adjektiivit osoittavat usein absoluuttista ominaisuutta: entiteetillä joko on tai ei ole tiettyä ominaisuutta. Yleensä ne sijoittuvat lähimmäksi edussanaa, ja niihin kuuluvat esimerkiksi *–(i)inen-johdokset*, jotka ovat suuri johdostyyppi. Lähemmäs edussanaa tulevat ainoastaan taipumattomat määritteet kuten *eri* ja *koko*. (ISK: 265, 576–577.)

Viimeisen ryhmän muodostavat leksikaalistuneet ja leksikaalisesti käytettävät adjektiivit. Lesksikaalistuneet adjektiivit ovat partisiippeja, jotka ovat vakiintuneet adjektiiveiksi, esimerkiksi sanat *luotettava* ja *kiinnostunut* (ISK: 619). Se, milloin partisiippi alkaa olla verbimuodon sijaan adjektiivi, ei ole yksinkertainen asia (Koivisto 1987: 26). Tutkimuksessani olen käyttänyt apuna Nykysuomen sanakirjaa ja Suomen kielen taajuussanastoa erotellessani adjektiivit partisiipeista. Asetelmassa 3 on esitettyä adjektiivien järjestys.

ASETELMA 3. Substantiivilausekkeen adjektiivimääritteiden tyypillinen järjestys ISK:ta mukaillen (574).

Yksilöivät ja ei-kuvailevat adjektiivit	Kuvailevat adjektiivit	Kategorioivat adjektiivit	Edussana
ainoa, samanlainen, paras, sellainen, tietty	ihana, hirveä, pieni, vanha	puinen, ranskalainen	kirja

Informanttien käyttämien määritteiden määrät on koottuna taulukkoon 2. Lisäksi mukana ovat ne tapaukset, jotka eivät ole tyypillisiä. Informantilla TS on 96 adjektiivimääritettä, joista 2 kappaletta (2 %) on epätyypillisiä. Informantilla IS on 128 adjektiivimääritettä, joista 4 (4 % adjektiivimääritteistä) on epätyypillisiä. Informantilla JP määritteitä on 99, ja epätyypillisiä niistä on 16 (16 %). Informantilla VE määritteitä on 236, ja niistä epätyypillisiä on 2 kappaletta (1 %). Adjektiivimääritteet on toiseksi suurin etumääriteryhmä muilla paitsi informantilla TS, jolla se on suurin ryhmä (ks. liite 3). Ukkolan aineistossa adjektiivimääritteitä on toiseksi eniten ja ne lisääntyvät taitotasolta toiselle (2009: 34–38). Virkkusella adjektiivimääritteet ovat yleisin määritteiden sanaluokka. Pajusen ja Palomäen kirjoitetussa aineistossa adjektiivimääritteet ovat toiseksi yleisin ryhmä (1985: 59). Suomenkielisellä verrokkiryhmällä on adjektiivimääritteitä 16–19/300 sanetta (n10, n14 ja n7: 16; n2 ja n24: 18; n6: 19).

TAULUKKO 2. Informanttien käyttämien adjektiivimääritteiden määrät.

Informantti	Sanemäärä	Adjektiivimääritteet (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna adjektiivimääritteisiin (%)
TS	2450	96	12	2	2
IS	2539	128	15	4	3
JP	3276	99	9	16	16
VE	3793	236	19	2	1

Informanteilla on vähän yksilöiviä määritteitä. Informantit käyttävät sanoja *ainoa* ja *viimeinen*: *ainoan* päämäärään pääsemiseksi (VE4) sekä *viimeisessä* vaiheessa (JP4). Suurin osa informanttien yksilöivistä määritteistä on superlatiivimuotoisia: *lähimpiä*

sukuja (JP4) ja *parhaana vaihtoehtona* (VE4). Informantilla IS on yksi yksilöivä määrite, superlatiivi. Se on epätyypillinen, sillä adjektiivimääritteen tulisi kongruoida edussanansa kanssa (14). Samoin informantilla JP on lauseke, jossa sanan *suurin* tulisi kongruoida edussanansa *osalla* kanssa (15).

14. mutta se löytyy enemmän meressä kuin järveissä, ja *suomen vanhimmissa sanastossa* ei löydy meren liittyviä sanoja (IS3)
15. muuttu *suurin osalla* aluella (JP5)

Informanttien yleisimmin käytetty proadjektiivinen määrite on *sellainen: sellaisissa tehtävissä* (TS2), ja *sellaista merkityseroa* (IS4). Muita käytettyjä proadjektiivisiä määritteitä on esimerkiksi lausekkeissa *semmonen viittaussuhde* (IS3), *kaikenlaisia valintoja* (IS5), *tällaisesta teoksesta* (TS5) ja *monenlaisia diskursseja* (IS5). Kuten esimerkeistä huomaa, informantit osaavat taivuttaa määritteet tarvittavaan muotoon sekä yksikössä että monikossa. Proadjektiivisissä määritteisä on kaksi epätyypillistä tapausta; molemmissa on kongruenssiongelmia. Toisessa informantti TS taivuttaa edussanan yksikköön mutta määritteen monikkoon (16), ja toisessa informantti VE taivuttaa edussanan adessiiviin mutta määritteen allatiiviin (17).

16. puhutaan tulevaisuudesta *erityisten verbin* avulla. (TS1)
17. voivat hyvinkin olla tyypillisiä joissakin opiskeluvaiheessa *tietyille oppijaryhmällä*. (VE6)

Suhteutusadjektiivimääritteitä on muutamia, esimerkiksi *suomen mukainen vokaaliharmonia* (IS3). Yksi lausekkeista on epätyypillinen: *unkarin ja saamen kielten välisten suhteet* (IS2). Tässä tapauksessa kyseessä voi olla skeemakongruenssi, jossa edellä oleva sana vaikuttaa muotoon (ks. luku 2.4). Kuvailevia adjektiivimääritteitä on paljon kaikilla informanteilla, ja ne muodostavatkin toiseksi suurimman adjektiivimääritetyypin. Käytettyjä lausekkeita ovat esimerkiksi *nuoret lainat* (IS3) ja *uuden sanan* (TS2). Kongruenssiongelmia on kuudessa tapauksessa. Viisi niistä on informantilla JP ja yksi informantilla VE. Ensimmäisessä tapauksessa informantti käyttää lauseketta, jossa määrite on yksikössä ja edussana monikossa: *suomen ikivanha sanat* (JP3). Tässä tapauksessa on kuitenkin oletettavaa, että adjektiivimääritteen loppu-*t* on jäänyt pois epähuomiossa, sillä aiemmin samassa tekstissä informantti käyttää ilmausta *ikivanhat sanat* (JP3). Kaksi muuta tapausta ovat samantyyppisiä kongruenssiongelmia: toinen tapaus on esimerkissä 18 ja toinen esimerkissä 19. Yhdessä tapauksessa koko lauseke on epätyypillinen (20). Informantin VE käyttämässä

ilmauksessa voi olla kyseessä skeemakongruenssi, jossa määrite näyttää vaikuttaneen sitä seuraavan edussanan muotoon: *pitkiä vokaalia*. (VE3).

18. Perfekti ja pulskvanperfekti ovat *uusi ilmauksia*. (JP6)
19. Suomalainen puheessa ei ole *selvää päätteitä* (JP7)
20. Jos löytyisi *valtava määrän sanoista yhteisyys*, ne olisi sukukieli. (JP3)

Kaikilla muilla paitsi informantilla TS kategorioivat määritteet ovat suurin adjektiivimääriteryhmä. Usein käytettyjä kategorioivia määritteitä ovat kansallisuuden ilmaus, esimerkiksi *balttilaiset/suomalaiset nuoret* (IS3) sekä kielipilliset termit tai käsitteet, kuten *deklaratiivinen eli eksplisiittinen tieto* (IS4). Pitkiäkin lausekkeita esiintyy kuten esimerkissä 21. Epätyypillisiä tapauksiakin on muutamia. Yksi on suomen kielen oikeinkirjoituksen vastainen, sillä yhdysmerkki on turha määritteessä: *kaksi-tavuinen vartalo* (IS3). Sen sijaan informantilla TS on yksi ilmaus, jossa hän ei käytä tyyppillisesti yhdysmerkkiä: *3 tavuisen sanan* (TS2) (”3-tavuisen sanan”). Esimerkissä 22 numeraalin jälkeen määritteiden *itämerensuomalaisten ja kielten* tulisi olla yksikössä ”kahden itämerensuomalaisen kielen sekoitus”.

21. kielenkäytön ja sen kontekstin *funktionaalista, yhtäaikaista toimintaa* (IS5)
22. kahden *itämerensuomalaisten kielten (- -) sekoitus* (IS2)

Kongruoimattomia muotoja on etenkin informantilla JP, jonka substantiivilausekkeiden kongruoimattomuuteen äidinkieli on voinut vaikuttaa (ks. liite 2). Esimerkeissä 23–25 informantti ei taivuta määritettä lainkaan, vaikka edussana on taipuneena. Informantti JP on ainoa, jolla esiintyy tällaisia nominatiivimuotoisia muotoja, vaikka edussana vaatii taivuttamista. Joissain tapauksissa on kyseessä sekä luku- että sijakongruenssin puuttuminen, osassa vain toisen puuttuminen. On tapauksia, joissa määritettä ei ole taivutettu edussanan määräämään genetiiviin (23) tai informantilla on määrite yksikön nominatiivissa, vaikka edussana on monikon partitiivissa (24). Esimerkissä 25 asetelma on päinvastoin: määrite on monikossa, mutta edussana on yksikössä. On kuitenkin muistettava, että informantilla JP on myös aivan suomen kielen mukaisia kongruenssitapauksia: *uralilaisen kantakielen tytär* (JP1) ja *länsi- ja itämurteiden tasaalvoinen käyttö* (JP5).

23. vaan *soinnillinen äänen* edessa nasaari äänetään (JP6)
24. pitää olla *semmöisiä samanalkuinen sanoja* (JP1)
25. pijiiniin lainataan *molemmista alkuperäisistä kielestä* (JP9)

Taipumattomia ja leksikaalistuneita määritteitä on vähän. Ukkola onkin todennut, että taipumattomien määritteiden määrä vähenee ja taipuvien määrä nousee sitä mukaa, mitä edistyneempi oppija on. Monipuolisten adjektiivien käyttö kertoi hänen aineistossaan sanavaraston laajuudesta. (Ukkola 2009: 37.) Informanteilla IS ja JP on kaikissa tapauksissa kyseessä sana *eri*, joten taipumattomien määritteiden käyttö ei ole kovin monipuolista: *niiden eri piirteistä* (IS5) ja *eri kieltä* (JP9). Monipuolisimmin taipumattomia määritteitä käyttää VE, esimerkiksi *sanan ensi tavussa* (VE3), *koko konsonantisto* (VE3) sekä *vasta viime vuosisadan toisella puoliskolla* (VE4). Taipumattomien adjektiivimääritteiden käytössä ei ole ongelmia. Leksikaalistuneet määritteet ovat toiseksi pienin adjektiivimääriteryhmä. Informantit käyttävät sekä nominatiivimuotoisia että kongruoivia leksikaalistuneita adjektiiveja: *todella ymmärrettävä virhe* (IS4) ja *vaeltava kansa* (VE1) sekä *historiallis-vertailevaa keinoa* (VE2) ja *todella kiinnostavaa faktaa* (TS4). Yhdessä tapauksessa on kongruenssiongelma: *jatkuva toimintaa* (JP8), jossa konteksti paljastaa, että määritteen tulisi olla edussanansa tavoin partitiivissa.

Informanteilla TS, IS ja VE on monitasoisia lausekkeita, joissa on kaksi tai useampi adjektiivimäärite. Lausekkeiden järjestys ei tuota yhdellekään informantille ongelmia suomen kielen adjektiivien tarkasta järjestyksestä huolimatta. Määritteet voivat olla keskenään samantyyppisiä adjektiivimääritteitä kuten lausekkeessa *selvä äänteellinen, muodollinen ja semanttinen ero* (VE6), jossa on kolme rinnasteista kategorioivaa adjektiivimääritettä, jotka on yhdistetty pilkulla sekä *ja*-sanalla. Toisessa tapauksessa on ajallisen suhteen määrite, joka edeltää kategorioivaa määritettä: *nykyisissä suomalais-ugrilaisissa kielissä* (TS1). Lausekkeessa voi olla ei-kuvaileva adjektiivimäärite sekä kuvaileva määrite, kuten *tyypillisistä vanhoista sanaryhmistä* (IS1) tai taipumaton ja kategorioiva määrite, kuten *koko kognitiivista kapasiteettia* (VE4). Monitasoisia lausekkeita ovat myös lauseke *tiettyjä kielellisiä seikkoja* (VE6), jossa on ei-kuvaileva ja kategorioiva määrite sekä aika *lyhyt kolmitavuinen vaihe* (TS4), jossa on suhteellinen ja kategorioiva määrite, joita edeltää partikkeli *aika*.

Useimmat informanttien ongelmat liittyvät kongruenssin puuttumiseen (ks. liite 4). 8 tapauksessa on kyseessä lukukongruenssi ja 9:ssä sijakongruenssi. Sen lisäksi informantilla JP on kaksi tapausta, josta puuttuu sekä sija- että lukukongruenssi. Toisen

ongelmaryhmän muodostavat muut taivutusongelmat. Lisäksi kerran määritteen ja edussanan sijaan tulisi olla yhdyssana.

5.1.3 Pronominimääritteet

Iso suomen kielioppi jakaa pronominit seitsemään ryhmään: persoonapronominit (a), demonstratiivipronominit (b), refleksiivipronominit (c), resiprookkipronominit (d), interrogatiivipronominit (e), relatiivipronominit (f) ja kvanttoripronominit (g). Demonstratiiviset pronominit toimivat tarkenteina, joten ne sijaitsevat usein kauimpana edussanasta. Ne eivät yleensä esiinny interrogatiivisten pronominimääritteiden kanssa samassa substantiivilausekkeessa. (ISK:559, 563.) Lisäksi on sanoja *sama*, *muu* ja *toinen*, jotka voidaan Vilkun (2003:52) mukaan luokitella kvanttoripronominien alaryhmäksi vertailevat kvanttoripronominit, vaikka ne eivät varsinaisia kvanttoreita olekaan. Persoonapronominit ovat genetiivimuodossa, eivätkä siten kongruoi edussanansa kanssa. Sen sijaan possessiivikongruenssia esiintyy pronominimääritteissä (ks. luku 3.3.3). Käsittelen informanttien possessiivikongruenssin käyttöä ja sen puuttumista tässä luvussa. Alla on esimerkit kustakin pronominiryhmästä.

(a) *minä, sinä, hän, me, te, he*

(b) *tämä, tuo, se, nämä, nuo, ne*

(c) *itse + POS*

(d) *(toinen) toinen + POS*

(e) *kuka, mikä, kumpi*

(f) *joka, mikä, kuka*

(g) *joku, jokin, kaikki, koko, jokainen, kumpikin, molemmat, muutama, monta, usea*
(ISK: 703.)

Informanttien käyttämien pronominimääritteiden määrät on koottuna taulukkoon 3. Muilla paitsi informantilla IS on määritteitä 8/300 sanetta. Informantilla IS on pronominimääritteitä 11/300 sanetta. Informantilla TS on pronominimääritteitä 62 kappaletta (8/300 sanetta). Informantilla IS on pronominimääritteitä 93 (11/300 sanetta). Informantilla JP määritteitä on 85 kappaletta (8/300 sanetta) ja informantilla VE 97 (8/300 sanetta) (ks. liite 3). Taulukkoon 3 on koottuna informanttien pronominimääritteiden kappalemäärä sekä epätyypillisten määrät.

TAULUKKO 3. Informanttien käyttämien pronomini-määritteiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Pronomi- määritteet (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna pronomini- määritteisiin (%)
TS	2450	62	8	10	16
IS	2539	93	11	4	4
JP	3276	82	8	15	18
VE	3793	98	8	2	2

Ukkolan aineistossa pronomini-määrite on yleisin määrite, mutta pronomini-määritteiden prosentuaalinen osuus vähenee ylemmälle C-tasolle siirryttäessä (Ukkola 2009: 38–39). Pajusen ja Palomäen tutkimuksen kirjoitetussa aineistossa pronominit ja lukusanat on laitettu samaan ryhmään. Kirjoitetussa aineistossa ne muodostavat yhdessä kolmanneksi suurimman määriteryhmän, kun taas puheessa ne ovat yleisin ryhmä. Verrokeilla pronomini-määritteiden määrässä on hajontaa: 7–16/300 sanetta (n7: 7/300 sanetta; n2: 8/300 sanetta; n6 ja n10: 9/300 sanetta; n24: 12/300 sanetta; n14: 16/300 sanetta). Informanttien pronomini-määritteiden määrä on lähellä verrokkien pronomini-määritteiden määrää (ks. liite 3). Informanteilla on epätyypillisiä määritteitä vaihteleva määrä: informantilla TS 16 % kaikista pronomini-määritteistä (10 kpl), informantilla IS 4 % (4 kpl), informantilla JP 18 % (15 kpl) ja informantilla VE 2 % (2 kpl).

Persoonapronomineja on aineistossa 24 kappaletta. Niiden vähäinen määrä (vrt. esim. Ukkola 2009) verrattuna muihin pronomini-määritteisiin selittyy ainakin osaksi tekstilajilla: kyseessä olevissa tenttivastauksissa käsitellään usein kielitieteellisiä aiheita eikä esimerkiksi *minä*-pronominia juuri tarvita. Poikkeuksen muodostaa informantin JP teksti JP10, joka ei ole tenttivastaus vaan sellainen osa tutkielmaa, jossa hän kertoo omista tavoitteistaan. Lähes puolet informanttien persoonapronomineista (10/24 kappaletta) onkin juuri tästä tutkielmasta: *minun tutkimuksessani* (JP10). Muita käytettyjä persoonapronomineja ovat yksikön ja monikon kolmannen persoonan pronominit sekä yksikön ensimmäisen persoonan pronomini: *hän* (*hänen ansionsa*, VE1), *he* (*heidän kielitaito*, TS5) ja *me* (*meidän yhteiseen tietoomme*, IS5).

Informanteilla on 13 lauseketta epätyypillisiä siten, että possessiivikongruenssi ei toteudu (*hänen puheessa*, TS2). Yhdessä tapauksessa lauseke on epätyypillinen siten, että persoonapronominin sijaan suomen kielelle on tyypillistä käyttää demonstratiivipronominia (26). Kontekstista nimittäin selviää, että informantti tarkoittaa tiettyjen kielten puhujia. Tässä tapauksessa tulisi käyttää demonstratiivipronominia, jolloin lauseke olisi: ”niiden puhujat”.

26. *Heidän puhujat* ovat muutamia tuhansia. (IS2)

Toiseksi suurin pronominiääriryhmä ovat demonstratiivipronominit. Informantilla TS on niitä noin kolmasosa kaikista pronominiäärityypeistä, muilla informanteilla melkein puolet. Käytettyjä demonstratiivimääritteitä ovat *tämä* ja *nämä* sekä *se* ja *ne* eri taivutusmuotoineen: *tästä artikkelista* (IS4) ja *niistä sijoista* (TS1). Kolme tapausta on epätyypillisiä. Yhdessä on kongruenssiongelma (27), yhdessä on turha *se*-sana (28) ja yhdessä on epätyypillinen pronomini-*muoto* (29).

27. muuten *ne* sana osoitti sama (JP1)

28. mutta minun mielestäni *se* *genetiivirakenne* on luonnollisempaa suomea. (IS4)

29. *niidet tutkimukset* tarkastetaan myöhemmin (JP10)

Refleksiivi- ja resiprookkipronomineja informanteilla ei ole lainkaan. Interrogatiivipronomineja on yhteensä 16 kappaletta, ja niitä on kaikilla informanteilla. Kaikissa tapauksissa käytetään *mikä*-pronominia: *mihin tilanteisiin* (JP7), *mikä vain konsonantti* (VE3) sekä *mitkät sanat* (TS2). Viimeinen esimerkki on siitä epätyypillinen, että informantti käyttää pronominista muotoa *mitkät*. Kyseessä saattaa olla skeemakongruenssi, jossa edussana *sanat* on innoittanut käyttämään *t*-kirjainta määritteen lopussa (ks. luku 2.4).

Relatiivipronominit ovat harvinaisia substantiivin kongruoivana määritteenä (ISK: 721–722). Informanteilla on relatiivipronomineja kongruoivina määritteinä 2 kappaletta (30–31). Nämä on muodostettu suomen kielen mukaisesti.

30. tilarakenteita, *joiden muoto* on vakiintunut (VE5)

31. varhaiskantasuomi on kieltä, joka on uralilaisen kantakielen tytär ja *jonka tyttärret* ovat suomi (JP1)

Informanttien yleisin pronominiyryhmä on kvanttoripronominit, joihin on laskettuna mukaan vertailevat kvanttoripronominit. Muilla paitsi informantilla JP kvanttoripronomineja on noin puolet kaikista pronominimääritteistä. Informantilla JP niitä on vain neljäsosa kaikista pronominimääritteistä. Käytettyjä kvanttoireita ovat esimerkiksi *molemmat* (*molemmista alkuperäisistä kielestä*, JP9), *moni* (*monista syistä*, VE1) ja *jokainen* (*jokaiseen tilanteeseen*, JP7). Yleisimpiä ovat sanat *jokin* (*joillakin esineillä*, TS5) sekä *joitakin* (*esimerkkejä*, VE4) ja *joku* (*joku sana*, JP3) ja *jollekulle tietylle lukijalle*, IS5), joista on useita taivutusmuotoja. Informantit käyttävät vertailevia pronomineja *sama* ja *muu*: melkein *sama* merkitys (IS3) ja *muut* esimerkit (TS2).

Muutama kvanttorimäärite on epätyypillinen. Suurin osa ongelmista on kongruenssiongelmia, joissa määrite on jätetty taivuttamatta edussanan vaatimaan muotoon esimerkiksi *kaikki* sääntöjä (IS3), *muu* tavalla (TS1), *yksi tai muutama sanojen tutkimus*⁸ (JP3) ja *monista indoeurooppalaisissa kielissä* (VE6). Yhdessä on yhdyssanaongelma: "*moni*" sana (JP7). Yhdessä lausekkeessa sen sijaan määrite *jokin* on monikossa, vaikka edussana on yksikössä (32). Kontekstista selviää, että yksikkö olisi luontevampi. Kerran lausekkeen osien järjestystä vaihtamalla ilmaus olisi tyypillinen (33). Lausekkeen tulisi olla ”muutamien muiden kielten yksikkö”. Määritteenä sana *muutama* edeltää pronominia *muu* (Hakulinen–Karlsson 1979: 114–115; ISK: 564–565). Substantiivilauseke *muiden muutamien kielten* määrittää edussanaa *yksikkö*. Määrite *muiden* kuuluu ennen substantiivimääritettä *kieli*. Lausekkeen kaikki määritteet ovat tyypillisesti genetiivissä.

32. tiettyjä ilmauksia voivat hyvinkin olla tyypillisiä *joissakin opiskeluvaiheessa* tietyille oppijaryhmällä (VE6)
33. Yksikon päätte ei ole myöskään suomessa, kuten *muiden muutamien kielten yksikkö* on päätteetön. (JP3)

Monesti pronominimäärite on informanttien tekstissä edussanansa ainoa määrite, mutta monisanaisiakin lausekkeita on: *sen ympäröivän yhteisön makrotasoon* (IS5), *tämä fraseologian osa* (JP10), *tämän muokatun loppuosan* (TS4) ja *niiden kehityksen verukkeena* (VE3). Ongelmia aiheuttavat useimmiten persoona-, luku-, ja sijakongruenssi. Muut ongelmatapaukset ovat lähes yksittäisiä (ks. liite 4).

---

⁸ Kontekstista selviää, että määritteen *muutama* edussana on *sanojen* ja määritteen tulisi kongruoida edussanansa kanssa. Ks. myös luku 5.1.4.

5.1.4 Numeraalimääritteet

Numeraali toimii substantiivilausekkeessa määritteenä, kun se on jossain muussa sijassa kuin nominatiivissa (ks. luku 3.3.3). Tällöin se kongruoi edussanansa kanssa (ISK: 762–763). Toisin kuin ISK, jaan numeraalit peruslukuihin kuten *kolme* ja järjestyslukuihin kuten *kolmas*.⁹ Molemmat kongruoivat edussanansa kanssa.

Taulukkoon 4 on koottuna informanttien numeraalimääritteet. Informanteilla on numeraalimääritteitä seuraavasti: informantilla TS 24 kappaletta (3/300 sanetta), informantilla IS 21 (3/300 sanetta), informantilla JP 19 (2/300 sanetta) ja informantilla VE 60 (5/300 sanetta) (ks. liite 3). Verrokkiryhmällä numeraalimääritteitä on 1–5 kappaletta kolmeasataa sanetta kohden (n2 ja n14: 1/300; n24: 2/300; n10: 3/300; n6: 4/300; n7: 5/300). Informanttien numeraalimääritteiden määrä on täten hyvin samanlainen kuin verrokkiryhmän. Ukkolalla numeraalit ovat sanaluokkana harvinainen (2009: 43–45).

TAULUKKO 4. Informanttien käyttämien numeraalimääritteiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Numeraali- määritteet (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna numeraali- määritteisiin (%)
TS	2450	24	3	0	0
IS	2539	21	3	3	14
JP	3276	18	2	4	22
VE	3793	60	5	3	5

Peruslukuja on informantilla VE 11 kappaletta ja muilla informanteilla kullakin 10 kappaletta. Informanteilla TS ja JP on kirjattu numeroin osa luvuista, esimerkiksi *7-9 kuukauden* (TS2), *3 kieltä* (JP9) ja *1,5 iästä* (TS4). Näistä olen lauseyhteydestä päätellyt, ovatko numeraalit määritteen vai edussanan asemassa. Informantit IS ja VE

⁹ Ks. lisää ISK:n luokittelusta ISK: 750–751.

sen sijaan käyttävät kirjaimin kirjoitettuja numeraaleja. Käytettyjä ilmauksia ovat esimerkiksi *kymmenen* vuoden (TS5), *yhdeksi tai kahdeksi* lukuvuodeksi (IS4), *kahteen* ryhmään (VE1) ja *kahden* kielen tasavertoista käyttöä (VE5).

Informantilla IS on perusluvuissa kaksi epätyypillistä ilmausta. Ensimmäisessä tapauksessa sana *sata* on taivutettuna samaan sijaan kuin sana *ihmistä*, joten se on tulkittavissa numeraalimääritteeksi (34). Tällaisessa lauseyhteydessä numeraali kuitenkin toimii yleensä edussanana, jolloin sen tulisi olla nominatiivissa ja sana *ihmistä* olisi jälkimäärite. Informantilla on samassa tekstissä toinen tapaus, jossa hän käyttää numeraalia *sata* tyypillisesti määritteenä edussanan vaatimassa muodossa: *muutamia satoja ihmisiä* (IS2). Toinen tapaus on kahdellakin tavalla ongelmallinen (35). Ensinnäkin lausekkeen sisäinen sanajärjestys on epätyypillinen. Numeraali- ja genetiivimääritteiden järjestys vaikuttaa substantiivilausekkeen tulkintaan: jos genetiivimäärite edeltää numeraalimääritettä on kyseessä jäännökseltään koko puheena oleva joukko (ISK: 565). Suomen kielellä on kuitenkin enemmän sukukieliä kuin vain kaksi, joten numeraalimääritteen *kahdessa* tulisi edeltää substantiivimääritettä *suomen*. Toiseksi edussanan *etäsukukielissä* tulisi olla numeraalin vaikutuksesta yksikössä: ”kahdessa suomen etäsukukielessä”.

34. Samojedikielistä vain yksi - pohjoissamojediryhmän nenetsi - on enempiä puhujia kuin pelkkä *muutama sataa ihmistä* (IS2)
35. Jos sana löytyy sekä samojedikielten haarassa että vähintään *suomen kahdessa etäsukukielissä*, se on todennäköisesti ikivanha. (IS3)

On neljä muutakin tapausta, joissa ei ole käytetty kongruenssia suomen kielen mukaisesti (36–39). Ensimmäisessä tapauksessa informantti tarkoittanee ilmaisua ”yhtä henkilöä” (36). Toisessa tapauksessa numeraalimääritteen *3* tulisi taipua edussanan vaatimaan elatiiviin (37). Kolmas tapaus on monin tavoin epätyypillinen (38). Elatiivisijainen jälkimäärite viittaa tiettyyn joukkoon, josta numeraalin ilmoittama lukumäärä entiteettejä on otettu (Jokinen 1988: 363–364). Siten numeraali *yksi* voisi toimia entiteettien lukumäärän ilmaisevana edussanana ja lauseke saisi elatiivisijaisen jälkimääritteen. Toiseksi etumääritteen *3* tulisi kongruoida edussanansa kanssa ja numeraalin *3* vaikutuksesta sen jälkeisten määritteiden *lähetetyistä* ja *nuorista* tulisi olla yksikössä: ”3 lähetetystä nuoresta yksi”. Neljännessä tapauksessa kontekstista selviää, että kyseessä on monitasoinen lauseke, jossa lausekkeen edussanaa määrittää toinen

substantiivilauseke (39). Sanojen edussanaisen lausekkeen määritteiden *yksi tai muutama* kuuluisi myös kongruoida ja olla genetiivissä (yhden tai muutamien sanojen tutkimus)”.

36. Viime aikana liivin kielen alkuperäispuhujana pidettiin *yhtä henkilöä*, mutta ei ole tarkkoja tietoja siitä, onko hän vielä elossa. (VE1)
37. Opettaja valittiin *3:ssa lähetetyistä nuorista*. (JP4)
38. *3:ssa lähetetyistä nuorista yksi* lähetettiin papin koulutuksen varten Helsinkiin. (JP4)
39. Ja voi olla myös se, että joku sana on samannäköinen aivan sattumaksi. Eli *yksi tai muutama sanojen tutkimus* ei liitä. (JP3)

Järjestyslukuja on informanteilla peruslukuja enemmän. Informantilla VE on ehdottomasti eniten järjestyslukuja, joita on 49 kappaletta (82 % numeraalimääritteistä). Muilla järjestyslukuja on noin puolet numeraalimääritteistä. Useassa tapauksessa on kyse termeistä *ensimmäinen kieli* tai *toinen kieli*, mikä selittyy tenttien aiheilla. Muita käytettäviä lausekkeita ovat sellaiset, joiden edussanana toimii *osa*, *tavu* tai *sana*, esimerkiksi *ensimmäiset sanat* (TS3). Mukana on kaksi useampimääritteistä lauseketta: *ensimmäisen esimerkin tapauksessa* (TS2) ja *ensimmäisiä kieliopillisia muutoksia* (TS3). Kolmessa tapauksessa informantti IS käyttää numeroa kirjainten sijaan, esimerkiksi *I. ryhmässä* (IS4). Nämä ovatkin ainoat tällaiset tapaukset, joissa järjestysluku on kirjattu numerolla. Monet informanttien käyttämät lausekkeet kuvaavat kielitieteellisiä aiheita, kuten *yksikön ja monikon kolmas persoona* (IS4), *ensimmäisessä tavussa* (VE3) ja *toista kieltä* (JP9). Näitä on varmasti ollut informanttien luennoilla ja tenttikirjoissa, eikä niiden käyttö juurikaan tuota ongelmia. Joukossa on pitkiä ja monitasoisia lausekkeita, kuten *ensimmäisiä kieliopillisia muutoksia* (TS4) tai *suomea vieraana tai suomea toisena kielenä opiskellut oppija* (VE6).

Kolme järjestyslukumääritettä on epätyypillisiä. Yksi on informantin IS määrite *kolmanteen* (40). Järjestysluku *toinen* on tyypillisesti genetiivissä, koska se kongruoi edussanansa *ryhmien* kanssa. Sen sijaan numeraali *kolmas* on muodoltaan illatiivi, vaikka se olisi tyypillinen genetiivinä. Sen sijaan saman tekstin lausekkeessa *kolmanneksi piirteeksi* (IS4) numeraalimääritteen kongruenssi muodostetaan suomen kielen mukaisesti. Kaksi muuta epätyypillistä tapausta ovat myös kongruenssitapauksia. Ensimmäisessä tapauksessa edussana *luvussa* inessiivissä, mutta numeraalimäärite on nominatiivissa (41). Toisessa tapauksessa edussana on nominatiivissa, vaikka

järjestysluku on partitiivissa ja lauseyhteyksin vaatii partitiivia (42). Lauseke on ainoa, jossa kukaan informanteista käyttää *kerta*-sanaa. Anu Rekimies on omassa pro gradu -työn aineistossaan todennut, että juuri sana *kerta* on aiheuttanut ongelmia yhdelle hänen informanteistaan (Rekimies 2011: 55). Hänen aineistossaan on vastaavanlaisia tapauksia *kerta*-sanan taivutuksessa.

40. Ensimmäisen ryhmän vokaalit voivat esiintyä molempien toisien sisältävien vokaalien kanssa, mutta *toisen ja kolmanteen ryhmien vokaalit* eivät voi esiintyä yhdessä samassa sanassa (IS4)
41. *Kolmas luvussa* katsotaan ensinnäkin kielen asema sukupuolentutkimuksessa. (JP10)
42. *Ensimmäistä kerta* Kielipesän päivähoitolaitos avasi ovensa v. 1997. (VE4)

Esimerkissä 43 informantilla VE on epätyypillinen järjestyslukumäärite: *neljä ryhmä* (VE6). Kontekstista selviää, että informantti käyttää peruslukua järjestysluvun sijaan ("neljäs ryhmä"). Lopun *s* on voinut jäädä vahingossakin pois.

43. *Kolmas ryhmä* koostuu suomalais-ruotsalaisista lukiolaisista. *Neljä ryhmä* on vertailuryhmä syntyperäisistä suomen kielen puhujista. (VE6)

Informanteilla on muutamia epätyypillisiä ilmauksia. Informantilla TS niitä ei ole yhtään, informantilla IS 3 kappaletta (14 % kaikista numeraalimääritteistä), informantilla JP 4 (22 %) ja informantilla VE 3 (5 %). Yksi ongelmallinen tapaus koskee lausekkeen määritteiden järjestystä ja toinen on tapaus, jossa tulisi käyttää järjestyslukua peruslukusanan sijaan. Suurin osa ongelmista koskee lausekkeen kongruenssia (ks. liite 4).

5.1.5 Partisiippimääritteet

Partisiippimääritteet jaetaan ISK:n mukaisesti VA-partisiippien aktiivimuotoon (a) ja passiivimuotoon (b), NUT-partisiippeihin (c) ja TU-partisiippeihin (d), agenttipartisiippeihin (e) ja kieltopartisiippeihin (f). Partisiipit voivat toimia esimerkiksi substantiivilausekkeessa määritteenä. (ISK: 291, 515.) Seuraavat esimerkit ovat ISK:sta.

- (a) *kuuluvista* tehtävistä
- (b) *säilytettävä* kiinteistö
- (c) toimintansa *aloittanut* radioasema
- (d) *viipaloitu* peruna

(e) tupakoinnin aiheuttama vaara

(f) ylittämätön este (ISK: 525)

Kaikki informantit käyttävät partisiippimääritteitä lähes saman verran (ks. taulukko 5). Informantilla TS on partisiippimääritteitä 6 kappaletta (1/300 sanetta), informantilla IS 12 kappaletta (1/300 sanetta), informantilla 19 kappaletta (2/300 sanetta) ja VE 31 kappaletta (2/300 sanetta) (ks. myös liite 3). Verrokkit käyttävät partisiippimääritteitä 1–5 kappaletta 300:aa sanetta kohden (n10: 1/300 sanetta; n7: 2/300 sanetta; n24: 3/300 sanetta; n6 ja n24: 4/300 sanetta; n2: 5/300 sanetta). Informantit käyttävät partisiippimääritteitä saman verran kuin niitä vähiten käyttävät verrokkit. Pajusen ja Palomäen mukaan partisiipit ovat kirjakielessä puhekieltä yleisempiä. Heidän aineistossaan partisiippimääritteitä on kirjoitetussa kielessä 9,6 % määritteistä. (Pajunen–Palomäki 1985: 58–59.) Virkkusen (2000: 22–23) informanteilla partisiippimääritteiden osuus on 4 % tiukemmin määritellyissä aineissa ja 3 % vapaissa aineissa. Ukkolan aineistossa partisiippimääritteet lisääntyvät ja monimutkaistuvat tasolta toiselle (2009: 49–51). Aikuisten A- ja B-tasoilla partisiippimääritteitä on noin prosentti määritteistä, kun C-tasolla se on jo noin 4 %.

TAULUKKO 5. Informanttien käyttämien partisiippimääritteiden määrät.

Informantti	Sanemäärä	Partisiippi-määritteet (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna partisiippi-määritteisiin (%)
TS	2450	6	1	1	17
IS	2539	12	1	2	17
JP	3276	19	2	4	21
VE	3793	31	2	0	0

Informanteilla on VA-partisiipin aktiivi- ja passiivimuotoja, NUT-partisiippeja, TU-partisiippeja sekä agenttipartisiippeja. Kieltopartisiippia informantit eivät käytä lainkaan. Yhteensä informanteilla on 69 partisiippimääritettä.

VA-partisiipin aktiivimuotoja on informanteilla yhteensä 25 kappaletta, ja siten se on suurin partisiippimäärityhmä. Informantti TS on ainoa, jolla VA-partisiipit eivät ole suurin ryhmä: hänellä on vain yksi VA-partisiippi: *tulevista tapahtumista* (TS1). Useammin kuin kerran käytettyjä VA-partisiippeja ovat *liittyvä* (*koodinvaihtoon liittyviä* kysymyksiä, VE4), *oleva* (*kulttuurisesti kaukana olevasta maasta tulleille oppilaille*, JP7), *sisältävä* (*tutkittavasta u-verbijohdoksen sisältävästä ilmauksesta*, VE6) ja *puhuva* (*kantakieltä puhvat ihmiset*, JP2) sekä kerran käytettyjä esimerkiksi lausekkeissa *näkyvää tekijää* (IS1) ja *tulevaisuutta ilmaiseva muoto* (JP8). Ainoa passiivimuotoinen VA-partisiippimäärityhmä on informantin VE viimeisessä tekstissä: *tutkittavasta u-verbijohdoksen sisältävästä ilmauksesta* (VE6). Epätyypillisiä VA-määrityhmiä on kolme. Ensimmäisessä tapauksessa puuttuu määrityhmiä ja edussanan kongruenssi (44). Toisessa tapauksessa voisi luontevammin käyttää agenttipartisiippia ”vaatimaa”, sillä kontekstista selviää, ettei informantti tarkoita määrityhmiä *vaativa* (45). Kolmas tapaus on monitulkintainen (46). Informantti on voinut tarkoittaa joko ”nais-tarkoitteinen suffiksi”, jolloin määrityhmä onkin adjektiivi tai ”naista tarkoittava suffiksi”, jolloin määrityhmiä on kaksi.

44. Sitten verbit, jotka ilmaisevat *hetkellä tapahtuva toimintaa* (JP8)
45. funktionalistinen opetus on se, että opetellaan *tilanteen mukaisesti vaativaa ilmausta* (JP7)
46. 'Tytä' sanan loppupuolesta on tullut *nais-tarkoittava suffiksi -tAr* (IS3)

NUT-partisiippeja on yhteensä 15 kappaletta, joista 3 on informantin JP teksteissä ja 12 informantin VE teksteissä. Informantti JP käyttämät partisiippimäärityhmiä lausekkeet ovat *pijinän täydennyt muoto* (JP9), *sen kehityt muot* (JP9) ja *kulttuurisesti kaukana olevasta maasta tulleille oppilaille* (JP7). Vaikka informantilla VE on 15 NUT-partisiippia, hän käyttää vain kahta eri sanaa, joita hän toistaa: *edistynyt* (*edistyneiden S2-oppilaiden* VE5) ja *opiskellut* (*suomi toisena kielenä opiskelleet oppijat* VE6). NUT-partisiipin käyttö on informanteilla vähäistä.

Yhteensä TU-partisiippimäärityhmiä on 23 kappaletta. Informantilla TS viisi kuudesta partisiippimäärityhmiä on passiivimuotoisia TU-partisiippeja, esimerkiksi kolmiosaisessa lausekkeessa *lapsille suunnattu puhe* (TS2). Muita käytettyjä TU-partisiippeja on esimerkiksi lausekkeissa *kaikki mainitut piirteet* (IS5), *kirjoitetussa tehtävässä* (IS4), *sen helpotetulla muodolla* (VE4), *ensiksi omaksuttu kieli* (VE5),

annettujen sanojen (JP10) ja *edellä mainittuihin kieli-ilmiöihin* (VE6). Nämä ovat suomen kielen mukaisia ja kongruoivat edussanansa kanssa. Muutama ilmaus on epätyypillinen. Yhdessä lausekkeiden osien järjestys ei ole suomen kielen mukainen, vaikka määritteet ovatkin oikeassa sijamuodossa (47). Tyypillinen järjestys olisi ”nuorille tarkoitettut lyhyemmät novellit”. Sana *novellit* on lausekkeen edussana. Informantti käyttää lausekkeessa jälkimääritettä *tarkoitettut nuorille*. Partisiippimäärite sijaitsee kuitenkin yleensä tarkennekentässä (ks. luku 3.3.2) ja siten etumääritteenä. Sana *nuorille* määrittää partisiippia *tarkoitettut*, joten sen tulee olla ennen partisiippiedussanansa. Adjektiivin *lyhyemmät* tulisi olla lähimpänä edussanaa. Kahdessa muussa epätyypillisessä tapauksessa sanan *lähetetyistä* tulisi olla lukusanan jälkeen yksikössä: *3:ssa lähetetyistä nuorista* (JP4) ja *3:ssa lähetetyistä nuorista* yksi (ks. myös luku 5.1.4).

47. jos nuoret eivät tykkää kaunokirjallisuudesta, niin ihan hyvin myös *lyhyemmät novellit tarkoitettut nuorille* käy (TS5)

Agenttipartisiippimääritteitä on yhteensä neljä kappaletta. Informantilla JP on kaksi agenttipartisiippia, jotka ovat molemmat tyypillisiä: *oppijan oppiman säännön* (JP7) ja *oppilaiden puhumaa yleiskieltä* (JP7). Informantilla IS on kaksi agenttipartisiippia, joista toinen on suomen kielen mukainen: *Sajnovicsin tekemää tutkimusta* (IS2). Partisiippimääritteen tulisi kongruoida edussanansa kanssa (ks. luku 3.3.3). Esimerkin 48 lausekkeessa määrite *johtama* on nominatiivissa, eikä partitiivissa kuten edussanansa *diskurssi*, joten partisiippimäärite on epätyypillinen. Seuraavan sanan *diskurssi* partitiivimuoto voi vaikuttaa määritteen taivuttamiseen (ks. luku 2.4), jolloin toinen *a* jää pois sanasta *johtama*. Lauseke olisi suomen kielen mukainen muodossa ”miesten johtamaa diskurssia”.

48. Esimerkeiksi voi mainita *miesten johtama diskurssia* patriarkaalisessa yhteisössä (IS5)

Aimo Hakanen on tarkastellut partisiippimääritteitä yleiskielen aineistosta. Hänen aineistossaan VA-partisiippeja on lähes puolet, TU-partisiippeja noin kolmannes ja NUT-partisiippeja alle kuudennes partisiippimääritteistä. (Hakanen 1993: 64.) Tämän tutkimuksen informanteilla VA- ja TU-partisiippeja on molempia noin kolmannes ja NUT-partisiippeja noin viidesosa partisiippimääritteistä. Monet aineiston partisiippimääritteet – etenkin NUT-partisiipit – ovatkin termejä, joita informantit ovat

käyttäneet, mikä selittää NUT-partisiippien Hakasen aineistoon verrattuna runsasta käyttöä. Eevamaija Iso-Heiniemi (2006) on pro gradu -tutkimuksessaan todennut, että partisiippimääräte kehittyy kielenoppijoilla relatiivilauseita myöhemmin ja että sen käyttö on aluksi adjektiivimaista. Hän on huomannut myös, että ylemmän tason oppijoiden käyttämät partisiippimääritteet saavat usein yhden oman määritteen (Iso-Heiniemi 2006: 64–65). Samoin oman tutkimukseni informanteilla suurimman osalla partisiippimääritteistä on vielä omia määritteitä, joten lausekkeet voivat olla pitkiäkin. Partisiippimääritteitä voidaan pitää kirjoitetun yleiskielen tyylipiirteinä (Hakanen 1993: 62). Partisiippimääräte ilmaisee saman asian kuin relatiivilause, ja ne ovatkin vaihtoehtoisia (ISK: 524). Relatiivilauseita tarkastelen luvussa 5.2.3.

5.1.6 Adverbiaali- ja partikkelimääritteet

Adverbit ilmaisevat määrää (a), astetta (b), tapaa (c), aikaa, paikkaa (d) tai ovat interrogatiivisia. Adverbiaalit voivat toimia lauseessa määritteinä: ne määrittävät lausetta (*Aamulla kävin suihkussa.*), verbiä (*juosta henkensä edestä*), adjektiivia (*ihanasti ujo*), adverbia (*selvästi kallellaan*) ja substantiivisia (*nopeasti juokseminen*). (ISK: 577–578, 639–655, 917–919.) Ajan adverbeja ei ole aineistossani lainkaan. Aineistossani ei ole otettu mukaan lausetta tai verbiä määrittäviä adverbiaaleja, mutta muita edellä mainittuja adverbiaalityyppejä esiintyy. Partikkelit eroavat adverbista siinä, että ne eivät voi saada omia määritteitä, eikä niitä voi rinnastaa. Tosin on olemassa adverbejakin, jotka eivät voi saada omia määritteitä. (ISK 665–666.) Partikkelit ovat aina taipumattomia. ISK jakaa partikkelit 11 partikkeliluokkaan (ISK: 770), joista aineistossani esiintyy konjunktioita (e), fokuspartikkeleita (f) ja intensiteettisanoja (g). Käsittelen konjunktioita erikseen tämän alaluvun lopussa, sillä ne eivät määritä edussanaa eivätkä muodosta lauseketta vaan toimivat lausekkeessa sitovina elementteinä (ks. esim. ISK: 784). Niitä ei ole myöskään laskettu mukaan määritteiden määrään. Sen sijaan lausekkeiden pituuteen konjunktiot on laskettu. Seuraavat esimerkit on poimittu omasta aineistostani.

- a) *paljon* ongelmia (VE5), *vähän* eri tasolla (TS4), *enemmän* slangia (TS5)
- b) *liian* vaikea sana (TS1), *aivan* uusi ilmiö (VE5)
- c) *hyvin* vanha sana (JP1)
- d) *edellä* mainittuihin kieli-ilmiöihin (VE6)

- e) konditionaalin ja imperfektin ero (JP6), deklaraatiivinen *eli* eksplisiittinen tieto (IS4)
 f) *vain* pohjoismurre (IS2), *ainoastaan* joitakin sanoja (VE4)
 g) *todella* kiinnostavaa lukemista (TS4), *ihan* sama verbeä (JP6).

Informantilla TS on 27 adverbialimäärittettä (3/300 sanetta). Informantilla IS 19 adverbialimäärittettä (2/300 sanetta). Informantilla JP adverbialimääritteitä on 9 kappaletta (1/300 sanetta) ja informantilla VE 32 kappaletta (3/300 sanetta). Informanteilla on yhteensä 6 epätyypillistä ilmausta 84 ilmauksesta, mikä ei ole paljon (7 %). Verrokeilla adverbialimäärittettä on 2–3/300 sanetta (n2, n6 ja n7: 2/300 sanetta; n10, n14 ja n24: 3/300 sanetta). Informantti JP käyttää adverbialimääritteitä hieman verrokkeja vähemmän. Muut informantit käyttävät adverbialimääritteitä saman verran kuin verrokkit (ks. liite 3). Ukkolalla ei ole tutkimuksessaan vastaavaa ryhmää. Taulukossa 6 on informanttien adverbialimäärittettä ja partikkelimäärittettä. Mukaan ei ole laskettu konjunktioita.

TAULUKKO 6. Informanttien käyttämien adverbialimäärittettä ja partikkelimäärittettä määrät.

Informantti	Sanemäärä	Adverbimäärittettä (kpl)	300:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna adverbimäärittettäisiin (%)
TS	2450	27	3	1	4
IS	2539	19	2	3	16
JP	3276	9	1	2	22
VE	3793	32	3	0	0

Määrää ilmaisevia adverbialimäärittettä käytetään toiseksi eniten kaikista adverbialimäärittettä ja partikkelimäärittettä. Yleisin on *paljon*-määrittettä (*paljon maahanmuuttajia*, JP9) ja muita käytettyjä ovat esimerkiksi *vähän* (*vähän murteellisista syistä*, TS4) ja *alle* (*alle vuoden*, VE4). Määrää ilmaisevissa määrittettä on kaksi epätyypillistä määrittettä. Toinen on tapaus, jossa *paljon*-sanin jälkeen substantiivi on nominatiivissa: *yritykseni saada mahdollisemmin paljon tiedot* (JP10). Toisessa *enemmän*-sana on taivutettu (esimerkki 49).

49. vain yksi - pohjoissamojediryhmän nenetsi - on *enempää puhujia* kuin pelkkä muutama sataa ihmistä (IS2)

Astemääritteitä on informanteilla vähän: yhteensä vain 6 kappaletta. Suurimmassa osassa tapauksia astemäärite määrittää adjektiivimääritettä, joka määrittää edussanaansa, ja ne muodostavatkin kolmannen tason lausekkeita, esimerkiksi: *täysin luonnollinen ilmaus* (IS4). Astemäärite määrittää kahdesti *paljon*-sanaa (*aika paljon lainoja*, VE4) ja kerran substantiivivia (*aivan ryhmien raja-asetella*, VE1).

Tavanmääritteitä on vähän, kaikilla yhteensä vain yhdeksän kappaletta, esimerkiksi *hyvin (hyvin hyödyllisiä artikkeleita)*, VE5). Tavan adverbien kuuluvat myös *stijohdokset*, esimerkiksi *mukavasti*. (ISK: 644). Tavanmääritteet voivat olla osa monitasoista lauseketta (50). Yhdessä tapauksessa on sana *oikein*, vaikka lauseyhteyden ja kontekstin perusteella voi olettaa informantin hakeneen adjektiivivia ”oikea” (51). Kyseessä on teksti, jossa pitää korjata kielenoppijan tekstiä ja informantti kertoo aiemmin tekstissä oikeista ja vääristä sanoista. Yhdessä ongelmallisessa tapauksessa on yksi määrite liikaa: *tilanteen mukaisesti vaativaa ilmausta* (JP7).

50. vuoden Suomessa suomea toisena kielenä *intensiivisesti opiskelleella oppijalla* (VE6)
51. Kyllä 'yksin' on suomalainen sana, mutta tässä ei se *oikein sana*. (IS4)

Informanteilla TS ja IS ei ole yhtään aikaa ilmaisevaa adverbiaalimääritettä. Informantilla JP niitä on yksi: *aikaisemmin tehdyn tutkimuksen* (JP10). Informantilla VE on kaksi aikaa ilmaisevaa adverbiaalimääritettä: *heti peruskurssilta* (VE5) sekä *ensiksi omaksuttu kieli* (VE5). Tämä onkin pienin adverbiaaliryhmä.

Paikkaa ilmaisevia adverbiaalimääritteitä on informanteilla yhteensä 5 kappaletta, joten se on toiseksi pienin adverbiaalimääriteryhmä. Käytetty määrite on esimerkiksi *kaukana* (52). Kolmessa tapauksessa paikan määritteessä on ongelmia. Kerran informantti TS käyttää adverbiaalimääritettä, vaikka kontekstin perusteella pitäisi käyttää adjektiivivia (53). Informantti tarkoittanee termiä *vieras kieli*, jolloin lauseke kuuluisi ”vieraassa kielessä”. Informantti luultavasti sekoittaa kaksi sanaa keskenään, mihin saattaa vaikuttaa skeemakongruenssi, tässä tapauksessa edussanan muoto vaikuttanee määritteen muotoon (ks. luku 2.4). Kahdessa muussa tapauksessa ongelmallinen ilmaus on *lähellä*-sanassa. Informantilla IS on lauseke, jossa hän käyttää *lähellä*-adverbin

taipunutta muotoa (54). Merkityksen perusteella lausekkeeseen kuitenkin sopisi paremmin *läheinen*-adjektiivin taipunut muoto: ”suomen paljon läheisempi sukukieli”. Esimerkin 55 lauseke on ongelmallinen: informantti tavoittelee oletettavasti muotoa ”Uralvuoriston läheisillä alueilla”, jolloin määritteen sanaluokka olisikin adjektiivi. Tässä tapauksessa skeemakongruenssi saattaa vaikuttaa määritteen muotoon.

52. *Kulttuurisesti **kaukana** olevasta maasta tulleille oppilaille* (JP7)
53. lapset jo esiopetuksessa osasivat joskus pari sanaa ***vieressä** kielessä*. (TS2)
54. Lyydi on itämerensuomalainen kieli ja siis *suomen paljon **lähempänä** sukukielenä* kuin samojedikielet (IS2)
55. Ne puhutaan Siperiassa, *Uralvuoriston **lähellä** alueilla* missä puhutaan suurimmaksi osaksi venäjää. (IS2)

Fokuspartikkeleita on informanteilla yhteensä 21 kappaletta, ja ne määrittävät substantiiveja, adverbeja ja adjektiiveja. Useimmin käytetty fokuspartikkeli on *vain* (***vain** suomea*, TS5). Informantilla VE on eniten fokuspartikkeleita, joista puolet on *ainoastaan*-partikkeleita (***ainoastaan** klusiilit*, VE2). Lisäksi informantit käyttävät esimerkiksi määritteitä *juuri* (***juuri** kaunokirjallisuus*, TS5) ja *erityisesti* (***erityisesti** alkuvaiheessa*, VE5). Muiden fokuspartikkeleitten lisäksi informanteilla on vain kaksi temporaalista fokuspartikkeliä. Molemmat ovat informantin VE useampitasoisia lausekkeita: *jo monta vuotta* (VE6) ja *vasta viime vuosisadan toisella puoliskolla* (VE4). Fokuspartikkeliin kanssa informanteilla ei ole ongelmia.

Intensiteettisanoja informanteilla on vähän: yhteensä vain 8 kappaletta. Lausekkeissa on kuitenkin useampitasoisia ilmauksia kuten *aika lyhyt kolmitavuinen vaihe* (TS4). Lisäksi esimerkissä 56 on *itse*-sana, jolla on ISK:n (427) mukaan adverbien, partikkelin, pronominin ja substantiivin ominaisuuksia. Esimerkki on muutenkin merkille pantava, sillä nyt sana *itse* toimii etumääritteisenä fokuspartikkelinä. Sanajärjestys voisi kuitenkin olla ”opettaja itse”, jolloin lauseen sävy muuttuu. Intensiteettisanoja on esimerkiksi lausekkeissa *varsin pitkä ja voimakas vaihe* (TS4) ja *tarpeeksi monta* (IS5).

56. vaikka jos ***itse** opettaja* osaa hieman sitä kieltä, tai ainakin jotain perustietoa oppilaan äidinkielestä olisi oltava (TS5)

Määritteiden lisäksi informanteilla on konjunktioita. Niitä on määritteisiin verrattuna runsaasti. Tosin informanteilla TS ja JP on ainoastaan kolme konjunktioita. Informantilla IS konjunktioita on 15 ja informantilla VE 26. Kaikilla informanteilla käytetyin konjunktio on *ja*-konjunktio: *varsin pitkä ja voimakas vaihe* (TS4). Muita käytettyjä

konjunktioita ovat esimerkiksi *eli* (*monikon eli pluraalin persoonapäätteitä*, VE3) ja *mutta* (*se kiireinen, mutta hyvin harkittu, toimenpide*). Konjunktiot luovat yleensä rinnastussuhteita lausekkeisiin (ks. luku 3.3.1) ja kertovat aineistossani kompleksisesta kielestä, sillä ne pidentävät ja monimutkaistavat lausekkeitä, vaikeivāt määritteitä olekaan. Adverbiaalimääritteitä sisältävät lausekkeet ovat usein monitasoisia, sillä adverbiaalimääritteet määrittävät usein adjektiivia tai toista adverbia eivätkä suoraan lausekkeen edussanaa. Ongelmia adverbiaali- ja partikkelimääritteiden käytössä on vähän (ks. liite 4).

5.1.7 Pitkittäistutkimus etumääritteistä

Tässä alaluvussa on koottuna yhteen informanttien käyttämien lausekkeiden keskimääräiset pituudet, tyypillisten ja epätyypillisten määritteiden määrät sekä lausekkeiden pituudet eri tarkastelujaksoissa. Lausekkeiden keskimääräisiin pituuksiin ja lausekkeiden pituuksiin eri tarkastelujaksoissa on laskettu mukaan etumääritteiden lisäksi edussanat sekä konjunktiot¹⁰. Mukana ei ole yksisanaisia lausekkeitä, koska en tarkastele niitä työssäni, joten tässä työssä lausekkeen pituus voi olla lyhimmillään kaksi sanetta (ks. luku 4.5). Informanttien käyttämiä lausekkeitä on esitelty edellisissä alaluvuissa, joten tässä en keskity niihin vaan tutkin enemmän, onko informanteilla havaittavissa kehitystä määritteiden käytössä. Informanttien tekstit on jaettu kolmeen eri ajanjaksoon tarkastelupisteiksi. Kutakin informanttia tarkastellaan erikseen.

Informantti TS

Informantin ensimmäiseen tarkastelujaksoon kuuluvat tekstit TS1 ja TS2, toiseen TS3 ja kolmanteen TS4 ja TS5. Aika ensimmäisen ja viimeisen tekstin välillä on 17 kuukautta. (Ks. liite 1.)

---

¹⁰ Konjunktioita ei ole laskettu mukaan määritteiden määrää käsitteleviin lukuihin, koska ne eivät ole määritteitä.

ASETELMA 4. Informantin TS käyttämien määritteet yleisyysjärjestys eri teksteissä.

TS	Vaihe 1 (TS1-TS2)	Vaihe 2 (TS3)	Vaihe 3 (TS4-TS5)
1.	Adjektiivi	Adjektiivi	Adjektiivi
2.	Substantiivi	Pronomini	Pronomini
3.	Pronomini	Substantiivi/Numeraali	Substantiivi
4.	Adverbi		Numeraali/Adverbiaali
5.	Numeraali		
6.	Partisiippi		Partisiippi

Asetelmaan 4 on koottuna informantin TS käyttämät määritteet yleisyysjärjestyksessä. Adjektiivimääritteet ovat suurin ryhmä kaikissa vaiheissa. Ensimmäisessä vaiheessa substantiivimääritteitä on toiseksi eniten. Pronominimääritteitä on toiseksi eniten toisessa ja kolmannessa vaiheessa. Partisiippimääritteiden asema pysyy samana koko ajan: niitä on joko vähiten tai toisessa vaiheessa niitä ei ole lainkaan. Numeraalien yleisyys vaihtelee: ensimmäisessä vaiheessa ne ovat 5:nneksi yleisimpiä, toisessa 3:nneksi ja viimeisessä vaiheessa 4:nneksi yleisimpiä. Adverbiaalimääritteitä ei ole toisessa vaiheessa lainkaan, muissa vaiheissa se on neljänneksi yleisin määrite.

TAULUKKO 7. Informantin TS käyttämien määritteiden kappalemäärä tyypilliset/epätyypilliset (suluissa /300 sanetta).

TS	Vaihe 1 (TS1-TS2)		Vaihe 2 (TS3)		Vaihe 3 (TS4-TS5)		Yht.
Saneita	1036		156		1258		2450
Määritteitä	112 (33)		17 (33)		147 (35)		
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Substantiivi	21 (6)	9 (3)	0 (0)	1 (2)	26 (6)	4 (1)	61 (7)
Adjektiivi	37 (11)	2 (1)	11 (21)		46 (11)		96 (12)
Pronomini	19 (6)	5 (2)	3 (6)	1 (2)	30 (7)	4 (1)	62 (8)
Numeraali	6 (2)		1 (2)		17 (4)		24 (3)
Partsiippi	3 (1)				2 (0)	1 (0)	6 (1)
Adverbiaali	9 (3)	1 (0)			17 (4)		27 (3)
Yht.	95 (28)	18 (5)	15 (29)	2 (1)	138 (33)	9 (2)	276 (34)

Taulukossa 7 on määritteiden kappalemäärät sekä suluissa määritteiden määrät 300:aa sanetta kohden. Määritteiden määrä lisääntyy kolmannessa vaiheessa. Ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa määritteitä on yhteensä 33/300 sanetta ja kolmannessa vaiheessa 35/300 sanetta. Tyypillisiä määritteitä on ensimmäisessä vaiheessa 28/300 sanetta,

toisessa 29/300 sanetta ja kolmannessa 33/300 sanetta. Informantin TS eri tarkastelujakson välillä ei näytä olevan suuria eroja, kun verrataan määritteiden määrää 300:aa sanetta kohden, mutta määritteiden määrä kasvaa jonkin verran.

Epätyypillisiä määritteitä on kolmannessa vaiheessa ensimmäistä vaihetta vähemmän. Epätyypillisiä on ensimmäisessä vaiheessa 5/300 sanetta, toisessa vaiheessa 1/300 ja kolmannessa 2/300 sanetta. Ensimmäisessä vaiheessa on etenkin epätyypillisiä substantiiveja. Kolmannessa vaiheessa on epätyypillisten määrä vähentynyt ja tyypillisten määrä lisääntynyt. Suurimmat ongelmat näyttävät informantille tuottavan substantiivi- ja pronomini-määritteet. Muita epätyypillisiä on vain muutamia tapauksia. Substantiivimääritteiden epätyypillisyydet ovat yhtä tapauksia lukuun ottamatta yhdyssanaongelmia. Tässä kohtaa on kyseessä oletettavasti interferenssi. Kaikki tapaukset ovat termimäisiä yhdyssanoja kuten *tila lauseen rakenne* (TS1). Petra Hebedová mukaan tämänkaltaiset termimäiset ilmaukset eivät ole tšekissä kielessä yhdyssanoja. Tšekissä yhdyssanoja on vähän, eikä niitä siten välttämättä hahmoteta suomen kielessäkään. (Hebedová 2012.) Yhdyssanojen käytössä voidaan nähdä kehitystä: kahdessa ensimmäisessä vaiheessa on vain yksi suomen kielen mukaan muodostettu yhdyssana (*5-vuotiaan lapsen kieltä*, TS2), mutta viimeisessä vaiheessa niitä on jo muutamia (*äidinkieli, kielitaito, arkielämä, kieliopillinen*).

Ensimmäisessä vaiheessa lausekkeiden pituus on keskimäärin 2,2 sanetta, toisessa 2,1 ja kolmannessa 2,3. Pituus ei juurikaan kasva tai laske eri vaiheissa. Keskimäärin lyhyimmät lausekkeet ovat 2,1 tekstissä TS1 ja TS3 ja pisimmät 2,5 tekstissä TS4.

Taulukossa 8 on informantin käyttämien lauseiden pituudet eri vaiheissa. Ensimmäisessä vaiheessa on 15 kolmisanaista lauseketta ja 2 nelisanaista. Ensimmäisessä vaiheessa on mukana yksi kuusisanainen lauseke: *erilaisia sana-, riimi-, ääne- ja kehopiirteitä* (TS2). Toisessa vaiheessa pisin lauseke on nelisanaisten. Viimeisessä vaiheessa on seitsemän nelisanaista ja yksi viisisanainen lauseke: *varsin pitkä ja voimakas vaihe* (TS4). Lausekkeiden pituudessa ei näytä tapahtuvan kehitystä. Sen sijaan tyypillisten määritteiden määrä kasvaa ja epätyypillisten määrä laskee ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen, missä voidaan nähdä kehitystä (ks. liite 5).

TAULUKKO 8. 2- tai useampisanaisten lausekkeiden kappalemäärä informantilla TS (suluissa 300:aa sanetta kohden).

TS	2-sanaiset	3-sanaiset	4-sanaiset	5-sanaiset	6-sanaiset	Yht.
Vaihe 1 (TS1–TS2)	77 (22)	15 (4)	2 (1)		1 (0)	95 (27)
Vaihe 2 (TS3)	13 (25)	1 (2)	1 (2)			16 (31)
Vaihe 3 (TS4–TS5)	88 (21)	18 (4)	7 (2)	1 (0)		114 (27)
Yht.	178 (22)	34 (4)	10 (1)	1 (0)	1 (0)	

Informantti IS

Informantin IS ensimmäiseen tarkastelujaksoon kuuluvat tekstit IS1 ja IS2, toiseen IS3 ja IS4 ja kolmanteen IS5. Eroa ensimmäisen ja viimeisen tekstin välillä on 17 kuukautta. (Ks. liite 1.)

ASETELMA 5. Informantin IS käyttämien määritteiden yleisyysjärjestys eri vaiheissa.

IS	Vaihe 1 (IS1–IS2)	Vaihe 2 (IS3–IS4)	Vaihe 3 (IS5)
1.	Substantiivi	Substantiivi	Adjektiivi
2.	Adjektiivi	Adjektiivi	Substantiivi
3.	Pronomini	Pronomini	Pronomini
4.	Adverbiaali	Numeraali	Partisiippi
5.	Numeraali	Adverbiaali	Numeraali
6.	Partisiippi	Partisiippi	Adverbiaali

Asetelmassa 5 on esitettyä informantin IS määritteiden yleisyysjärjestys eri tarkasteluvaiheissa. Substantiivimääritteet ovat joka vaiheessa yleisiä: vaiheessa yksi ja kaksi se on yleisin määritetyyppi ja vaiheessa kolme toiseksi yleisin. Adjektiivimääritteitä on toiseksi eniten, paitsi kolmannessa vaiheessa, jossa ne ovat yleisin määriteryhmä. Pronominimääritteet ovat joka vaiheessa kolmanneksi yleisin määriteryhmä. Numeraalimääritteiden osuus on suurin toisessa vaiheessa, jossa se on neljännellä tilalla. Muuten numeraalimääritteitä on viidenneksi eniten. Partisiippeja on 6:nneksi eniten ensimmäisessä ja toisessa tarkastelujaksossa, mutta kolmannessa vaiheessa niitä on neljänneksi eniten. Adverbiaalimääritteitä on vaiheessa yksi neljänneksi eniten, vaiheessa kaksi viidenneksi ja vaiheessa kolme kuudenneksi eniten.

TAULUKKO 9. Informantin IS käyttämien määritteiden kappalemäärä tyypilliset/epätyypilliset (suluissa /300 sanetta).

IS	Vaihe 1 (IS1–IS2)		Vaihe 2 (IS3–IS4)		Vaihe 3 (IS5)		Yht.
Saneita	431		1514		594		2539
Määritteitä	77 (54)		243 (48)		113 (57)		
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Substantiivi	29 (20)	1 (1)	88 (17)	8 (2)	31 (16)	3 (2)	160 (19)
Adjektiivi	17 (12)	2 (1)	67 (13)	4 (1)	38 (20)		128 (15)
Pronomini	10 (7)	1 (1)	45 (9)	3 (1)	34 (17)		93 (11)
Numeraali	4 (3)	1 (1)	12 (2)	2 (0)	2 (1)		21 (3)
Partisiippi	2 (1)		5 (1)	1 (0)	3 (2)	1 (1)	12 (2)
Adverbiaali	8 (6)	2 (1)	7 (1)	1 (0)	1 (1)		19 (2)
Yht.	70 (49)	7 (5)	224 (44)	19 (4)	109 (55)	4 (2)	433 (51)

Taulukkoon 9 on koottuna informantin tyypilliset ja epätyypilliset määritteet sekä niiden määrät 300:aa sanetta kohden. Määritteiden määrä on suurimmillaan viimeisessä vaiheessa, jossa niitä on 57/300 sanetta. Tyypillisten määritteiden määrä kasvaa: ensimmäisessä tarkastelujaksossa määritteitä 49/300, toisessa 44/300 ja kolmannessa 55/300.

Vaiheessa yksi on eniten substantiivi- ja adjektiivimääritteitä. Pronomini- adverbiaali-, numeraali- ja partisiippimääritteitä on alle 8/300 sanetta. Vaiheessa kaksi substantiivimääritteitä on edelleen eniten. Adjektiivimääritteiden määrä 300:aa sanetta kohden on aavistuksen noussut. Numeraali- ja partisiippimääritteitä on ensimmäistä vaihetta enemmän. Ainoastaan adverbiaalimääritteiden määrä on laskenut. Vaiheessa kolme adjektiivimääritteet ovat nousseet suurimmaksi määriteryhmäksi. Vaihe kolme koostuu yhdestä tekstistä, jossa on aikaisempiin vaiheisiin verrattuna paljon adjektiiveja. Vaiheesta toiseen etenkin pronominien määrä on kasvanut (ensimmäisessä vaiheessa 7/300, toisessa 9/300 ja kolmannessa 17/300). Numeraalien ja adverbiaalien määrä sen sijaan on vähentynyt. Partisiippien määrä nousee toisesta vaiheesta kolmanteen.

Epätyypillisten määritteiden määrä vähenee: ensimmäisessä vaiheessa on 5/300:aa sanetta kohden, toisessa 4/300 ja kolmannessa 2/300 sanetta. Kaikissa määritetyypeissä on epätyypillisiä. Eniten epätyypillisiä on substantiivimääritteissä, mutta niitäkään ei ole paljon: yhteensä 11 kappaletta kaikissa teksteissä. Viimeisessä vaiheessa

epätyypillisiä on substantiivimääritteissä ja yksi partisiippimääritteissä. Epätyypillisten määrä on vähentynyt ensimmäisestä vaiheesta.

Ensimmäisessä vaiheessa lausekkeiden keskimääräinen pituus on 2,7. Toisessa ja kolmannessa vaiheessa lausekkeiden pituus on keskimäärin 2,5 sanetta lausekkeessa. Keskimäärin lyhyimmät lausekkeet ovat tekstissä IS1, jossa lausekkeiden keskipituus on 2,2, ja pisin tekstissä IS2, jossa keskipituus on 2,8.

TAULUKKO 10. 2- tai useampisanaisten lausekkeiden kappalemäärä informantilla IS (suluissa 300:aa sanetta kohden).

IS	2-san.	3-san.	4-san.	5-san.	6-san.	7-san.	Yht.
Vaihe 1 (IS1–IS2)	33 (23)	6 (4)	6 (4)	2 (1)	2 (1)		49 (34)
Vaihe 2 (IS3–IS4)	115 (23)	38 (8)	15 (3)	4 (1)			172 (34)
Vaihe 3 (IS5)	50 (25)	13 (7)	8 (4)	2 (1)		1 (1)	73 (36)
Yht.	198 (23)	57 (7)	29 (3)	8 (1)	2 (0)	1 (0)	

Taulukossa 10 on esitettyä informantin IS kaksi- tai useampisanaisten lausekkeiden määrä. Vaiheessa yksi on pitkiä lausekkeita, sillä mukana kuusi nelisanaista, yksi viisisanainen sekä kaksi kuusisanaista lauseketta. Siinä on esimerkiksi lauseke *unkarilainen lääkäri ja kielitiedemies Samuel Gyármathi* (IS2). Vaiheessa kaksi pisimmät lausekkeet ovat viisisanaisia. Vaiheessa kolme pisimmät lausekkeet ovat kaksi viisisanaista ja yksi seitsensanainen lauseke: *kielenkäytön ja sen kontekstin funktionaalista, yhtäaikaista toimintaa* (IS5). Informantti käyttää jo ensimmäisessä vaiheessa kuusisanaisia lausekkeita. Kuitenkin ainoa seitsensanainen lauseke on viimeisessä vaiheessa. 3-sanaiset lausekkeet lisääntyvät toiseen vaiheeseen mentäessä, kun lasketaan niiden suhde 300:aa sanetta kohden. Ne kuitenkin vähenevät kolmannessa vaiheessa (1. vaihe 4/300 sanetta, 2. vaihe 8/300 sanetta ja 3. vaihe 7/300 sanetta). Informantin IS eri tarkastelujaksojen välillä ei voi nähdä suuria eroja lausekkeen pituuksissa. Tyypillisten etumääritteiden määrä kasvaa ja epätyypillisten etumääritteiden määrä laskee ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen. Erot eivät ole erityisen suuria, mutta vaikuttaa siltä, että määritteiden käytössä tapahtuu kehitystä (ks. liite 5).

Informantti JP

Informantin ensimmäiseen tarkastelujaksoon kuuluvat tekstit JP1:stä JP4:ään. Toiseen vaiheeseen kuuluvat tekstit JP5, JP6, JP7, JP8 ja JP9. Kolmanteen vaiheeseen kuuluu JP10, joka on osa tutkielmaa ja siten informantti on voinut käyttää enemmän aikaa sen laatimiseen. Eroa ensimmäisen ja toisen vaiheen välillä on 6 kuukautta ja toisen ja kolmannen vaiheen välillä 14 kuukautta. (Ks. liite 1.)

ASETELMA 6. Informantin JP käyttämien määritteiden yleisyysjärjestys eri teksteissä.

JP	Vaihe 1 (JP1–JP4)	Vaihe 2 (JP5–JP9)	Vaihe 3 (JP10)
1.	Substantiivi	Substantiivi	Substantiivi
2.	Pronomini	Adjektiivi	Adjektiivi
3.	Adjektiivi	Pronomini	Pronomini
4.	Partisiippi	Numeraali	Adverbiaali
5.	Numeraali	Partisiippi	Numeraali/Partisiippi
6.	Adverbiaali	Adverbiaali	

Asetelmaan 6 on koottuna informantin JP käyttämien määritteiden yleisyysjärjestys. Substantiivimäärite on yleisin kaikissa informantin teksteissä. Seuraavaksi yleisin määrite sen sijaan vaihtelee. Adjektiivimäärite on ensimmäisessä vaiheessa kolmanneksi yleisin, mutta vaiheessa kaksi ja kolme toiseksi yleisin. Pronominimäärite on vaiheessa yksi toiseksi yleisin määrite, mutta vaiheessa kaksi ja kolme se on kolmanneksi yleisin. 4:nneksi yleisin määrite vaihtelee: vaiheessa yksi se on partisiippi, vaiheessa kaksi numeraali ja vaiheessa kolme adverbiaali. Partisiippi, numeraali ja adverbiaali ovat neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi yleisimpiä, ja niiden järjestys vaihtelee eri vaiheissa.

TAULUKKO 11. Informantin JP käyttämien määritteiden kappalemäärä tyypilliset/epätyypilliset (suluissa /300 sanetta).

JP	Vaihe 1 (JP1-JP4)		Vaihe 2 (JP5-JP9)		Vaihe 3 (JP10)		Yht.
Saneita	1233		Saneita 1619		Saneita 424		3276
Määritteitä	187 (46)		Määritteitä 206 (38)		Määritteitä 81 (57)		
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Substantiivi	85 (21)	16 (4)	95 (18)	23 (4)	26 (18)	2 (1)	247 (23)
Adjektiivi	28 (7)	6 (1)	28 (5)	10 (2)	26 (18)	1 (1)	99 (9)
Pronomini	33 (8)	5 (1)	23 (4)	2 (0)	11 (8)	8 (6)	82 (8)
Numeraali	2 (0)	3 (1)	11 (2)		1 (1)	1 (1)	18 (2)
Partisiippi	6 (1)	2 (0)	7 (1)	2 (0)	2 (1)		19 (2)
Adverbiaali	1 (0)		4 (1)	1 (0)	2 (1)	1 (1)	9 (1)
Yht.	155 (38)	32 (8)	168 (31)	38 (7)	68 (48)	13 (9)	474 (43)

Taulukossa 11 on esitelty informantin JP käyttämien määritteiden määrät ja suhteet 300:aa sanetta kohden. Määritteiden määrä nousee jonkin verran: ensimmäisessä vaiheessa määritteitä on 45/300 sanetta, toisessa 38/300 sanetta ja kolmannessa 57/300 sanetta. Tyypillisten määritteiden määrä laskee ensimmäisestä vaiheesta toiseen, mutta nousee taas kolmanteen vaiheeseen (38/300, 31/300 ja 47/300).

Substantiivimääritteitä on kahdessa ensimmäisessä vaiheessa ehdottomasti eniten. Myös kolmannessa vaiheessa niitä on eniten, mutta adjektiivimääritteitä on vain yksi vähemmän. Vaiheessa yksi eniten on substantiivimääritteitä. Pronominimääritteitä ja adjektiivimääritteitä on myös paljon. Toisessa vaiheessa substantiivien määrä laskee, mutta niitä on edelleen eniten. Numeraali- ja adverbiaalimääritteiden määrät nousevat mutta muiden määritteiden määrät laskevat. Kolmannessa vaiheessa adjektiivimääritteitä on yksi vähemmän kuin substantiivimääritteitä. Adjektiivimääritteiden määrä kasvaa runsaasti ensimmäiseen ja toiseen vaiheeseen verrattuna (7/300, 5/300 ja 18/300). Pronominimääritteiden määrä vähenee toisesta vaiheesta kolmanteen, mutta kasvaa taas kolmannessa vaiheessa. Pieniä ryhmiä muodostavat joka vaiheessa numeraali-, partisiippi- ja adverbiaalimääritteet.

Epätyypillisten määrä pysyy melkein samana kaikkina kolmena tarkastelujaksona: 8/300:aa sanetta, 7/300:aa sanetta ja 9/300:aa sanetta. Vaiheessa yksi eniten epätyypillisiä on substantiivimääritteissä, joissa on eniten yhdyssanaongelmia. Myös adjektiivi-, pronomini- ja numeraalimääritteissä on epätyypillisiä. Vaiheessa kaksi epätyypillisiä on muissa paitsi numeraalimääritteissä. Vaiheessa kolme ongelmia on

muissa ryhmissä paitsi partisiippimääritteisä. Epätyypillisten pronomini- ja substantiivimääritteiden määrä on kasvanut huomattavasti. Epätyypillisten substantiivimääritteiden määrä laskee, eikä niitä ole kolmannessa vaiheessa kuin kaksi kappaletta (1/300 sanetta). Muut ovat yksittäisiä epätyypillisyyksiä.

Informantin käyttämien lausekkeiden pituus ei juuri vaihtelee eri tarkastelujaksojen eikä tekstien välillä. Vaiheessa yksi ja kaksi lausekkeiden pituus on keskimäärin 2,3 sanetta lausekkeessa ja vaiheessa kolme 2,2. Teksteittäin tarkasteltaessa lausekkeiden keskimääräinen pituus on 2,2 (JP2, JP5, JP9 ja JP10), 2,3 (JP4 ja JP6) tai 2,4 (JP1, JP3, JP7 ja JP8). Lausekkeiden pituudessa ei näytä olevan kehitystä.

TAULUKKO 12. 2- tai useampisanaisten lausekkeiden kappalemäärä informantilla JP (suluissa 300 sanetta kohden).

JP	2-san.	3-san.	4-san.	5-san.	6-san.	Yht.
Vaihe 1 (JP1–JP4)	107 (26)	28 (7)	8 (2)	1 (0)		144 (35)
Vaihe 2 (JP5–JP9)	123 (23)	36 (7)	3 (1)	1 (0)	1 (0)	164 (30)
Vaihe 3 (JP10)	55 (39)	10 (7)	2 (1)			67 (47)
Yht.	285 (26)	74 (7)	13 (2)	2 (0)	1 (0)	

Taulukko 12 havainnollistaa 2- ja useampisanaisten lausekkeiden määrät informantin eri teksteissä. 2-sanaisia lausekkeitä on eniten kaikissa vaiheissa. Kolmisanaisia lausekkeitä on kaikissa teksteissä. Nelisanaisia lausekkeitä on vaiheesta yksi lähtien teksteissä: *sen tyttäreidin kielten ominaisuudet* (JP1). Vaiheessa 1 pisin lauseke on 5-sanainen: *yksi tai muutama sanojen tutkimus* (JP3). Myös vaiheessa kaksi on yksi viisisanainen lauseke. Vaiheessa kaksi informantti käyttää kerran 6-sanaista lausekettä: *kulttuurisesti kaukana olevasta maasta tulleille oppilaille* (JP7), joka on pisin informantin käyttämistä lausekkeista. Informantin kaksisanaisten lausekkeiden määrä nousee kolmatta vaihetta kohti, ja viimeisessä vaiheessa kaksisanaisia lausekkeitä on eniten. On muistettava, että teksti JP10 on tutkielman osa, jonka kirjoittamiseen informantti on voinut käyttää aikaa enemmän kuin tenttivastauksen laatimiseen. Myös määritteiden käyttö on suurimmillaan viimeisessä vaiheessa. On vaikea sanoa, minkä verran on kyse tekstityypin vaikutuksesta ja minkä verran informantin substantiivilausekkeiden hallinnan kehityksestä. Oletettavasti kehitystä kuitenkin tapahtuu (ks. liite 5).

Informantti VE

Informantin VE tekstit on muiden informanttien tavoin jaettu kolmeen tarkastelujaksoon. Ensimmäiseen jaksoon kuuluvat tekstit VE1, VE2 ja VE3, toiseen VE4 ja VE5 ja kolmanteen teksti VE6. Ensimmäisen ja toiseen vaiheen välillä on eroa 8 kuukautta, toisen ja kolmannen 9 kuukautta. Yhteensä tarkastelu-aika on 16 kuukautta. (Ks. liite 1.)

ASETELMA 7. Informantin VE käyttämien määritteiden yleisyysjärjestys eri teksteissä.

	Vaihe 1 (VE1–VE3)	Vaihe 2 (VE4–VE5)	Vaihe 3 (VE6)
1.	Substantiivi	Substantiivi	Substantiivi
2.	Adjektiivi	Adjektiivi	Adjektiivi
3.	Pronomini	Pronomini	Pronomini
4.	Numeraali	Numeraali	Partisiippi
5.	Partisiippi/Adverbiaali	Adverbiaali	Numeraali
6.		Partisiippi	Adverbiaali

Asetelmassa 7 on informantin määritteiden yleisyysjärjestys eri teksteissä. Kaikissa vaiheissa on eniten substantiivi- ja adjektiivimääritteitä. Pronominimääritteitä on joka vaiheessa kolmanneksi eniten. Numeraalimääritteitä on ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa neljänneksi eniten, mutta kolmannessa vaiheessa partisiippimääritteet kirivät numeraalimääritteiden ohi. Partisiippimääritteitä on vähän ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa, mutta kolmannessa vaiheessa ne ovat neljänneksi yleisimpiä. Adverbiaalimääritteet ovat 5. tai 6. sijalla kaikissa vaiheissa.

TAULUKKO 13. Informantin VE käyttämien määritteiden kappalemäärä tyypilliset/epätyypilliset (suluissa /300 sanetta).

VE	Vaihe 1 (VE1-VE3)		Vaihe 2 (VE4 ja VE5)		Vaihe 3 (VE6)		Yht.
Saneita	1175		1732		886		3793
Määritteitä	226 (58)		338 (58)		199 (67)		
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Substantiivi	94 (24)	6 (2)	118 (20)	6 (1)	82 (28)		306 (24)
Adjektiivi	59 (15)	1 (0)	120 (21)		54 (18)	2 (1)	236 (19)
Pronomini	30 (8)		46 (8)		20 (7)	2 (1)	98 (8)
Numeraali	27 (7)	1 (0)	20 (3)	1 (0)	10 (3)	1 (0)	60 (5)
Partsiippi	4 (1)		9 (2)		18 (6)		31 (2)
Adverbiaali	4 (1)		18 (3)		10 (3)		32 (3)
Yht.	218 (56)	8 (2)	331 (57)	7 (1)	194 (66)	5 (2)	763 (60)

Taulukossa 13 on informantin VE käyttämien etumääritteiden määrät ja suluissa niiden määrä suhteutettuna 300 sanaan. Määritteiden määrä kasvaa jonkin verran kolmannessa vaiheessa: 1. vaiheessa määritteitä on 58/300 sanetta, toisessa 58/300 sanetta ja kolmannessa 67/300 sanetta. Tyypillisiä määritteitä on paljon. Ensimmäisessä tarkastelujaksossa on eniten substantiivimääritteitä (24/300 sanetta) ja vähiten partisiippi- ja adverbiaalimääritteitä, joita on 4 kappaletta (1/300 sanetta). Adjektiivimääritteitä on toiseksi eniten joka vaiheessa: niiden määrä on suurimmillaan toisessa vaiheessa. Numeraali- ja partisiippimääritteet ovat melko pieniä ryhmiä (7/300sanetta ja 8/300 sanetta). Toisessa vaiheessa määritteiden määrä on muuten melkein sama, mutta partisiippi- ja adverbiaalimääritteiden osuus on kasvanut. Kolmannessa vaiheessa substantiivimääritteiden osuus on suurimmillaan. Adjektiivimääritteitä on edelleen toiseksi eniten. Pronomini-, numeraali- ja adverbiaalimääritteiden määrä on lähes sama kuin toisessa vaiheessa. Sen sijaan partisiippimääritteiden määrän voi sanoa nousseen kolmannessa vaiheessa (1/300; 2/300 ja 6/300).

Vaiheessa yksi epätyypillisiä on substantiivi-, adjektiivi- ja numeraalimääritteissä. Vaiheessa kaksi epätyypillisten substantiivimääritteiden määrä on aavistuksen suurempi kuin vaiheessa yksi. Lisäksi yksi numeraalimäärite on epätyypillinen. Vaiheessa kolme epätyypillisiä on adjektiivi- ja numeraalimääritteissä. Epätyypillisten määrä on lähes sama joka vaiheessa (1. vaiheessa 2/300 sanetta, 2. vaiheessa 1/300 sanetta ja 3. vaiheessa 2/300 sanetta).

Lausekkeiden keskimääräinen pituus on melko sama kaikissa vaiheissa. Ensimmäisessä vaiheessa lausekkeiden keskipituus on 2,4 ja toisessa 2,5. Kolmannessa vaiheessa pituus on 2,6. Informantin keskimääräisesti lyhimmät lausekkeet ovat tekstissä VE2, jossa pituus on 2,0. Tekstissä VE6 keskipituus on 2,8. Muissa teksteissä keskipituus on 2,5.

TAULUKKO 14. 2- tai useampisanaisten lausekkeiden kappalemäärä informantilla VE (suluissa 300 sanetta kohden).

VE	2-san.	3-san.	4-san.	5-san.	6-san.	7-san.	8-san.	Yht.
Vaihe 1 (VE1–VE3)	113 (29)	35 (9)	12 (3)	1 (0)	1 (0)			162 (41)
Vaihe 2 (VE4–VE5)	169 (29)	43 (7)	19 (3)	4 (1)	4 (1)	1 (0)		240 (42)
Vaihe 3 (VE6)	95 (32)	19 (6)	8 (3)	7 (2)	1 (0)	1 (0)	3 (1)	134 (45)
Yht.	377 (30)	97 (8)	78 (6)	12 (1)	6 (0)	2 (0)	3 (0)	

Taulukkoon 14 on koottuna lausekkeiden pituus informantin eri teksteissä. Kaikissa vaiheissa on eniten kaksisanaisia lausekkeitä. Kolmisanaisia lausekkeitä on suhteellisesti eniten ensimmäisessä vaiheessa (9/300 sanetta, 7/300 sanetta ja 6/300 sanetta). Nelisanaisia lausekkeitä on kaikissa vaiheissa suhteessa 300:aan saneeseen saman verran, esimerkiksi: *saamelaisten kansojen kansallisia järjestöjä* (VE1) ja *monikon eli pluraalin persoonapäätteitä* (VE3). Myös viisi- ja kuusisanaisia lausekkeitä on kaikissa vaiheissa: *etelä-, luolaja-, piitimen- ja uumajan saameita* (VE1). 7-sanaisia lausekkeitä on 2. ja 3. tarkastelujaksossa yksi kappale, esimerkiksi *edistyneistä suomi toisena ja vieraana kielenä oppijoista* (VE6). Viimeisessä vaiheessa on kolme 8-sanaista lausekettä: *suomea vieraana tai suomea toisena kielenä opiskellut oppija* (VE6). Viimeisessä vaiheessa ilmestyy pitkiä, 8-sanaisia lausekkeitä ja 2- ja 5-sanaisten lausekkeiden määrä kasvaa aavistuksen. Lausekkeiden pituudet kasvavat, mutta erot eri vaiheiden välillä eivät ole suuria. Epätyypillisten määrä pysyy samana, mutta tyypillisten määrä kasvaa ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen (liite 5).

5.2 Jälkimäärittelyt

Jälkimäärittelyt sijaitsevat edussanansa jälkeen. Jälkimäärittelyitä on usein vain yksi. (Vilkuna 2003: 193). Jaan jälkimäärittelyt kolmeen käsittelyryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat määrä-, osa- ja mittasanat sekä adverbiaalimäärittelyt, toisen

ryhmän tukisubstantiivit sekä infinitiivilausekkeet ja kolmannen lausemääritteet. Määrä-, osa- ja mittasanat sekä adverbiaalimääritteet muodostavat samantyyppisen kokonaisuuden, joten olen sijoittanut ne samaan lukuun. Keskenään samantyyppisiä ovat myös lausemääritteet, joita tässä työssä ovat relatiivilause, *että*-lause ja alisteinen kysymyslause sekä *kun*-lause. Toisessa alaluvussa olevat tukisubstantiivit ja infinitiivit eivät sen sijaan muodosta yhtenäistä ryhmää, mutta olen sijoittanut ne samaan ryhmään, koska molemmat ovat niin pieniä ryhmiä, ettei niiden käsitteleminen erikseen olisi järkevää. Jälkimääritteiden määrän esittelen kappalemäärien lisäksi 600:aa sanetta kohden¹¹.

5.2.1 Määrä-, osa- ja mittasanat sekä adverbiaalimääritteet

Jälkimääritteisiin kuuluvat määrä-, osa- ja mittasanojen täydennykset. Substantiivi tarvitsee täydennyksen, joka kertoo määrän. Määrite on joko partitiivissa *200 grammaa suklaarusinoita* tai elatiivissa *suurin osa ihmisistä*. (Vilkuna 2003: 194–195.) Toinen ryhmä on muut paikallissija- ja adpositiomääritteet. Muut paikallissija- ja adpositiomääritteet ovat usein elatiivissa, *tieto pääministerin uhkaavasta erosta*, mutta muutkin paikallisijat tulevat kyseeseen: *lähtö maailman ääriin*. (Vilkuna 2003: 195–197.) ISK käyttää näistä määritteistä nimitystä adverbiaalimäärite, ja sitä käytetään myös tässä työssä. Näitä ovat esimerkiksi *lähtö **ihin***, *tupakointi **ulkona*** sekä *suhde **elämään***. Toisin kuin määrä-, osa- ja mittasanat, adverbiaalimääritteet ovat usein enemmän määritteitä kuin täydennyksiä. (ISK: 577–578.)

Taulukossa 15 on informanttien määrä-, osa- ja mittasanojen sekä adverbiaalimääritteiden määrät. Käsittelem nämä kaksi ryhmää kuitenkin erikseen.

---

¹¹ Etumääritteiden määrä on laskettu 300:aa sanetta kohden, koska niitä on huomattavasti enemmän kuin jälkimääritteitä.

TAULUKKO 15. Informanttien käyttämien määrä-, osa- ja mittasanojen sekä adverbiaalimääritteiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Määräsanat ja adv.määritteet (kpl)	600:aa sanetta kohden	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna määräsanoihin ja adv.määritteisiin (%)
TS	2450	31	8	4	13
IS	2539	31	7	3	10
JP	3276	14	3	3	21
VE	3793	24	4	0	0

Määrä-, osa- ja mittasanoja nimitän yksinkertaisesti määräsanoiksi. Määrä-, osa- ja mittasanojen täydennyksiä on informanteilla 1–4 kappaletta 600:aa sanetta kohden (ks. liite 3). Määrällisesti eniten niitä on informantilla IS ja vähiten informantilla VE. Verrokeilla määräsanoja on 0–2/600 sanetta (n2 ja n7: 0/600 sanetta; n6: 1/600 sanetta; n10, n14 ja n24: 2/600 sanetta).

Määräsanoja on informanteilla 40 kappaletta. Informantti VE käyttää *osa*-sanaa, joka saa jälkimääritteekseen partitiivimuotoisen *kulttuuria*-sanana (57). Myös määräsanaa käytetään, esimerkiksi sana *neljäs* saa jälkimääritteekseen elatiivin (58). Informantit käyttävät määräsanan jälkeistä partitiivia tyypillisesti: 2 *suffiksia* (TS1). Monet informanttien jälkimääritteistä ovat juuri lukusanan jälkeisiä määritteitä, ja niitä informantit käyttävät sujuvasti. Sekä elatiivi- että partitiivimuotoja osataan käyttää. Yksi ongelmallinen tapaus on sellainen, että informantti käyttää jälkimääritettä, vaikka etumäärite tuntuisi kontekstin valossa luonnollisemmalta (59).

57. Äidinkieli on erottamaton *osa kulttuuria*. (VE5)
58. *neljäs mainittu suomen kielen ominaispiirteistä* (IS4)
59. Sukulaisuuden selvityksessä pitää verutailua *niitä kaksi kieltä* (JP1)

Adverbiaalimääritteitä on informanteilla 1–5/600:aa sanetta kohden. Vähiten on informantilla JP (1/600 sanetta) ja eniten informantilla IS (5/600 sanetta). Informanteilla TS ja VE on adverbiaalimääritteitä suhteessa yhtä paljon (3/600 sanetta). Verrokeilla on adverbiaalimääritteitä 2–12/600 sanetta (n14: 2/600; n24: 3/600; n7: 4/600; n2: 6/600;

n6: 9/600; n10: 12/600). Informanteilla on saman verran adverbiaalimääritteitä kuin niitä vähiten käytävillä verrokeilla.

Adverbiaalimääritteitä on informanteilla yhteensä 60 kappaletta. Adverbiaalimääritteitä käytetään pääosin luontevasti. Esimerkiksi illatiivia käytetään suomen kielen mukaisesti *vaikutus*-sananjälkeen (60). On tapauksia, joissa voisi käyttää myös genetiivimuotoista etumääritettä (61). Vilkuna mainitsee, että tällaisessa tapauksessa kumpikin muoto on mahdollinen (Vilkuna 2003: 196).

60. norjan, ruotsin ja suomen kielten *vaikutus näihin kieliin* on kiistaton (VE4)
61. Kaksitavuvaihe - myös tämä *vaihe lasten kielessä* (TS4).

Vaikka informantit käyttävätkin adverbiaalimääritteitä pääosin tyypillisesti, muutama ongelmallinen tapaus on mukana. Informantilla IS on neljä epätyypillistä adverbiaalimääritettä ja informantilla JP kaksi. Kahdessa tapauksessa on kyseessä lausekkeen sisäisen kongruenssin puuttuminen: *tietomme kyseessä yhteisöstä* (IS5). Tässä tulisi olla ”tietomme kyseisestä yhteisöstä”. Toisaalta informantti on voinut tavoitella mahdollisesti jossakin näkemäänsä lauseketta ”kyseessä olevasta yhteisöstä.” Toisessa tapauksessa käytetään jälkimääritteessä elatiivin sijaan adessiivia ”osalla alueista” (62). Tässä tapauksessa voi olla, että edussana *osalla* on innoittanut adessiivin käyttöön, jolloin kyseessä on skeemakongruenssi (ks. luku 2.4). Esimerkissä 63 on lauseke, jota käsiteltiin luvussa 5.1.5. Ongelmia ei ole informanteilla paljon, ja ongelmat ovat erityyppisiä. Mitään isoa ongelmaryhmää ei täten muodostu.

62. -*os*-vastine muuttu suurin *osalla aluella* (JP5)
63. *lyhyemmät novellit tarkoitettut nuorille* (TS5)

5.2.2 Tukisubstantiivit ja infinitiivilausekkeet

Kolmannen jälkimääriteryhmän muodostavat tukisubstantiivit: *sanassa rakkaus, merkki @* (ISK: 558). Sen lisäksi on infinitiivilauseke: *aikomus puhua suunsa puhtaaksi*. Infinitiivilauseke liittyy tiettyihin substantiiveihin, jotka on johdettu verbistä. (Vilkuna 2003: 197–198.)

Taulukkoon 16 on koottuna sekä tukisubstantiivien että infinitiivilausekkeiden määrät. Käsitellen ne kuitenkin tekstissä erikseen.

TAULUKKO 16. Informanttien käyttämien tukisubstantiivien ja infinitiivilausekkeiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Tukisubst. ja inf.lausekkeet (kpl)	600:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna tukisubst. ja inf.lauskkeisiin (%)
TS	2450	4	1	0	0
IS	2539	16	4	2	13
JP	3276	1	0	0	0
VE	3793	16	3	0	0

Tukisubstantiiveja käyttävät kaikki informantit. Niiden kohdalla huomaa tentti aiheen vaikutuksen, sillä esimerkiksi lapsen kieli -tentissä niitä käytetään useammin kuin muiden aihepiirien tenteissä. Eniten tukisubstantiiveja on informantilla IS, jolla on niitä yhteensä 14 kappaletta (3/600 sanetta) kolmessa eri tekstissä. Muut informantit käyttävät tukisubstantiiveja ainoastaan yhdessä tekstissä: informantilla TS ja VE 1/600 ja informantilla JP 0/600 sanetta (ks. liite 3). Tukisubstantiivina käytetään niin yksittäistä sanaa, kuten *verbi "kannattaa"* (IS1), kuin useampia sanojakin (64). Usein kyseessä on kielen aines, joka on selkeyden vuoksi hyvä merkitä, jotta se erottuu muusta tekstistä. Tukisubstantiivien käyttö korostunee käsin kirjoitetussa tekstissä, jossa esimerkiksi kursiivia tai lihavoitua ei voi käyttää samoin kuin tietokoneella kirjoitettaessa. Tukisubstantiivien käytössä ei ilmene ongelmia. Suomenkielisillä verrokeilla on jälkimääritteistä ehdottomasti eniten tukisubstantiiveja: 7–19 kappaletta 600:aa sanetta kohden (n24: 7/600 sanetta; n14: 11/600; n2: 12/600; n6: 17/600; n10: 18/600; n7: 19/600). Verrokkien tentit ovat kaikki keskenään samalta kielitieteen kurssilta, jonka aihepiiri mahdollistaa tukisubstantiivien käytön.

64. Kirsti Siitosen väitöskirja "*Agenttia etsimässä*" antaa kattavan ja monipuolisen kuvan - - (VE6)

Infinitiivilausekkeita ei informanteilla ole kuin yhdeksän kappaletta. Infinitiivirakenteita ei opeteta suomen kielen opintojen alkuvaiheissa, ja siksi ne ovatkin edistyneiden oppijoiden kannalta kiinnostava seikka (Siitonen–Niemelä 2011: 247). Tosin suomenkielisillä verrokeillakaan niitä ei juuri esiinny: neljällä verrokilla niitä ei ole lainkaan, yhdellä 1 kappaletta 600:aa sanetta kohden ja yhdellä 4/600 sanetta. Kahdella informantilla – informanteilla TS ja JP – ei ole yhtään infinitiivilauseketta. Informantilla IS niitä on kaksi. Molemmat ovat A-infinitiivin sijaan MA-infinitiivejä, joten ne ovat molemmat epätyypillisiä (65). Nämä kaksi ongelmallista infinitiivilauseketta ovat ainoat epätyypilliset tapaukset tukisubstantiiveissa ja infinitiiveissä. Informantilla VE infinitiivilausekkeita on peräti 7 kappaletta, ja ne esiintyvät kolmessa eri tekstissä. Esimerkissä 66 näkyy, että informantti VE käyttää suomen kielelle tyypillisesti A-infinitiiviä eikä se tuota hänelle ongelmia. Infinitiivilausekkeiden käyttö näyttäisi olevan vähäistä edistyneilläkin oppijoilla.

65. *Kykymme tunnistamaan* sellaisia piirteitä perustuu - - (IS5)
66. Uudet ajat toivat mukanaan *tarpeen asioida viranomaisilla*, jotka (VE4)

5.2.3 Lausemääritteet

Lausemääritteitä on neljää tyyppiä: relatiivilause, *että*-lause ja alisteinen kysymyslause sekä *kun*-lause. Relatiivilause alkaa relatiivipronominilla *joka*, *kuka*, *mikä*, relatiivisella proadverbilla *jonne*, *minne*, *jolloin*, *milloin* tai proadjektiivilla *jollainen*. (ISK: 1092, 1110–1101). *Että*-lause määrittää substantiivia tai *se*-pronomina (Vilkuna 2003: 198–199, 203). Kysymyslauseessa kysymyspronomineja ovat *kuka*, *kumpi*, *mikä*, proadverbeja *koska*, *milloin*, *miten*, *kuinka*, *miksi* ja proadjektiiveja *millainen*, *mimmoinen* ja *minkälainen* (ISK: 721).

- a) ihminen, *joka* on onnellinen
- b) ajatus *että hän tulee*; väite, *että tässä olisi jotain järkeä*.
- c) epäily *tuleeko hän*.
- d) se päivä *kun tapasimme*
(ISK: 558.)

Informantit käyttävät relatiivilauseita, *että*-lauseita, alisteisia kysymyslauseita ja *kun*-lauseita. Taulukossa 17 on kaikkien lausemääritteiden yhteismäärät sekä epätyypillisten määrät.

TAULUKKO 17. Informanttien käyttämien lausemääritteiden määrät.

Infor- mantti	Sane- määrä	Lausemääritteet (kpl)	600:aa sanetta kohden (kpl)	Epätyypilliset (kpl)	Suhteutettuna lausemääritteisiin (%)
TS	2450	43	11	1	2
IS	2539	27	6	0	0
JP	3276	42	8	5	12
VE	3793	55	9	0	0

Lausemääritteitä on informanteilla jälkimääritteistä eniten (ks. liite 3). Relatiivilauseita on informanteilla 4–10 kappaletta 600:aa sanetta kohden. Alisteisia kysymyslauseita on informanteilla TS ja IS 1/600 sanetta ja informanteilla JP ja VE vähemmän kuin 1 kappale 600:aa sanetta kohden. *Että*-lauseita ei ole informantilla TS yhtään ja muilla on 1–2/600 sanetta. *Kun*-lauseita on alle 1 kappale 600:aa sanetta kohden. Verrokeilla on informanttien tavoin lausemääritteistä eniten relatiivilausemääritteitä: 4–10/600 sanetta (n2 ja n7: 4/600 sanetta; n14: 5/600 sanetta; n6: 6/600 sanetta; n10: 7/600 sanetta; n24: 10/600 sanetta). *Että*-lauseita on 0–2/600 sanetta (n2 ja n7: 0/600 sanetta; n24: 1/600 sanetta; n6, n10 ja n14: 2/600 sanetta). Alisteisia kysymyslauseita on vähän. Verrokillä n6 niitä on 1/600 sanetta ja muilla vähemmän. *Kun*-lauseita on vähän. Ainoastaan verrokillä n6 niitä on 1/600 sanetta, muilla alle 1/600 sanetta. Ukkolan aineistossa jälkimääritteiden määrä kasvaa tasolta toiselle: C-tasolla jälkimääritteitä käytetään yli kolminkertaisesti B-tasoon nähden (2009: 52).

Relatiivimääritteitä on kolmella informantilla eniten. Ainoastaan informantilla IS ei ole eniten relatiivilauseita vaan hän käyttää enemmän adverbiaalimääritteitä mutta relatiivimääritteitä on informantilla IS:kin toiseksi eniten. Relatiivimääritteet ovat pääosin ongelmattomia, esimerkiksi informantin TS ilmaus, jossa hän käyttää kahta relatiivilauseita, jotka määrittävät edellä olevia substantiiveja: *missä*- ja *jotka*-sana-alkuiset lauseet (67).

67. unkari on tyypillinen ugrilainen kieli, *missä* on runsaasti paikallissijoja, *jotka* ovat kehittyneet - - (TS1)

Kuten luvussa 3.3.3 todettiin, substantiivia seuraava relatiivipronomini saa saman luvun kuin substantiivi. Informantit ovat pääosin noudattaneet tätä kongruenssia, mutta on muutama tapaus, jossa relatiivipronominilla on eri luku kuin edeltävällä substantiivilla. Informantilta TS on yksi epätyypillinen tapaus, jossa hän on *ne*-pronominin sijaan käyttänyt *se*-pronominia (68). Muut epätyypilliset ilmaukset ovat informantilta JP. Hänellä on niitä 5 kappaletta, ja ne kaikki ovat tapauksia, joissa substantiivi ja relatiivipronomini ovat eri luvussa. Joissain tapauksissa *joka*-sana on yksikössä, kun sen tulisi olla monikossa (69) ja joissain tapauksissa toisinpäin (70). Yleisesti ottaen voidaan sanoa, ettei relatiivilauseen käyttö substantiivimäärityksenä tuota ongelmia. Kuitenkin informantilla JP on 12 % tapauksista epätyypillisiä.

68. Lapsille ovat helpot konkreettiset sanat -> *se*, ***jotka*** tarkoittavat jotain konkreetista (TS2)
69. Oppilaille on vaikea löytää *sijapäätteitä*, ***joka*** auttaa puheen ymmärrystä. (JP7)
70. Kreolikieli on *välikieli*, ***jotka*** joku puhuu äidinkielenä. (JP9)

Informantilla TS substantiivia määrittäviä *että*-lauseita ei ole yhtään. Muilla informanteilla määrittäviä *että*-lauseita on 5–10 kappaletta (1–2/600 sanetta). Informanteilla IS ja JP *että*-lauseita on molemmilla 5 kappaletta ja informantilla VE 10 kappaletta. Useimmissa tapauksissa *että*-lause määrittää edeltävää *se*-pronominia, joko muodossa *se*, *että* tai *siten*, *että se*-pronomini on taipuneessa muodossa (71–72). Muutamassa tapauksessa on *että*-lauseen edussanana substantiivi (73–74), mutta usein kuitenkin kyseistä substantiivia edeltää määrittävä pronomini. *Että*-lause määrittää usein substantiivia, jolla on demonstratiivipronominimääritys, ja tämä saattaa olla välttämätön *että*-lauseelle esimerkiksi yleismerkityksisten substantiivien yhteydessä (ISK: 1109).

71. Syynä on *se*, *että* he oppivat aluksi yleiskieltä (JP7)
72. Se viittaa *siihen*, *että* kyseinen laji tulee vasta selväksi (IS5)
73. suomalaiset perheet muuttavat lähiseudulta pois siitä *syystä*, *että* siellä asuu, heidän mielestään (IS4)
74. Toiset kannattavat sitä *ajatusta*, *että* uralilaisten kansojen alkukoti (VE1)

Substantiivia määrittäviä alisteisia kysymyslauseita on informanteilla vähän, kaikilla yhteensä 10 kappaletta (TS ja IS 1/600 sanetta, JP ja VE 0/600 sanetta). Yleisin alisteisen kysymyslauseen aloittava sana on informanteilla *miten*. Muita käytettyjä sanoja ovat *kuinka*, *missä* sekä *ko*-päätte (*johtuuko* sekä *kauanko*) (75–77).

75. sain siitä myös hyvän *esimerkin*, **miten** tehdä tutkimus lasten kanssa (TS2)
76. Mutta *siinä*, **miten** äänetään tavuja ja muita samankohtaisia voi löytyä. (JP1)
77. herää *kysymys*, **johtuuko** se kognitiivisten tietojen puutteesta (VE4)

Substantiivisia määrittäviä *kun*-lauseita käyttävät ainoastaan informantit TS ja IS, ja hekin ainoastaan kerran. Informantti IS käyttää *kun*-lauseita *se*-pronominin määrittävinä (78), kun taas informantti TS käyttää sitä *seikka*-substantiivien määrittävinä (79). Molemmat käytetyt *kun*-lauseet ovat osa termin selitystä. Substantiivisia määrittävien *kun*-lauseiden ei voi sanoa olevan yleinen informanttien teksteissä, ja se on pienin kaikista jälkimääriteryhmistä. Myöskään suomenkielinen verrokkiryhmä ei käytä substantiivisia määrittäviä *kun*-lauseita: vain yhdellä verrokillä kuudesta on substantiivisia määrittäviä *kun*-lauseita, hänelläkin vain yksi kappale.

78. Proseduraalinen eli implisiittinen tieto on toisaalta *se*, **kun** oppija voi lausua oikeita ilmauksia kohdekielellä (IS4)
79. Kaksikielisyys - se on sellainen *seika*, **kun** ihminen puhuu kahdella kielellä (melkein) joka päivä (TS5)

Epätyypillisiä lausemääritteitä on vähän. Ainoastaan relatiivilauseissa on lukukongruenssin kanssa ollut muutama ongelmallinen tapaus (ks. liite 4). Viidesti tämä on tuottanut ongelmia informantille JP ja kerran informantille TS.

5.2.4 Pitkittäistutkimus jälkimääritteistä

Tässä alaluvussa tutkitaan, onko informanttien jälkimääritteiden käytössä havaittavissa kehitystä. Informanttien käyttämiä määritteitä on esitelty edellisissä alaluvuissa (5.2.1, 5.2.2 ja 5.2.3), joten tässä en keskity niihin.

Informantti TS

Informantin TS ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvat tekstit TS1 ja TS2, toiseen TS3 ja kolmanteen TS4 ja TS5 (ks. liite 1). Taulukkoon 18 on koottu informantin TS käyttämien jälkimääritteiden määrät. Kukin tarkastelujakso on jaettu tyypillisiin ja epätyypillisiin määritteisiin.

Asetelma 8 kuvaa informantin TS jälkimääritteitä. Informantilla TS relatiivilauseet ovat joka vaiheessa yleisin jälkimääritetyyppi. Muuten jälkimääritteiden järjestys vaihtelee eri vaiheissa. Ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa toiseksi yleisin on määräsanan täydennykset. Vaiheessa kaksi adverbiaalimäärite on toiseksi yleisin, eikä vaiheessa kaksi relatiivilauseen lisäksi muita määritteitä olekaan. 3:nneksi yleisimpiä ovat tukisubstantiivi ja adverbiaali. 4:nneksi yleisimpiä ovat adverbiaali ja alisteinen kysymyslause. 5:nneksi yleisimpiä on vaiheessa yksi alisteinen kysymyslause ja vaiheessa kolme *kun*-lause.

ASETELMA 8. Informantin TS käyttämien jälkimääritteiden järjestys eri vaiheissa.

	Vaihe 1 (TS1–TS2)	Vaihe 2 (TS3)	Vaihe 3 (TS4–TS5)
1.	Relatiivilause	Relatiivilause	Relatiivilause
2.	Määräsanän täyd.	Adverbiaali	Määräsanän täyd.
3.	Tukisubst		Adverbiaali
4.	Adverbiaali		Alisteinen kysymysl.
5.	Alisteinen kysymyslause		Kun-lause

TAULUKKO 18. Informantin TS tyypillisten ja epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärä (suluissa /600 sanetta).

Vaihe	1 (TS1–TS2)		2 (TS3)		3 (TS4–TS5)		Yht.
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Saneita	1036		156		1258		2450
Määritteitä	34 (20)		4 (15)		39 (19)		
Määräsanän täyd.	6 (3)	1 (1)			11 (5)		18 (4)
Adverbiaali	2 (1)	1 (1)	1 (4)		7 (3)	1 (0)	12 (3)
Infinitiiivilauseke							
Tukisubst.	4 (2)						4 (1)
Relatiivilause	18 (10)	1 (1)	3 (12)		17 (8)		39 (10)
Alisteinen kysymysl.	1 (1)				2 (1)		3 (1)
<i>Että</i> -lause							
<i>Kun</i> -lause					1 (0)		1 (0)
Yht.	31 (18)	3 (2)	4 (15)		38 (18)	1 (0)	77 (19)

Jälkimääritteiden määrät ovat melko pieniä verrattuna etumääritteisiin (ks. luku 5.1.7). Taulukossa 18 on havainnollistettu, miten jälkimääritteiden määrä pysyy melko samana joka tarkasteluvaiheessa: ensimmäisessä vaiheessa jälkimääritteitä on 20/600 sanetta, toisessa 15/600 sanetta ja kolmannessa 19/600 sanetta. Tyypillisten määritteiden määrä

pysyy myös melko samana joka vaiheessa: ensimmäisessä vaiheessa niitä on 17/600 sanetta, toisessa 15/600 sanetta ja kolmannessa 18/600 sanetta.

Tyypillisistä määritteistä ensimmäisessä vaiheessa on eniten relatiivimääritteitä. Tyypillisiä määräsanatäydennyksiä on kuusi. Sen jälkeen tulevat tukisubstantiivit, joita on neljä. Missään muussa tekstissä informantti ei käytä tukisubstantiiveja, joten tentin aihe saattaa vaikuttaa niiden käyttöön. Toisessa tarkastelujaksossa jälkimääritteitä on neljä kappaletta, joista 3 on relatiivilauseita (12/600 sanetta). Lisäksi tekstissä on yksi muu paikallissijainen määrite. Kolmannessa vaiheessa määräsanatäydennyksiä on yhteensä 11 kappaletta. Adverbiaalimääritteitä on 10. Lisäksi kolmannessa vaiheessa on 17 relatiivilauseita (8/600 sanetta). Informantin kieleen ilmestyvät alisteiset kysymyslauseet viimeisessä vaiheessa. Ainoastaan viimeisessä vaiheessa on myös *kun*-lause. Informantilla TS on viimeisessä vaiheessa myös monitasoisia jälkimääritteitä kuten *pari sivua romaanista* (TS5).

Informantilla on epätyypillisiä jälkimääritteitä neljä kappaletta (ks. taulukko 18). Kolme niistä on vaiheessa yksi ja yksi vaiheessa kaksi. Epätyypillisiä ovat yksi määräsanatäydennys, kaksi muuta paikallissijaa sekä yksi relatiivilause. Kaikista jälkimääritteistä epätyypillisiä on 5 %. Määräsanatäydennyksiä, adverbiaalimääritteitä ja *kun*-lauseita on viimeisessä vaiheessa enemmän kuin ensimmäisessä, mutta missään erot eivät ole erityisen suuria (ks. liite 3). Tyypillisten määritteiden määrä on sama ensimmäisessä ja kolmannessa vaiheessa. Sen sijaan epätyypillisten määritteiden määrä laskee (ks. liite 5).

Informantti IS

Asetelmasta 9 voidaan nähdä, että informantin IS jälkimääritteiden järjestys vaihtelee eri vaiheissa eikä kaikkia määritteitä esiinny joka vaiheessa. Yleisin määrite on ensimmäisessä vaiheessa relatiivilause ja toisessa ja kolmannessa vaiheessa adverbiaalimäärite. Toiseksi yleisin on tukisubstantiivi sekä kolmannessa vaiheessa relatiivilause. Kolmanneksi yleisin määrite on eri joka vaiheessa: ensimmäisessä vaiheessa se on adverbiaalimäärite, toisessa relatiivilause ja kolmannessa on yhtä paljon

että-lauseita ja infinitiivilausekkeita. Neljänneksi yleisin on määräsanan täydennys. Vaiheessa yksi ei enempää määritteitä olekaan, mutta viidenneksi yleisin on vaiheessa kaksi *että*-lause ja vaiheessa kolme määräsanan täydennys sekä alisteinen kysymyslause. Vaiheessa kaksi on vielä yksi *kun*-lause.

ASETELMA 9. Informantin IS käyttämien jälkimääritteiden järjestys eri vaiheissa.

	Vaihe 1 (IS1–IS2)	Vaihe 2 (IS3–IS4)	Vaihe 3 (IS5)
1.	Relatiivilause	Adverbiaalim.	Adverbiaalim.
2.	Tukisubst.	Tukisubst.	Relatiivilause
3.	Adverbiaalim.	Relatiivilause	<i>Että</i> -lause/Infinitiivil.
4.	Määräsanan täyd.	Määräsanan täyd.	
5.		<i>Että</i> -lause	Määräsanan täyd. /Alisteinen kysymysl.
6.		Alisteinen kysymysl.	
7.		<i>Kun</i> -lause	

TAULUKKO 19. Informantin IS tyyppillisten ja epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärä (suluissa /600 sanetta).

Vaihe	1 (IS1–IS2)		2 (IS3–IS4)		3 (IS5)		Yht.
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Saneita	431		1514		594		2549
Määritteitä yht.	12 (17)		44 (17)		18 (18)		
Määräsanan täyd.	1 (1)		6 (2)		1 (1)		8 (2)
Adverbiaali	2 (3)		11 (4)	1 (0)	7 (7)	2 (2)	23 (5)
Infinitiivilauseke						2 (2)	2 (0)
Tukisubst.	3 (4)		11 (4)				14 (3)
Relatiivilause	6 (8)		9 (4)		3 (3)		18 (4)
Alisteinen kysymysl.			2 (1)		1 (1)		3 (1)
<i>Että</i> -lause			3 (1)		2 (2)		5 (1)
<i>Kun</i> -lause			1 (0)				1 (0)
Yht.	12 (17)		43 (17)		14 (14)		74 (17)

Taulukossa 19 on informantin IS jälkimääritteet. Informantilla IS on jälkimääritteitä yhteensä 74 kappaletta, mikä on 17/600 sanetta. Taulukkoon 19 on koottu informantin käyttämien tyyppillisten sekä epätyypillisten jälkimääritteiden määrät. Jälkimääritteiden määrä pysyy melkein samana ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen: ensimmäisessä vaiheessa ja toisessa vaiheessa määritteitä on 17/600 sanetta ja kolmannessa 18/600 sanetta.

Ensimmäisessä vaiheessa informantti käyttää yhtä määräsanan täydennystä, tukisubstantiiveja, adverbiaaleja ja relatiivilauseita. Toisessa vaiheessa informantilla on kaikkia muita jälkimääritteitä paitsi infinitiivilausekkeita. Informantin ainoa *kun*-lause on toisessa vaiheessa. Viimeisessä vaiheessa informantilla IS on adverbiaalimääritteitä, infinitiivilausekkeita, *että*-lauseita, alisteisia kysymyslauseita ja relatiivilauseita. Adverbiaalimääritteiden määrä lisääntyy loppua kohden siten, että viimeisessä vaiheessa niiden osuus on jo 2/600 sanetta (9 kappaletta). Alisteisia kysymyslauseita ja *kun*-lauseita on joka vaiheessa vähän. Tukisubstantiiveja on yhteensä 14 kappaletta, esimerkiksi *verbi "kannattaa"*(IS3). Relatiivilauseiden osuus pienenee viimeiseen vaiheeseen mentäessä. Infinitiivilausekkeita on ainoastaan viimeisessä vaiheessa. *Että*-lauseita on yhteensä viisi ja niiden määrä kasvaa ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen. IS on ainoa informanteista, jolla on kaikkia eri jälkimääritetyyppejä. Relatiivimääritteitä informantilla on joka vaiheessa 3–9 kappaletta, ja niitä esiintyy myös joka tekstissä. Mitään muuta jälkimääritettä ei ole jokaisessa tekstissä. Määrällisesti eniten on adverbimääritteitä, joita on yhteensä 23 kappaletta.

Taulukosta 19 voi nähdä, että informantin IS epätyypilliset ilmaukset lisääntyvät jonkin verran tarkastelujaksolta toiselle siirryttäessä: ensimmäisessä vaiheessa hänellä ei ole lainkaan epätyypillisiä ilmauksia, toisessa on 1 kappale (0/600 sanetta) ja kolmannessa 4 kappaletta (4/600 sanetta). Tyypillisten määrä vähenee hieman (ks. liite 5), mutta kokonaisuudessa informantin käyttämät jälkimääritteet lisääntyvät aavistuksen verran loppua kohden. Toisessa vaiheessa informantilla on yksi epätyypillinen ilmaus. Viimeisessä vaiheessa informantilla on neljä epätyypillistä ilmausta. Kaksi epätyypillistä infinitiivilauseketta ovat informantin ainoat infinitiivilausekkeet. Hän käyttää niissä MA-infinitiiviä A-infinitiivin sijaan: *kykymme tunnistamaan* (IS5). Vaikuttaakin siltä, että informantti on vasta alkamassa käyttää infinitiivilauseketta eikä vielä hallitse sitä suomen kielen mukaisesti. On todettu, että kun jokin ilmiö on tulossa oppijan välikielen, saattaa syntyä epätyypillisiä tapauksia. Tämä johtuu siitä, että oppija alkaa käyttää ilmauksia, joiden käyttö ei ole vielä täysin välikielen sääntöjen mukaista. Kielen piirteen käytössä saattaa esiintyä vaihtelua. (Ellis 1985: 95–96; Ivaska 2009: 82.)

Informantti JP

Informantin JP ensimmäiseen tarkasteluvaiheeseen kuuluvat tekstit JP1–JP4, toiseen JP5–JP9 ja kolmanteen JP10 (ks. liite 1). Asetelmaan 10 on koottuna informantin JP jälkimääritteiden järjestys eri tarkasteluvaiheissa. Informantin jälkimääritteiden yleisyysjärjestys pysyy melko samana eri vaiheissa. Relatiivilause on joka vaiheessa yleisin. Toisena on vaiheessa yksi ja kaksi määräsanan täydennys. Vaiheessa kolme ei olekaan kuin kahta jälkimääritetyyppiä ja toiseksi yleisin on adverbiaalimäärite. Kolmanneksi yleisimpiä ovat adverbiaalimäärite ja *että*-lause. Neljänneksi yleisimpiä ovat alisteinen kysymyslause ja *että*-lause sekä toisessa vaiheessa tukisubstantiivi ja adverbiaalimäärite.

ASETELMA 10. Informantin JP käyttämien jälkimääritteiden järjestys eri vaiheissa.

	Vaihe 1 (JP1–JP4)	Vaihe 2 (JP5–JP9)	Vaihe 3 (JP10)
1.	Relatiivilause	Relatiivilause	Relatiivilause
2.	Määräsanan täyd.	Määräsanan täyd.	Adverbiaalim.
3.	Adverbiaalim.	<i>Että</i> -lause	
4.	Alisteinen kysymysl./ <i>Että</i> -lause	Tukisubst./Adverbiaalim.	

TAULUKKO 20. Informantin JP tyypillisten ja epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärä (suluissa /600 sanetta).

Vaihe	1 (JP1–JP4)		2 (JP5–JP9)		3 (JP10)		Yht.
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Saneita	1233		1619		424		3276
Määritteitä	23 (11)		25 (9)		9 (13)		
Määräsanan täyd.	3 (1)	1 (0)	5 (2)				9 (2)
Adverbiaali	2 (1)			1 (0)	1 (1)	1 (1)	5 (1)
Infinitiivilauseke							
Tukisubst.			1 (0)				1 (0)
Relatiivilause	13 (6)	2 (1)	11 (4)	3 (1)	7 (10)		36 (7)
Alisteinen kysymysl.	1 (0)						1 (0)
<i>Että</i> -lause	1 (0)		4 (1)				5 (1)
<i>Kun</i> -lause							
Yht.	20 (10)	3 (1)	21 (8)	4 (1)	8 (11)	1 (1)	57 (10)

Taulukkoon 20 on koottuna informantin JP käyttämät jälkimääritteet. Informantti ei käytä infinitiivilausekkeita eikä *kun*-lauseita. Informantilla JP on jälkimääritettä

yhteensä 10/600 sanetta (57 kpl), mikä on vähiten kaikista informanteista. 600:aa sanetta kohden hänellä on ensimmäisessä vaiheessa 11 määritettä, toisessa 9 ja kolmannessa 13.

Ensimmäisessä vaiheessa informantilla on eniten relatiivilauseita. Sen lisäksi on adverbiaalimääritte sekä yksi *että*-lause ja yksi alisteinen kysymyslause, mikä on hänen ainoa määritteenä toimiva alisteinen kysymyslauseensa. Toisessa vaiheessa informantilla on adverbiaalimääritteitä, relatiivilauseita, määräsanan täydennyksiä ja *että*-lauseita. Viimeisessä vaiheessa informantilla on 7 relatiivilauseita ja 2 adverbiaalimääritettä. Tähän vaiheeseen kuuluu vain yksi teksti, joka ei ole tenttivastaus. Informantti on saanut kirjoittaa ja miettiä tekstiään kauemmin kuin tenttivastauksia. Informantti ei kuvaile tekstissä kieltä, joten tukisubstantiivien puuttuminen ei ole yllättävää. Relatiivilauseita on informantilla joka vaiheessa eniten. Kolmannessa vaiheessa ei ole lainkaan määräsanan täydennyksiä. Se tuskin kuitenkaan tarkoittaa, että informantti olisi unohtanut niiden käytön – hän ei vain tarvitse niitä tekstissä.

Ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa on epätyypillisiä relatiivilauseita. Kaikissa tapauksissa on kyse kongruenssin puuttumisesta. Taulukon 20 mukaan informantilla on 8 epätyypillistä jälkimääritettä, mikä on 14 % hänen käyttämistään jälkimääritteistä. Epätyypillisten määrä on pienimmillään viimeisessä vaiheessa (ks. liite 5). Eniten epätyypillisiä on relatiivilauseissa, joissa niitä on 4 kappaletta eli 19 % kaikista relatiivimääritteistä. Kaikissa epätyypillisissä relatiivilauseissa on kyseessä edussanan ja relatiivimääritteen lukukongruenssin puuttumisesta. Kaksi muuta epätyypillistä ovat adverbiaalimääritteissä, joissa on kaksi (40 %) epätyypillistä.

Informantti VE

Informantin VE ensimmäiseen vaiheeseen kuuluvat tekstit VE1, VE2 ja VE 3, jotka ovat sanemäärältään lyhyempiä kuin seuraavien vaiheiden tekstit. Toiseen vaiheeseen kuuluvat tekstit VE4 ja VE5 ja kolmanteen VE6 (ks. myös liite 1). Asetelmassa 11 on informantin jälkimääritteiden yleisyys eri vaiheissa. Kaikissa vaiheissa yleisin jälkimäärite on relatiivilause. Toiseksi yleisin määrite vaihtelee: ensimmäisessä vaiheessa se on adverbiaali, toisessa määräsanana täydennys ja kolmannessa tukisubstantiivi. Kolmanneksi yleisin määrite vaihtelee myös: *että*-lause, infinitiivilauseke tai adverbiaalimäärite. Lopuissa järjestys vaihtelee ja 4:nneksi, 5:nneksi ja 6:nneksi yleisimpiä ovat määräsanana täydennys, infinitiivilauseke, alisteinen kysymyslause ja *että*-lause.

ASETELMA 11. Informantin VE käyttämien jälkimääritteiden yleisyysjärjestys eri vaiheissa.

JP	Vaihe 1 (VE1–VE3)	Vaihe 2 (JP5–JP9)	Vaihe 3 (JP10)
1.	Relatiivilause	Relatiivilause	Relatiivilause
2.	Adverbiaalim.	Määräsanana täyd.	Tukisubst.
3.	<i>Että</i> -lause	Infinitiivil./ <i>Että</i> -lause	Adverbiaalim.
4.	Määräsanana täyd./Infinitiivil.		Alisteinen kysymysl./ <i>Että</i> -lause
5.		Määräsanana täyd.	
6.		Alisteinen kysymysl.	

TAULUKKO 21. Informantin VE tyypillisten ja epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärä (suluissa /600 sanetta).

Vaihe	1 (VE1–VE3)		2 (VE4–VE5)		3 (VE6)		Yht.
	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	Tyyp.	Epätyyp.	
Saneita	1175		1732		886		3793
Määritteitä yht.	15 (8)		50 (17)		30 (20)		
Määräsanana täyd.	1 (1)		4 (1)				5 (1)
Adverbiaali	3 (2)		11 (4)		5 (1)		19 (3)
Infinitiivilauseke	1 (1)		6 (2)				7 (1)
Tukisubst.					9 (1)		9 (1)
Relatiivilause	8 (4)		22 (8)		12 (2)		42 (7)
Alisteinen kysymysl.			1 (0)		2 (0)		3 (0)
<i>Että</i> -lause	2 (1)		6 (2)		2 (0)		10 (2)
Kun-lause							
Yht.	15 (8)		50 (17)		30 (20)		95 (15)

Taulukkoon 21 on koottuna informantin käyttämien jälkimääritteiden määrät. Informantti käyttää kaikkia muita jälkimääritetyyppejä paitsi *kun*-lausetta. Informanteista ainoana hänellä ei ole yhtään epätyypillistä jälkimääritettä. Hän kuitenkin käyttää jälkimääritteitä, joten hänen voi sanoa hallitsevan jälkimääritteiden käytön. Informantilla on yhteensä 95 jälkimääritettä. Informantin jälkimääritteiden määrä lisääntyy ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen: ensimmäisessä vaiheessa hänellä on 8/600 määritettä, toisessa 17/600 määritettä ja kolmannessa 20/600 määritettä.

Ensimmäisessä vaiheessa on määräsanana täydennyksiä, adverbiaaleja, yksi infinitiivilauseke, relatiivilauseita sekä kaksi *että*-lausetta. Informantti käyttää runsaimmin relatiivilauseita, joita on eniten joka vaiheessa. Monet relatiivilauseet määrittävät *se*-pronominia, mutta on myös substantiivisia määrittäviä relatiivilauseita. Toiseen vaiheeseen kuuluvat tekstit VE4–VE5. Kappalemääräisesti runsaimmin jälkimääritteitä on tekstissä VE4. Toisessa vaiheessa on muiden vaiheiden tapaan eniten relatiivilauseita (8/600 sanetta) ja seuraavaksi eniten on adverbiaalimääritteitä (4/600 sanetta). Infinitiivilausekkeita ja *että*-lauseita on molempia 6 kappaletta (2/600 sanetta). Määräsanana täydennyksiä on 4 (1/600 sanetta) ja alisteisia kysymyslauseita 1 (0/600 sanetta).

Viimeisessä tarkastelujaksossa on eniten edelleen relatiivilauseita, joita on 12 kappaletta (8/600 sanetta). Informantti käyttää tukisubstantiiveja vain viimeisessä tekstissä, jossa niitä on yhdeksän kappaletta. Tukisubstantiivien määrä viimeisessä tekstissä selittyy sillä, että teksti käsittelee aihetta, jossa informantti joutuu toistamaan esimerkkilauseita, kuten käännös "*puhelinyhteydet katkesivat*" (VE6). Adverbiaalimääritteitä on kaikissa teksteissä, ja yhteensä niitä on 19 kappaletta. Viimeisessä vaiheessa niitä on 5 kappaletta. Viimeisessä vaiheessa on kaksi alisteista kysymyslauseita: *ko*-päätteisellä verbillä ja *miten*-sanalla alkavat kysymyslauseet. Alisteisten kysymyslauseitten määrä lisääntyy viimeiseen vaiheeseen tultaessa. Informantilla on ensimmäisessä vaiheessa vähemmän jälkimääritteitä kuin muilla informanteilla. Jälkimääritteiden määrä kasvaa ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen, ja tässä voidaan nähdä kehittymistä jälkimääritteiden käytön osalta (ks. liite 5).

6 KOKOAVAA TARKASTELUA

Tässä luvussa kokoan yhteen informanttien käyttämiä määritteitä ja pohdin syitä niiden käyttöön. Sen lisäksi vertaan informanttien määritteitä verrokkien määritteisiin. Pysin löytämään syitä epätyypillisten määritteiden käyttöön. Alaluvussa 6.1 tarkastelen tarkemmin substantiivilausekkeiden etumääritteitä. Alaluvussa 6.2 käsittelen jälkimääritteitä. Alaluvussa 6.3 palaan hypoteeseihini ja tarkastelen, pitävätkö ne paikkansa.

6.1 Etumääritteet

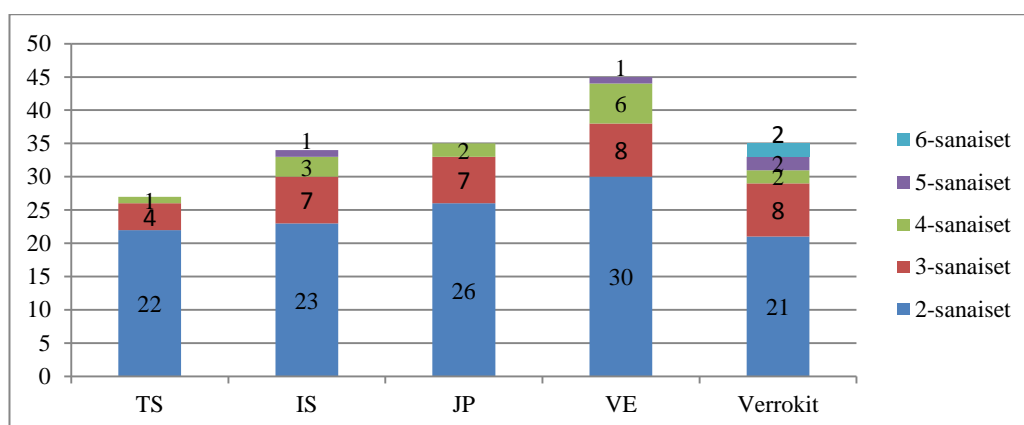
Suurin osa informanttien substantiivilausekkeista on tyypillisiä suomen kielen mukaisia lausekkeita. Monitasoisia lausekkeita käytetään sujuvasti. Pisimmät informanttien lausekkeet ovat kahdeksansanaisia. Suomen kielen lauseista kolme neljännestä on 8-sanaisia tai lyhyempiä (Hakulinen–Karlsson–Vilkuna 1980: 37), joten 8-sanainen lauseke on jo todella pitkä. Toisaalta kirjoitetussa kielessä lausekkeet ovat pitkiä ja 15 % substantiiveista saa 5 tai enemmän määritteitä (Pajunen–Palomäki 1985: 57).

Esimerkiksi ilmauksessa *edistyneiden S2-oppijoiden ongelmakohdista* (VE6) on kolme lauseketta, jotka ovat eritasoisia (ks. luku 4.5). Ensimmäisen tason lausekkeen muodostaa ilmaus *edistyneiden S2-oppijoiden ongelmakohdista*. Toisen tason lauseke taas on *edistyneiden S2-oppijoiden*. Lausekkeessa on vielä 3. tason lauseke *edistyneiden*, mutta en ole tässä tutkimuksessa ottanut mukaan yksisanaisia lausekkeita. Lauseke on osoitus siitä, että monitasoistenkin lausekkeiden muodostaminen onnistuu informanteilta.

Lausekkeiden pituuteen näyttää vaikuttavan kaikilla informanteilla se, kuinka kattavasti he muuten pystyvät aiheesta kirjoittamaan. Yleensä on niin, että mitä enemmän informantti on aiheesta tenttiin kirjoittanut, sitä enemmän ja pidempiä lausekkeita hän on muodostanut. Toisaalta on otettava huomioon, että tietyt tenttikysymykset vaativat pidempiä, esseemäisiä vastauksia, kun taas toisissa riittää lyhyempikin vastaus (vrt. Siitonen–Niemelä 2011: 276). Verrokkien käyttämien lausekkeiden keskipituus

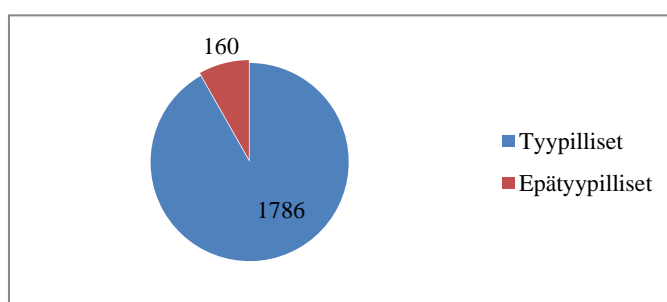
vaihtelee 2,6–2,8 sanetta (n10 ja n24: 2,6; n2 ja n7: 2,7; n6 ja n14: 2,8). Informantilla TS vastaava luku on tekstistä riippuen 2,1–2,5; informantilla IS 2,2–2,8; informantilla JP 2,2–2,4 ja informantilla VE 2,0–2,6. Informanteilla on keskimäärin lyhyempiä substantiivilausekkeita kuin verrokkiryhmällä. Informanttien IS ja VE pisimmissä teksteissä on tosin yhtä pitkiä lausekkeita kuin verrokeilla. Informanttien lausekkeiden keskipituudessa ei ole havaittavissa kehitystä kohti pidempiä lausekkeita.

Kuviossa 1 on havainnollistettu etumääritteiden määrä verrokeilla sekä informanteilla. Siinä on kerrottu verrokkiryhmän sekä kunkin informantin 2- ja useampisanaisten lausekkeiden määrä 300:aa sanetta kohden. Verrokeilla on 2-sanaisia lausekkeita 21/300 sanetta (266 kpl). Informanteilla on 2-sanaisia lausekkeita enemmän kuin verrokeilla: TS 22/300 sanetta, IS 23/300, JP 26/300 ja VE 30/300 sanetta. Verrokeilla on 3-sanaisia 8/300 sanetta (97 kpl), ja informanteilla saman verran tai vähemmän. Informantilla VE 3-sanaisia on saman verran kuin verrokeilla, ja informanttien IS ja JP luvut ovat lähellä verrokkien vastaavia. Verrokeilla on 4-sanaisia 2/300 sanetta (28 kpl), samoin informantilla JP. Informantilla TS on 4-sanaisia verrokkeja vähemmän, mutta informanteilla IS ja VE 4-sanaisia substantiivilausekkeita on verrokkeja enemmän. 5- ja 6-sanaisia on verrokeilla 2/300 sanetta (18 kpl). Informantilla VE on viisisanaisia 1/300 sanetta, mutta muilla niitä on alle 1/300 sanetta. 7- ja 8-sanaisia on verrokeillakin alle 1/300 sanetta (7-sanaisia 4 kpl ja 8-sanaisia 3 kpl), ja myös informanteilla on näitä alle 1/300 sanetta.

KUVIO 1. Verrokkien ja informanttien 2- ja useampisanaisten lausekkeiden määrä /300 sanetta.

Kuviossa 1 havainnollistuu se, että informanttien 2- ja useampisanaisten lausekkeiden kokonaismäärät ovat lähellä verrokkeja. Informantilla TS on vähemmän ja informantilla IS vain aavistuksen verran vähemmän etumääritteitä kuin verrokeilla. Informantilla JP etumääritteitä on saman verran kuin verrokeilla ja informantilla VE enemmän kuin verrokkiryhmällä. 2- ja useampisanaisia on informanteilla IS, JP ja VE kolmannessa vaiheessa hieman enemmän kuin ensimmäisessä. Lausekkeiden pituuksissa ei ole informantilla TS selkeää kehitystä, mutta muilla informanteilla 2- tai useampisanaisten lausekkeiden määrä lisääntyy ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen (ks. informanttien taulukot 8, 10, 12 ja 14 luvussa 5.1.7.).

KUVIO 2. Informanttien käyttämien tyypillisten ja epätyypillisten etumääritteiden kappalemäärät.

Kuviossa 2 on informanttien tyypillisten ja epätyypillisten määritteiden kappalemäärät. Tyypillisiä määritteitä on kaikilla yhteensä 1786 kappaletta (91 % määritteistä) ja epätyypillisiä 160 (9 % määritteistä). Suurin osa informanttien lausekkeista on tyypillisiä. Joitain epätyypillisiä ryhmiä voi kuitenkin havaita. Liitteeseen 4 on koottu informanttien epätyypillisten määritteiden määrät sanaluokittain. Suurin osa epätyypillisyyksistä on määritteissä, ei edussanoissa. Samoin on Rekimiehen pro gradu -työn informanteilla, joilla on enemmän kongruenssiongelmaa määritteissä kuin edussanassa (Rekimies 2011: 57–59).

Suurin epätyypillisten etumääritteiden ryhmä on sanat, jotka on kirjoitettu erikseen, vaikka niiden tulisi olla yhdyssanoja (54 kappaletta). Tällaisia tapauksia on eniten substantiiveissa (ks. liite 4). Lisäksi adjektiivi- ja pronomini-määritteissä on kummassakin yksi tapaus, jossa sana olisi tyypillinen yhdyssanana. Verrokkiryhmällä ei

ole yhdyssanaongelmia, mutta yhdyssanojen yhteen kirjoittaminen ei ole natiiveillekaan itsestään selvää. Marja Ylikuljun aineistossa 10,7 % seuranhakuilmoitusten yhdyssanoista oli kirjoitettu virheellisesti erikseen. Ongelmia natiiveille puhujille tuottivat pitkät yhdyssanat (*pihauima allas*), yhdyssanan osana oleva vierassana (*chattaily seura*), yhdysmerkin tarpeellisuus (*lauantai ilta*) ja genetiivialkuisuus. (Ylikulju 2004: 13, 17.) Yhdyssanan pituudella tai vierassanalla ei ole vaikutusta omassa aineistossani. Sen sijaan yhdysmerkin käyttö ja genetiivialku tuottavat vaikeuksia.

Suurin osa erikseen kirjoitettujen yhdyssanojen ongelmatapauksista vaikuttaa sellaisilta, jollaisia natiivitkin kirjoittajat voisivat käyttää. 6 tapausta 54:stä olen luokitellut sellaisiksi, että natiivi kirjoittaja niitä tuskin käyttäisi ("*vanhanaikaisen puhelimen keskustelu* (IS5) ”vanhanaikainen puhelinkeskustelu”; *sanan parista* (TS2) ”sanaparista”). Epätyypillisyyksien kohdalla onkin syytä pohtia, mitkä epätyypillisyydet ovat sellaisia, joita esiintyy natiivienkin tuotoksissa, ja mitkä sellaisia, joita on vain oppijoiden kielessä (ks. esim. Martin 1999: 159–160). Lähdemäen ruotsinkielisten oppijoiden aineistossa puolet yhdyssanaongelmista on nominatiivialkuisissa yhdyssanoissa, joiden osat on kirjoitettu erikseen (Lähdemäki 1995: 112–120). Osan epätyypillisistä tapauksista selittänee interferenssi. Etenkin informantilla TS on luultavaa, että interferenssi vaikuttaa nominatiivialkuisien yhdyssanojen hallintaan (ks. luku 5.1.7.).

Muutaman kerran esiintyy tarpeettomia aineksia: näitä on yksi substantiivi-, adjektiivi-, pronomini- ja adverbialimääritteissä (yhteensä 4 kappaletta). Kerran kyseessä voi olla skeemakongruenssi lausekkeessa, jossa pronominimääritteessä on ylimääräinen *t*-kirjain: *mitkät sanat* (TS2). Yhdyssanan puuttuminen sekä turha aines vaikuttavat lausekkeen pituuteen.

Lauseketason kongruenssiin kuuluvat määritteiden sija- ja lukukongruenssi (ISK: 1217–1218). Yhdyssanojen jälkeen suurin ongelmaryhmä on sijakongruenssi (yhteensä 28 kappaletta): *suomalainen puheessa* (JP). Ongelmallisten määritteiden määrät on esitelty liitteessä 5. Epätyypillisiä sijakongruenssitapauksia on eniten adjektiivimääritteissä, mutta niitä on myös pronomini-, numeraali- sekä substantiivi- ja partisiippimääritteissä.

Lukukongruenssiongelmia on adjektiivivi-, pronomini-, substantiivi- ja numeraalimääritteissä (yhteensä 19 kpl). Lähdemäen tutkimuksessa suomenruotsalaisilla on enemmän ongelmallisia tapauksia lukukongruenssissa kuin sijakongruenssissa, eikä tätä voi selittää ruotsin kielen vaikutuksella (Lähdemäki 1995: 111). Omilla informanteillani sen sijaan on enemmän epätyypillisiä tapauksia sijakongruenssissa.

Yhdessä ongelmallisessa kongruenssitapauksessa on skeemakongruenssi saattanut olla vaikuttamassa informantin kieleen: *unkarin ja saamen kielten välisten suhteet* (IS2) (ks. myös luku 2.4). Etenkin informantilla JP on kongruenssiongelmia adjektiivimääritteiden kanssa. Tähän voi olla ainakin osasyynä interferenssi (ks. luku 2.4). Vaikka muillakin informanteilla on epätyypillisiä luku- ja sijakongruensseja, on informantti JP ainoa, joka käyttää tosinaan adjektiivimääritteestä nominatiivimuotoa edussanan luvusta ja sijasta huolimatta: *soinnillinen konsonantit* (JP7) (vrt. *suomen vanhimmassa sanastossa* IS3). Japanilaisen informantin kohdalla kongruenssiongelmissa saattaa näkyä interferenssin vaikutus. Japanissa substantiiveja ei tarvitse taivuttaa monikkoon, vaan esimerkiksi sanalla *hon* (*kirja*) voidaan tarkoittaa sekä muotoa *kirja* tai *kirjat*. (Pettersson 2008: 106.) Japanin kielessä ei adjektiivimääritteen ja substantiivin väliin tarvita mitään osoittamaan substantiivilauseketta (ks. liite 2). Muiden informanttien äidinkieliissä substantiivi ja niitä määrittävät adjektiivit taipuvat, vaikeivät välttämättä suomen kielen tavoin. Verrokkiryhmällä ei esiinny kongruenssiongelmia, vaikka tekstityyppinä ovatkin tenttivastaukset, jotka usein kirjoitetaan kiireellä. Osa informanttien kongruenssiepätyypillisyyksistä sen sijaan saattaa johtua kiireestä, eikä niinkään kongruenssin osaamattomuudesta.

Possessiivikongruenssi luokitellaan lauseketason kongruenssiksi (ks. luku 3.3.3). Tapauksia, joissa persoonanpronominin ja possessiivisuffiksin kongruenssi puuttuu, on 14 kappaletta. Tapaukset liittyvät yksikön ja monikon kolmanteen persoonaan (informantilla TS ja IS) sekä yksikön ensimmäiseen persoonaan (informantilla JP). Possessiivisuffiksien puuttumiseen saattavat vaikuttaa informanttien äidinkielet, joissa possessiivisuffiksia ei käytetä (ks. liite 2). Toisaalta yksikön 1. ja 3. persoonan sekä monikon 3. persoonan omistusliitteet ovat väistymässä suomen puhekielestä ja possessiivisuffiksittomia muotoja käyttävät natiivitkin puhujat (Paunonen 1995: 514–

523; ISK: 1241–1242). Tässä valossa ei ole ihme, että informantit käyttävät possessiivisuffiksittomia muotoja. Huoliteltuun kirjoitettuun kieleen possessiivisuffixit kuitenkin vielä kuuluvat (ISK: 1237–1238). On vielä kolmaskin seikka, joka saattaa vaikuttaa possessiivisuffiksin käyttöön. Siitonen ja Mizuno ovat artikkelissaan todenneet, että possessiivisuffiksin opettamistavassa saattaa olla osasy soppijoiden epätietoisuuteen. Mizuno on huomannut, että possessiivisuffiksin opetuksen yhteydessä usein huomautetaan, että suomenkielisetkin jättävät possessiivisuffiksin pois. (Siitonen–Mizuno 2010:141–142.)

Taivutusongelmiin on luokiteltu ne taivutukseen liittyvät tapaukset, jotka eivät ole luku- tai sijakongruenssiongelmiä (11 kappaletta). Esimerkiksi tapaukset, joissa lukusanan jälkeen ei ole käytetty tyypillisesti yksikköä, ovat mukana tässä. Ongelmallisia tapauksia on substantiivi-, adjektiivi-, pronomini-, partisiippi- ja adverbiaalimääritteissä. Skeemakongruenssi voi olla selittäjänä yhdessä ongelmatapauksessa, lausekkeessa *pitkiä vokaalia* (VE3).

Järjestykseen vaikuttavia seikkoja ovat lausekkeen osien järjestys kuten *muiden muutamien kielten yksikkö* (JP) sekä se, että määritettä on käytetty epätyypillisesti etumääritteenä, vaikka jälkimäärite olisi tyypillinen (12 kpl). Näitä on substantiivi-, pronomini- numeraali- ja partisiippimääritteissä. Esimerkiksi sana *esimerkki* vaatii jälkimääritteen, ei etumääritettä, joten informantin lauseke *koodinvaihdon esimerkkejä* (VE4) ei ole tyypillinen.

On tapauksia, joissa määrite on väärää sanaluokkaa (10 kpl). Näitä on substantiivi- partisiippi- ja adverbiaalimääritteissä. Yhdessä tapauksessa voi olla kyse skeemakongruenssista: *vieressä kielessä* (TS2). Sana *kielessä* on saattanut innoittaa käyttämään muotoa *vieressä*, vaikka informantti oletettavasti tavoittelee ilmausta ”vieraassa kielessä”.

Epätyypillisten ilmausten esiintymiseen voi olla monia syitä. Kielenoppijoilla on samanlaisia epätyypillisiä ilmauksia kuin syntyperäisilläkin: vaikuttavia tekijöitä saattavat olla puhuttu kieli, tekstilaji tai se, ettei tunne yleiskielen konventioita. Ongelmallisia tapauksia saattaa ilmetä oikeinkirjoitusseikoissa tai välimerkkien

käytössä (Kalliokoski 2008: 356). Tutkimuksessani natiivien puhujien kielen kaltaisia epätyypillisyyksiä ovat suurin ongelmaryhmä, yhdyssanojen oikeinkirjoitus, sekä possessiivisuffiksien puuttuminen. Yhdyssanojen oikeinkirjoituksessa ja sija- ja lukukongruenssissa voidaan nähdä myös interferenssin vaikutusta. Kuudessa tapauksessa voi olla kyseessä skeemakongruenssin vaikutus. Näiden seikkojen lisäksi on lukuisia seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet informanttien kieleen. Näitä ovat teorialuvussa (ks. luku 2.4) mainitut yleiset valmiudet ja oppijakohtaiset seikat, mutta niitä ei ole tässä työssä tutkittu. Yksi seikka, joka myös on mainittava, on kielen opetus. Esimerkiksi possessiivisuffiksin puuttuminen voi johtua suomen kielen puhekielen lisäksi opetustyylistä. Määritteiden esiintymistä tietyissä tenteissä voi osaltaan selittää tenttiaiheiden vaikutuksella. Verrokeilla esiintyy informantteja enemmän tukisubstantiiveja (ks. luku 5.2.2). Informantilla JP on teksti JP10, joka ei ole tentti vaan tutkielman osa, jossa käytetään muita tekstejä enemmän persoonapronomineja (ks. luku 5.1.3).

Osa on tapauksia, joista on vaikea sanoa, mitä määritettä informantti on tarkoittanut. Tällainen on esimerkiksi lauseke *nais-tarhoittava* suffiksi *-tAr* (IS3) (ks. luku 5.1.5). Olen pyrkinyt luokittelemaan tällaiset tapaukset, vaikka todellisuudessa niitä ei voi aivan luotettavasti luokitella ja muitakin vaihtoehtoja voisi olla. Kuitenkin yhden lausekkeen kohdalla - *jakottoma* yksikkö (IS3) - totesin, etten pysty luokittelemaan sitä mihinkään, enkä siten ottanut tätä mukaan lukumääriin. Pohdin partisiippi- ja adjektiivimääritteen välillä, mutta kumpikaan ei tuntunut oikealta paikalta, puhumattakaan siitä, mihin alaluokkaan sen olisi voinut sijoittaa. Kielten ainesten luokittelu ei ole selvärajaista. Kaisa Häkkisen mukaan esimerkiksi partisiippien luokittelu ei ole yksinkertaista, sillä ne taipuvat nominien tavoin ja käyttäytyvät syntaktisesti kuin adjektiivit. Toisinaan on kuitenkin vaikea ratkaista, milloin partisiippimuoto on nomini ja milloin verbin liittomuoto, kuten lauseessa *Hän on oppinut*. (Häkkinen 1990: 102.) Tästä huolimatta olen luokitellut aineistoni määritteet – tätä yhtä lukuun ottamatta – johonkin määritetyyppiin. Käyttämästäni jaosta, kuten myös osasta epätyypillisiä tapauksia, voisi toinen luokittelija olla eri mieltä. Kuten Tarnanen huomauttaa, kirjoittamisen arviointi on lukijasta kiinni (Tarnanen 2002: 109).

ASETELMA 12. Verrokkien käyttämien etumääritteiden yleisyysjärjestys.

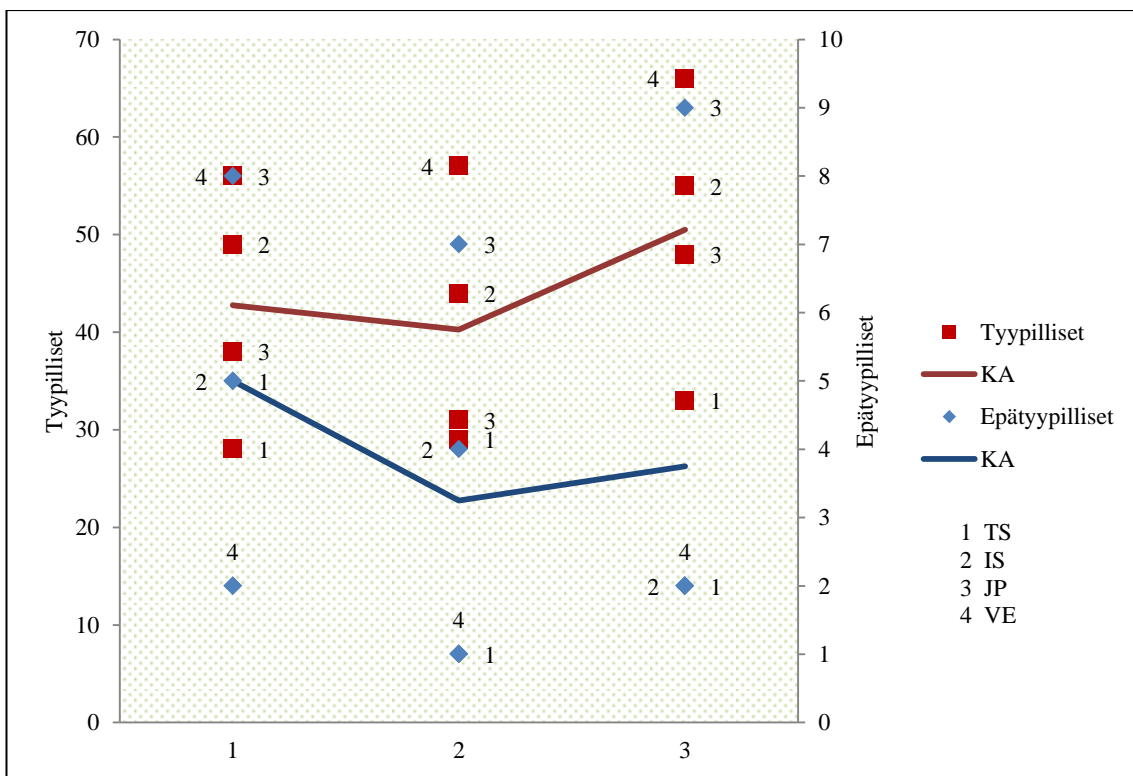
n2	n6	n7	n10	n14	n24
Substantiivi	Substantiivi	Substantiivi	Substantiivi	Adjektiivi /Pronomini	Adjektiivi
Adjektiivi	Adjektiivi	Adjektiivi	Adjektiivi		Substantiivi
Pronomini	Pronomini	Pronomini	Pronomini	Substantiivi	Pronomini
Partisiippi	Numeraali /Partisiippi	Numeraali	Adverbiaali/ Numeraali	Partisiippi	Adverbiaali
Adverbiaali	Adverbiaali	Partisiippi		Adverbiaali	Partisiippi
Numeraali		Adverbiaali	Partisiippi	Numeraali	Numeraali

Asetelmassa 12 on verrokkien määritteiden yleisyysjärjestys.¹² Verrokeilla yleisin määrite on substantiivi (n2, n6, n7 ja n10), adjektiivi (n24) tai pronomini ja adjektiivi jaetulla ensimmäisellä sijalla (n14). Toisena on viidellä verrokillä adjektiivi sekä yhdellä substantiivi (n24). Kolmantena on muilla paitsi yhdellä (n14) verrokillä pronomini-määrite. Numeraali-, partisiippi- ja adverbiaalimääritteiden järjestys vaihtelee eri verrokeilla. Informanttien määritteiden järjestys on verrokkien määritteiden järjestyksen kaltainen: informanteilla IS, JP ja VE yleisin määrite on substantiivi. Informantilla TS yleisin määrite on adjektiivi ja toiseksi yleisin substantiivi. Kuten suurimmalla osalla verrokeistakin, on informanteilla kolmanneksi yleisin määrite pronomini. Neljänneksi yleisin määrite sen sijaan vaihtelee: informanteilla IS ja VE se on numeraalimäärite, mutta informantilla TS adverbiaalimäärite ja informantilla JP partisiippi. Partisiippi on kuudenneksi yleisin määrite muilla paitsi informantilla JP. Tämän vertailun perusteella informantit käyttävät määritteitä pitkälti verrokkien tavoin.

Kuviossa 3 on merkitty pistein kaikkien informanttien etumääritteiden määrä 300:aa sanetta kohden. Alhaalla olevat 1, 2 ja 3 kuvaavat kehitysjaksoa. Muut numerot kuvaavat eri informantteja. Osa pisteistä on päällekkäin, koska arvot ovat niin lähekkäiset tai jopa samat. Viivat kuvaavat informanttien määritteiden käytön keskiarvoa. Tyypillisillä ja epätyypillisillä määritteillä on eri asteikko: tyypillisten asteikko alkaa nolasta ja päättyy seitsemäänkymmeneen, ja epätyypillisten alkaa nolasta ja päättyy kymmeneen. Vaikka vaihtelu on todellisuudessa melko vähäistä, kuvio osoittaa tyypillisten ja epätyypillisten määritteiden kehityssuuntaa: tyypillisten määritteiden määrä kasvaa ja epätyypillisten määrä laskee ensimmäisestä vaiheesta

¹² Informanttien vastaavat asetelmat ovat luvussa 5.1.7 (asetelmat 4, 5, 6 ja 7).

kolmanteen. Informanttien järjestys tyypillisten määritteiden määrässä pysyy samana joka tarkastelujaksossa: eniten määritteitä on informantilla VE, sen jälkeen tulevat IS, JP ja TS. Epätyypillisten etumääritteiden järjestys vaihtelee, mutta joka vaiheessa eniten epätyypillisiä on informantilla JP. Ensimmäisessä vaiheessa toiseksi eniten epätyypillisiä on informanteilla TS ja IS ja vähiten epätyypillisiä on informantilla VE. Toisessa vaiheessa toiseksi eniten epätyypillisiä on informantilla IS ja hänen jälkeensä yhtä vähän epätyypillisyyksiä on informanteilla TS ja VE. Kolmannessa vaiheessa yhtä vähän epätyypillisiä on informanteilla TS, IS ja VE. Etenkin epätyypillisten määritteiden melko vähäisestä määrästä huolimatta voidaan kuvion perusteella sanoa, että informanteilla tapahtuu kehitystä. Informanttikohtaiset kehityskuviot ovat liitteessä 5.

KUVIO 3. Informanttien käyttämien etumääritteiden määrät 300:aa sanetta kohden sekä informanttien määritteiden keskiarvo (KA).

6.2 Jälkimääritteet

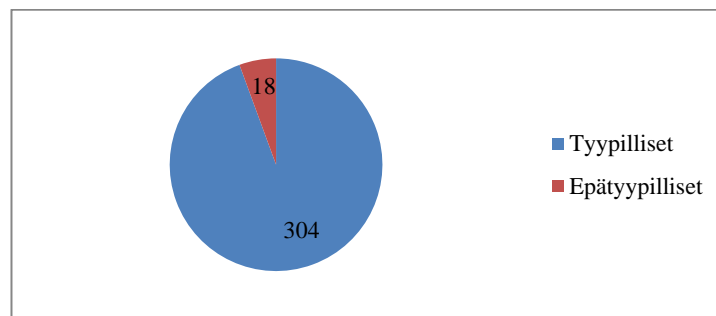
Jälkimääritteitä on etumääritteitä vähemmän. Jälkimääritteissä informanteilla on eniten relatiivilauseita. Ainoastaan informantti IS käyttää enemmän adverbiaalimääritteitä kuin relatiivilausemääritteitä. Asetelmassa 13 on verrokkien jälkimääritteiden yleisyysjärjestys¹³. Yhdellä verrokillalla on eniten relatiivilauseita, mutta muilla verrokeilla tukisubstantiiveja on eniten. Verrokkien tukisubstantiivien suurempi määrä voi selittyä osaksi tenttityypin vaikutuksesta (ks. luku 4.3). Myös adverbiaalimääritteitä on verrokeilla informanteja enemmän. Sen sijaan relatiivilauseita on muilla paitsi informantilla IS verrokkeja enemmän 600:aa sanetta kohden (ks. liite 3). Informanteilla on myös etumääritteinä toimivia partisiippeja suunnilleen saman verran kuin verrokeilla, joten tämä relatiivilauseelle vaihtoehtoinen ilmaisutapa ei tarjoa vastausta siihen, miksi informanteilla on enemmän relatiivilauseita. Osalla verrokeista on edellä mainittujen jälkimääritetyyppien lisäksi *että*-lauseita (n6, n10, n14, n24), määräsanan täydennyksiä (n6, n10, n14, n24), alisteisia kysymyslauseita (n6) ja *kun*-lauseita (n6). Informanttien jälkimääritteiden määrä näyttää samantyyppiseltä kuin verrokkiryhmän (ks. liite 3). Alisteisia kysymyslauseita on eniten informanteilla TS ja IS. *Että*- ja *kun*-lauseita on vähän niin informanteilla kuin verrokeillakin. Näiden osalta informantit eivät poikkea verrokkiryhmästä. Informantilla VE jälkimääritteiden määrä kasvaa ensimmäisestä vaiheesta kolmanteen. Muilla informanteilla ei tapahdu suuria muutoksia jälkimääritteiden käytössä eri vaiheiden välillä.

ASETELMA 13. Verrokkien käyttämien jälkimääritteiden yleisyysjärjestys.

n2	n6	n7	n10	n14	n24
Tukisubst.	Tukisubst.	Tukisubst.	Tukisubst.	Tukisubst.	Relatiivil.
Adverbiaali	Adverbiaali	Adverbiaali./Relatiivil.	Adverbiaali	Relatiivil.	Tukisubst.
Relatiivil.	Relatiivil.		Relatiivil.	Infinitiivil.	Adverbiaali
	<i>Että</i> -lause		Määräsana/ <i>Että</i> -lause	Määräsana/ Adverbiaali/ <i>Että</i> -lause	Määräsana
	Määräsana/Infinitiivil./ Alisteinenkysymysl./ <i>Kun</i> -lause				<i>Että</i> -lause

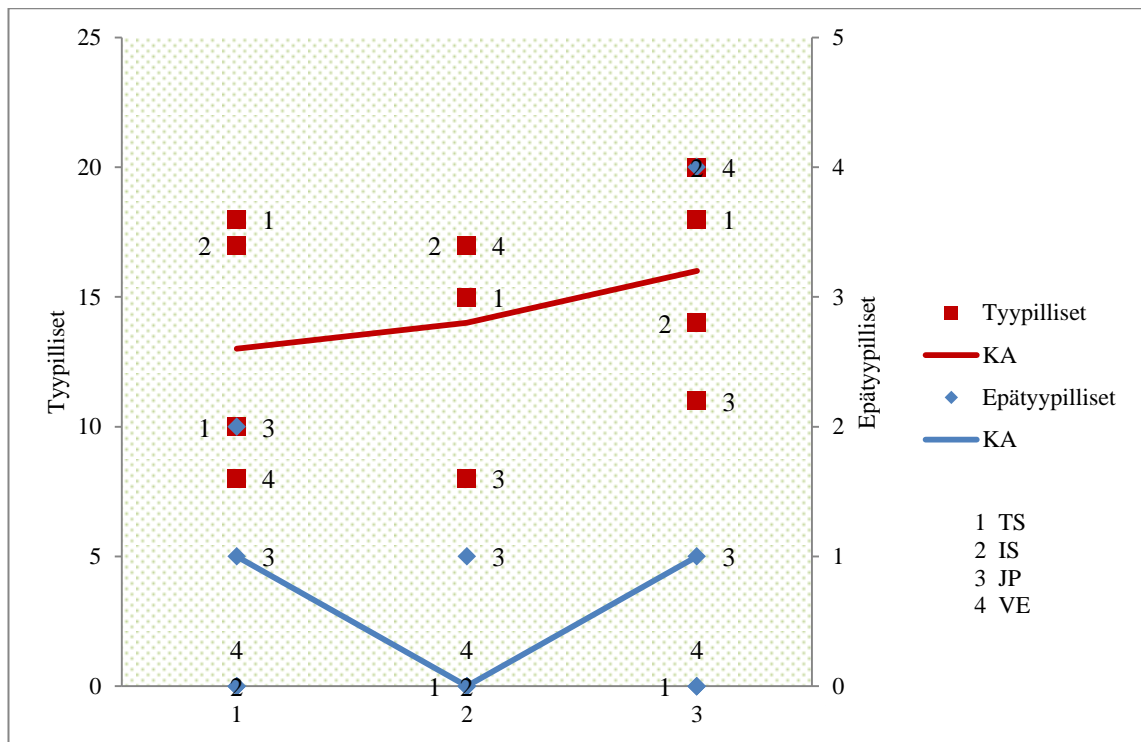
¹³ Informanttien vastaavat asetelmat ovat luvussa 5.2.4 (asetelmat 8, 9, 10 ja 11).

Kuvio 4 esittää tyypillisten ja epätyypillisten määritteiden suhteen. Epätyypillisiä on jälkimääritteissä vähän: informanteilla yhteensä 18 kappaletta kaikista jälkimääritteistä epätyypillisiä (6 %) ja tyypillisiä 304 kappaletta (94 %). Jälkimääritteissä voi nähdä neljä eri ongelmatyyppiä (ks. liite 4). Lukukongruenssiongelmia on relatiivilausemääritteissä kuusi kertaa. Kongruenssin ongelmallisuuden näkyminen vain relatiivilauseissa ei ole ihme, koska muut jälkimääritteet eivät kongruoi (ks. luku 3.3.2). Relatiivilausemääritteissä on 6 kappaletta lukukongruenssiongelmia. Toinen ongelmatyyppi ovat ne määritteet, joiden tulisi olla jälkimääritteen sijaan etumääritteitä. Näitä on adverbiaalimääritteissä sekä kerran määräsanasissa. Kolmas ongelmatyyppi on väärä taivutus. Tätä esiintyy määräsanasissa, adverbiaalimääritteissä ja infinitiivissä. Neljäs ongelmaryhmä on kokonaan ongelmallinen määrite. Siihen kuuluvia on vain yksi tapaus, jossa lausekkeesta tuntuu puuttuvan jokin sana: *En osaa sanoa vielä, teenko verutailua sukupolven väliseen* (JP10).

KUVIO 4. Informanttien tyypillisten ja epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärä.

Ongelmaryhmät ovat samantyyppisiä kuin etumääritteissä, mutta suurimmat ongelmaryhmät – yhdyssanaongelmat ja kongruenssit – puuttuvat. Jälkimääritteitä on vähemmän kuin etumääritteitä. Nämä kaksi seikkaa selittävät osaltaan sitä, miksi etumääritteissä esiintyy enemmän epätyypillisyyksiä kuin jälkimääritteissä.

KUVIO 5. Informanttien käyttämien jälkimääritteiden määrät 600:aa sanetta kohden sekä informanttien määritteiden keskiarvo (KA).

Kuviossa 5 on havainnollistettu informanttien jälkimääritteiden kehitystä. Alhaalla olevat 1, 2 ja 3 kuvaavat tarkastelujaksoa, numeroidut pisteet informanttien määritteiden määrää 600:aa sanetta kohden ja viivat informanttien määritteiden keskiarvoa. Tyypillisten määritteiden asteikko ulottuu nolasta kahteenkymmeneenviiteen ja epätyypillisten nolasta viiteen. Informanttien määritteiden käytön keskiarvokäyrän avulla voidaan todeta, että tyypillisten määritteiden määrä kasvaa ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen. Informantilla VE jälkimääritteiden käyttö kasvaa selvästi ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen, mikä nostaa muuten melko tasaista tyypillisten määritteiden käyttöä. Tyypillisten määritteiden käytön järjestys vaihtelee eri vaiheissa, eikä niiden käytössä ole informanteittain suuria eroja. Informanttien jälkimääritteiden määrät ovat pieniä, mutta silti voidaan sanoa, että tyypillisissä määritteissä tapahtuu jonkin verran kehitystä. Sen sijaan epätyypillisten keskiarvo on sama ensimmäisessä ja viimeisessä vaiheessa, vaikka se putoaakin toisessa vaiheessa. Viimeisessä vaiheessa keskiarvoa nostaa informantin IS epätyypillisten määrä. Tässä kohtaa epätyypillisten määrä ei tarkoita pelkästään, että kielen taitamattomuus lisääntyisi, vaan päinvastoin: informantti on alkamassa käyttää uutta määritetyyppiä infinitiivilauseke, jonka käyttöä

hän ei vielä täysin hallitse (ks. lisää luku 5.2.4). On muistettava, että pelkästään epätyypillisten määritteiden määrän tarkasteleminen ei kerro koko totuutta informanttien kielitaidosta. Informanttikohtaiset kuviot ovat liitteessä 5.

6.3 Tulosten arviointia

Esitin hypoteesit luvussa 1.2. Ensimmäinen hypoteesi koski sitä, millaisia tapauksia on informanteilla eniten. Ajattelin, että edistyneillä oppijoilla on eniten substantiivi- ja adjektiivietumääritteitä. Tämä piti suurimmalta osalta paikkansa (ks. asetelmat 4, 5, 6 ja 7 luku 5.1.7). Kuitenkin informantilla JP on ensimmäisessä vaiheessa toiseksi eniten pronominimääritteitä. Pronominimääritteet ovat toiseksi yleisimpiä myös informantin TS toisessa ja kolmannessa vaiheessa.

Toinen hypoteesi oli, että äidinkieli, oppijoiden taitotaso sekä tenttivastaukset tekstityyppinä vaikuttavat substantiivilausekkeiden määritteiden käyttöön. Äidinkielen negatiivisesta vaikutuksesta on luultavasti kyse informantin JP epätyypillisessä kongruenssin käytössä. Informanttien TS ja VE yhdyssanaongelmien taustalla saattaa osaltaan olla interferenssi (ks. liite 2). Toisaalta informanttien äidinkielestä saattoi olla apua suomen kielen lausekkeita muodostettaessa, mutta tätä ei voida tutkimuksen valossa sanoa varmasti. Informanttien taitotaso vaikutti siihen, että lausekkeiden määritteitä käytettiin pääosin tyypillisesti. Tenttivastaukset vaikuttivat oletettavasti siihen, että informanteilla on huolimattomuudesta johtuvia epätyypillisyyksiä.

Kolmas hypoteesini koski kielen kehittymistä. Esitin, että edistyneidenkin oppijoiden lausekkeiden ja niiden määritteiden käyttötaito kehittyy tutkimusjakson aikana. Tutkimustulosten valossa näyttää siltä, että tämä hypoteesi pitää jossain määrin paikkansa. Etumääritteissä kaikilla informanteilla tyypillisten lausekkeiden määrä kasvoi ensimmäisestä vaiheesta viimeiseen ja kahden informantin epätyypillisten etumääritteiden määrä väheni. Erot kolmen vaiheen välillä ovat kuitenkin melko pieniä (liite 5). Informantilla VE jälkimääritteiden määrä kasvoi, mutta muilla informanteilla määrä pysyi suurin piirtein samana. Jälkimääritteissä informanttien käyttämien epätyypillisten määrä pysyi samana, mutta se oli alun perinkin pieni. Viimeisessä

vaiheessa informantilla IS on ainoat infinitiivilausekkeet, minkä voi nähdä edistykseenä. Muillakin informanteilla esiintyy viimeisessä vaiheessa sellaisia määritetyyppejä, joita ei ole ensimmäisessä vaiheessa (ks. luku 5.2.4). Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että informanttini ovat niin edistyneitä, että kehittymistä tapahtuu kuudentoista kuukauden aikana, mutta kyseessä ei ole kovin suuri muutos. Oppimisen onkin todettu olevan usein nopeampaa opintojen alkuvaiheessa ja hidastuvan sen jälkeen. Tämä pätee niin toisen kielen oppimiseen kuin yleiseenkin oppimiseen (vrt. DeKeyser 1997).

Neljäs hypoteesini oli, että määritteen ja edussanan kongruenssi tuottaa vaikeuksia edistyneellekin oppijalle. Tämä piti paikkansa, sillä ongelmia oli possessiivi-, luku- ja sijakongruenssissa. Yksittäisiä kongruenssiryhmiä enemmän epätyypillisyyksiä on kuitenkin siinä, ettei yhdyssanoja kirjoiteta yhteen (ks. liite 4).

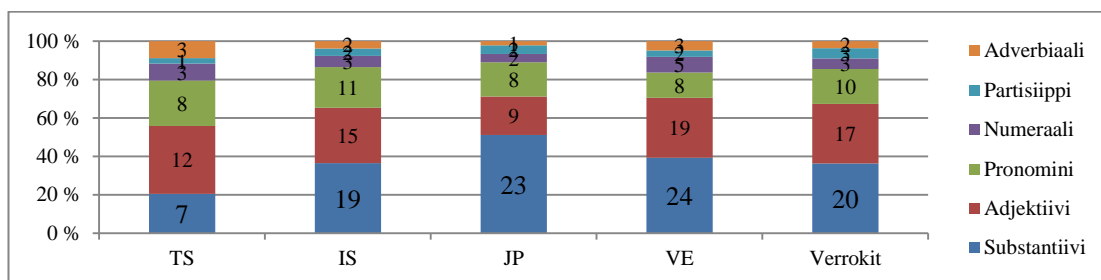
Viides hypoteesini koski sitä, miten informantit käyttävät substantiivilausekkeitä verrattuna natiiviin puhujaan. Esitin, että informantit käyttävät lausekkeitä pääosin natiivien verrokkien tavoin, mutta informanteilla on kuitenkin natiiveja enemmän epätyypillisiä muotoja. Tämä hypoteesi piti melko hyvin paikkansa. Eri etumääritetyyppien jakautuminen on samantyyppistä informanteilla ja verrokeilla (ks. liite 3). Jälkimääritteet ovat etumääritteitä pienempi ryhmä, ja niiden käyttö vaihtelee informanttienkin kesken. Informanteilla on epätyypillisyyksiä sekä etu- että jälkimääritteissä (ks. kuvio 2, s. 90 ja kuvio 4, s. 98), kun taas ainoastaan yhdellä verrokillä on kirjoitettu yhteen epätyypillisesti kaksi sanaa (*osoitettavissaoleva*, n6).¹⁴

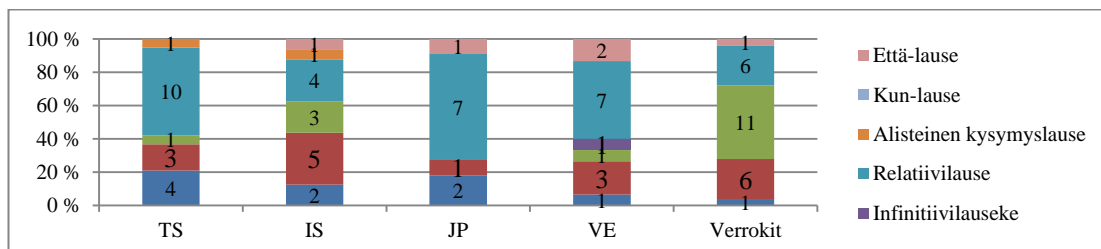
¹⁴ Muita huolimattomuusvirheitä – esimerkiksi kirjainten puuttumista – verrokeilla sen sijaan esiintyi, mutta ne eivät kuulu tämän tutkimuksen piiriin, joten en esittele niitä.

7 LOPUKSI

Tutkimuksessani olen käsitellyt neljän edistyneen oppijan määritteellisten substantiivilausekkeiden käyttöä. Tutkimuksen perusteella substantiivilausekkeiden ja niiden määritteiden käyttö osataan hyvin. Nämä neljä edistynyttä oppijaa näyttävät tämän tutkimuksen valossa käyttävän substantiivin määritteitä melko virheettömästi: etumääritteissä tyypillisiä tapauksia on 91 % ja jälkimääritteissä 94 % kaikista määritteistä. Pitkittäistutkimuksessa ilmenee jonkin verran kehitystä.

KUVIO 6. Informanttien ja verrokkiryhmän etumääritteiden määrä 300:aa sanetta kohden.

KUVIO 7. Informanttien ja verrokkiryhmän jälkimääritteiden määrä 600:aa sanetta kohden.

Kuviot 6 ja 7 esittävät informanttien ja verrokkien käyttämien substantiivilausekkeiden määritteiden määrää.¹⁵ Kuviot havainnollistavat, että informanttien ja verrokkien määritteiden määrää kuvaavat pylväät ovat samantyyppisiä niin etu- kuin jälkimääritteissäkin. Substantiivi-, adjektiivi- ja pronomini määritteet ovat suurimpia etumäärityserhmiä; numeraali-, partisiippi- ja adverbiaalimääritteet ovat kaikilla pieniä

¹⁵ Samat kuviot on esitetty suurempina liitteessä 3.

ryhmiä. Jälkimääritteitä on sekä informanteilla että verrokeilla etumääritteitä vähemmän, ja ne ovat tukisubstantiiveja lukuun ottamatta melko samantyyppisiä informanteilla ja verrokeilla. Määritteiden samantyyppinen määrä informanteilla ja verrokkiryhmällä saa uskoakseni osaltaan oppijoiden kielen kuulostamaan tyypilliseltä. Esimerkiksi informanttien pronomini-määritteiden käyttö on lähellä verrokkien pronomini-määritteiden käyttöä, ja siksi informanttien kieli on tältä osin natiivien kielen kaltaista. Tutkimuksessa onkin osoitettu, miltä osin edistyneiden oppijoiden ja natiivien substantiivilausekkeiden määritteet vastaavat toisiaan.

Tutkimukseni sisältää paikoitellen raskaita selityksiä määritteiden käytöstä. Olen kuitenkin pyrkinyt mahdollisimman kattavien selitysten avulla osoittamaan, millaisia substantiivilausekkeiden määritteitä informantit käyttävät sekä havainnollistamaan, miten olen määritteet luokitellut. Tällaisessa tutkimuksessa kaikki luokitteluun liittyvä on kirjoittajan tulkintaa. Olen pyrkinyt tekemään luokittelun läpinäkyvästi, jotta käy selvästi ilmi, millä perusteella olen kyseiseen luokitteluun päätenyt. Määritteiden luokittelussa olen käyttänyt apunani ISK:ta, Vilkunan Lauseopin perusteita (2003) sekä adjektiivi- ja partisiippimääritteiden kohdalla Nykysuomen sanakirjaa (1973). Lausekkeiden luokittelu tyypillisiin ja epätyypillisiin on myös tulkintaa, mutta eri lähteistä olen löytänyt tukea päätöksiini. Haastattelut voisivat antaa hieman lisäinformaatiota, mutta on vaikea varmasti sanoa, mistä epätyypillisyydet johtuvat.

Substantiivilausekkeista ja niiden määritteistä riittäisi jatkotutkimuksen aiheita. Aihetta ei ole kokonaisvaltaisesti tutkittu suomenkielisten natiivienkaan kielenkäytöstä. Minua jäi erityisesti kiinnostamaan, millaisia oppijoiden määritteet ja substantiivilausekkeet olisivat muissa tekstityypeissä, esimerkiksi esseissä, joissa olisi pidempi suunnittelu-aika sekä mahdollisuus käyttää apuvälineitä. Puhutun ja kirjoitetun kielen substantiivilausekkeiden vertaaminen voisi tuoda uusia ulottuvuuksia, sillä natiivien kielenkäytössä puhutun ja kirjoitetun kielen substantiivilausekkeiden määritteet poikkeavat toisistaan (ks. luku 1.3). Lisäksi olisi kiinnostavaa nähdä, tulisiko puhutun kielen pitkittäistutkimuksessa kehitystä lausekkeiden ja määritteiden käytössä.

Aineistoni on melko pieni, eikä tämän tutkimuksen perusteella voida tehdä laajoja yleistyksiä. Tutkimus on merkittävä, koska tämän avulla saadaan tietää juuri näiden

oppijoiden määritteellisten substantiivilausekkeiden käytöstä useita seikkoja. Lisäksi saadaan tietoa natiivien kirjoittajien substantiivilausekkeiden määritteiden käytöstä. Edistyneiden suomenoppijoiden korpus mahdollistaakin laaja-alaisen suomen kielen oppijoiden ja verrokkien vertailun.

LÄHTEET

Aineistolähteet:

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. Suomen kielen oppiaine, kieli- ja käännöstieteiden laitos, Turun yliopisto. Turku.

TS1 = las2-15tt01te01; TS2 = las2-15tt01te02; TS3 = las2-15tt01te03; TS4 = las2-15tt01te05; TS5 = las2-15tt01te06

IS1 = las2-17tt01te04; IS2 = las2-17tt01te02; IS3 = las2-17tt01te01; IS4 = las2-17tt01te03; IS5 = las2-17tt01te05

JP1 = las2-18tt01te09; JP2 = las2-18tt01te08; JP3 = las2-18tt01te05; JP4 = las2-18tt01te02; JP5 = las2-18tt01te07; JP6 = las2-18tt01te04; JP7 = las2-18tt01te01; JP8 = las2-18tt01te06; JP9 = las2-18tt01te03; JP10 = las2-18tt02te01

VE1 = las2-21tt01te04; VE2 = las2-21tt01te03; VE3 = las2-21tt01te02; VE4 = las2-21tt01te01; VE5 = las2-21tt01te06; VE6 = las2-21tt01te08

Vertailuaineisto = Edistyneiden suomenoppijoiden korpuksen vertailuaineisto, 6 suomenkielisen informantin tenttivastauksia.

Muut lähteet:

Alho, Irja – Kauppinen, Anneli 2008: *Käyttökielioppi*. SKS, Helsinki.

Anhava, Jaakko 1998: *Maailman kielet ja kielikunnat*. Gaudeamus, Helsinki.

Axelsson, Monica 1994: *Noun phrase development in Swedish as second language. A study of adult learners acquiring definiteness and the semantics and morphology of adjectives*. Centre for research on bilingualism Stockholm University, Stockholm.

Bakker, Stéphanie J. 2009: *The noun phrase in ancient Greek: a functional analysis of the order and articulation of NP constituents in Herodotus*. Brill Academic Publishers Location, Boston, MA.

Cefling = CEFLING-projekti. [Online.] [Viitattu 27.7.2012.] Saatavissa: <http://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/cefling/suom>.

Cipris, Zeljko – Hamano, Shoko 2002: *Making sense of Japanese grammar: a clear guide through common problems*. University of Hawai'i Press, Honolulu.

Culicover, Peter 2009: *Natural language syntax*. Oxford university press, Oxford.

Cummins, Jim 1979: Cognitive/Academic Language Proficiency, Linguistic Interdependence, the Optimum Age Question and Some Other Matters. *Working Papers on Bilingualism* 19, s. 197–205.

DeKeyser, Robert M. 1997: Beyond explicit rule learning: Automatizing Second Language Morphosyntax. *Studies in Second Language Acquisition* 19, 195–221.

Denisyuk, Anna 2010: *Sanavalintavirheiden tyypit ja taustaa suomenoppijoilla*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

Dufva, Hannele 1992: *Slipshod Utterances: A Study of Mislanguge*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 26. Jyväskylä.

Ellis, Rod 1985: *Understanding Second language Acquisition*. Oxford University Press, Oxford.

----- 1994: *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford University Press, Oxford.

----- 2008: *The Study of Second Language Acquisition*. Second Edition. Oxford Press, Oxford.

Ellis, Rod – Barkhuizen, Gary 2005: *Analysing Learner Language*. Oxford University Press, Oxford.

Ellis, Rod – Yuan, Fangyuan 2004: The effects of planning on fluency, complexity, and accuracy in second language narrative writing. *Studies in second language acquisition* 36 s. 59–64.

EVK = *Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. 2003. WSOY, Helsinki.

Fried, Mirjam – Östman, Jan-Ola 2004: *Construction grammar: a thumbnail sketch. Construction grammar in cross-language perspective*. s. 11–86. Toim. Mirjam Fried – Jan-Ola Östman. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, PA.

Gass, Susan M. – Selinker, Larry 2008: *Second language acquisition: an introductory course*. Third edition. Routledge, New York.

Gil, David 1987: Definiteness, Noun Phrase Configurationality, and the Count-Mass Distinction. Teoksessa: *The representation of (in)definiteness*, s. 254–269. Toim. Eric. J. Reuland ja Alice G. B. ter Meulen. MIT Press, Cambridge, MA.

Gíslason, Jón – Holopainen, Seija – Karlsson, Timo – Kumpulainen, Päivi 2004: *Allt í lagi. Islannin kielen oppikirja*. Finn Lectura, Helsinki.

Hakanen, Aimo 1993: Partisiippiattribuutit kirjoitetun yleiskielen tyylipiirre. *Sananjalka* 35, s. 61–71. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Suomen Kielen Seura, Turku.

- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKST 350. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Lauri 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- Hebedová, Petra 2012: Re: Graduapua. [Sähköpostiviesti.] Vastaanottaja Sara Kannisto. Lähetetty 6.9.2012.
- Häkkinen, Kaisa 1990: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. SKS, Helsinki.
- Ionin, Tania – Montrul, Silvina 2010: The Role of L1 Transfer in the Interpretation of Articles with Definite Plurals in L2 English. *Language Learning*, s. 877–925. Wiley-Blackwell, Oxford.
- ISKT = Sananselityksiä. Ison suomen kieliopin termejä. Koonneet Korhonen, Riitta – Vilkuna, Maria. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 1, 2005. Saatavissa: <<http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/julk1/termit.cgi>>. [Viittauspäivä 27.1.2012.]
- Iso-Heiniemi, Eeva-Maija 2006: *Relatiivilauseet ja partisiippimääritteen kehittyminen S2-oppijoiden kirjoitelmissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos, Tampere.
- Ivaska, Ilmari – Siitonen Kirsti 2009: Syntaktisesti koodattu oppijankielen korpus: mahdollisuuksia ja kysymyksiä. Teoksessa: *Korpusuuringute metodoloogia ja märgendamise probleemid*, s. 54–71. Toim. Pille Eslon – Katre Öim. Tallinna Ülikooli Eesti Keele ja Kultuuri Instituudi toimetised 11. Tallinna Ülikool, Tallinna.
- Ivaska, Ilmari 2009: *Eksistentiaalilauseen ilmiäsu edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. SKS, Helsinki.
- Janda, Laura A. – Townsend Charles E. 2002: Czech. [Verkkodokumentti.] [Viitattu 10.9.2012.] Saatavissa: <http://www.seelrc.org:8080/grammar/mainframe.jsp?nLanguageID=2>
- Jarvis, Scott – Pavlenko, Aneta 2008: *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. Routledge, New York.
- Jokinen, Kristiina 1988: Suomen substantiivilausekkeen rakenne. *Vir* 92., s. 348–375.
- Jönsson-Korhola – Hannele White, Leila 2004: *Tarkista tästä. Suomen sanojen rektioita suomea vieraana kielenä opiskeleville*. 4. korjattu painos. Finn Lectura, Helsinki.
- Karlsson, Fred 1994: *Yleinen kielitiede*. Yliopistopaino, Helsinki.

----- 2009: *Suomen peruskielioppi*. Neljäs, laajennettu ja uudistettu painos. SKS 378. SKS, Helsinki.

Kotilainen, Lari – Pekkarinen, Heli 2002: Konstruktioita rakentamassa. *Vir.* 106, s. 584–585.

Kaivapalu, Annekatrin 2005: *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä studies in humanities 44, Jyväskylän yliopisto.

Kalliokoski, Jyrki 2008: Suomi toisena kielenä ja koulussa kirjoittaminen. Teoksessa: *Nuoret kielikuvassa*, s. 349–370. Toim. Sara Routarinne – Tuula Uusi-Hallila. SKS, Helsinki.

Kielenoppimisen kysymyksiä. Toim. Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsch, Arja. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto 1999.

Koivisto, Helinä 1987: *Partisiippien adjektiivistuminen suomen kielessä*. SKST 474. SKS, Helsinki.

Komppa, Johanna – Kokkonen Marja 2010: Aikuisen ammattilaisen kirjoitustaitoa kehittämässä. Teoksessa: *Tasolta toiselle. Opas kielitaidon tasojen kuvausasteikon käyttöön suomi toisena kielenä -opetuksessa*, s. 103–120. Toim. Hanna Tani – Leena Nissilä. Opetushallitus, Helsinki.

Laalo, Klaus 1995: Skeemakongruenssi. Morfologisten skeemojen kongruenssia lapsenkielessä. *Vir.* 99, s. 153–172.

----- 2011: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. SKS, Helsinki.

LAS2 = Edistyneiden suomenoppijoiden korpus. [Online.] [Viitattu 1.7.2012.] Saatavissa:
http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/suomi/tutkimus/tutkimushankkeet/Tutkimushanke_Sii-tonen_Ivaska.html

Latomaa, Sirkku – Tuomela, Veli 1993: Suomi toisena vai vieraana kielenä? *Vir.* 97, s. 238–245.

Latvala, Pirkko 2007: *Lauseke-käsite peruskoulussa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

Lehečková, Helena 2008: *Tšekkiä suomalaisille 1*. Toinen korjattu painos. Finn Lectura, Helsinki.

Leino, Jaakko 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. SKST 900. SKS.

Lumme, Svetlana 2010: *Venäläiset edistyneet suomenoppijat tulkitsemassa suomen demonstratiiveja*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

- Lähdemäki, Eeva 1995: *Mikä meni pieleen? Ruotsinkielisten virheet suomen ainekirjoituksessa*. Fennistica 11. Åbo Akademi, finska institutionen, Turku.
- Manchón, Rosa M. – Roca De Lario, Julio – Murphy, Liz 2007: A Review of writing strategies: focus on conceptualizations and impact of first language. Teoksessa: *Language learner strategies. Thirty years of research and practice*, s. 229–250. Toim. Andrew D. Cohen – Ernesto Macaro. Oxford university press, Oxford.
- Martin, Maisa 1995: *The map and the rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target*. Studia Philologica Jyväskyläensia 38. Jyväskylä.
- 1999: Suomi toisena ja vieraana kielenä. Teoksessa: *Kielenoppimisen kysymyksiä*, s. 157–178.
- Martin, Maisa – Siitonen, Kirsti 2005: Iso apu meille ja muille. *Vir* 109, s. 583–593.
- Merivalo, Maija 2010: *Lausekkeittain vai sana sanalta? Lauseenjäsennys yläkoulun Aleksis-kirjoissa ja Taito, Voima, Tajua -kirjasarjassa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Miemois, Ann-Christin 1993: Attitudes to English usage. A comparison between native and non-native speakers. Teoksessa: *Near-native proficiency in English*, s. 9–90.
- Mustajoki, Arto – Alestalo-Shepelenko 2001: *Taipuisa venäjä. Venäjän peruskielioppi ja harjoituskirja*. WSOY, Helsinki.
- Near-native proficiency in English*. Toim. Håkan Ringbom. English department publication. Åbo Akademi, Turku.
- Niiranen, Leena 2008: *Effects of learning contexts on knowledge of verbs. Lexical and inflectional knowledge of verbs among pupils learning Finnish in Northern Norway*. University of Tromsø, Faculty of Humanities, Department of Language and Linguistics, Tromsø.
- NS = *Nykysuomen sanakirja I–VI*. Neljäs painos. WSOY, Porvoo–Helsinki 1973 [1951–1961].
- Odlin, Terence 1989: *Language transfer. Cross-linguistic influence in language learning*. Oxford University Press, Oxford.
- Pajunen, Anneli – Palomäki, Ulla 1985: *Tilastotietoja suomen kielen rakenteesta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1995: Puhesuomen muuttuva omistusmuotojärjestelmä. *Vir* 99, s. 501–531.
- Pettersson, Nils-Owe 2008: *Japansk syntax*. Studentlitteratur, Lund.

Polio, Charlene (2012): The acquisition of second language writing. Teoksessa: *The Routledge handbook of second language acquisition*, s. 319–334. Toim. Susan M. Gass – Alison Mackey. Routledge, Lontoo.

Rekimies, Anu 2011: *Nominit kymmenen maahanmuuttajan kirjoitetussa ja puhutussa suomen kielessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

Rijkhoff, Jan 2002: *The Noun Phrase*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford University Press, Oxford NY.

----- 2008: Layers, levels and context in Functional Discourse Grammar. Trends in Linguistics, Studies and Monographs. Teoksessa: *The Noun Phrase in Functional Discourse Grammar*, s. 63–115. Toim. Daniel García Velasco – Jan Rijkhoff. Mouton de Gruyter, Berlin/New York.

Ringbom, Håkan 1987: *The Role of the First Language in Foreign Language Learning*. Multilingual Matters, Clevedon.

----- 1993: Near-nativeness and the four language skills: some concluding remarks. Teoksessa: *Near-native proficiency in English*, s. 295–303.

----- 2007: *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Multilingual Matters, Clevedon.

Sadat, Jasmin – Martin, Clara D. – Alario, F. Xavier – Costa, Albert 2012: Characterizing the Bilingual Disadvantage in Noun Phrase Production. [Verkkodokumentti.] Teoksessa: *Journal of Psycholinguistic Research* 41, s. 159–179. [Viitattu 2.7.2012.] Saatavissa: <http://www.springerlink.com/content/0090-6905/41/3/>.

Sajavaara, Kari 1999: Toisen kielen oppiminen. Teoksessa: *Kielenoppimisen kysymyksiä*, s. 73–102.

Salmi, Niina 2010: *Virkkeiden ja lauseiden piirteitä edistyneiden suomenoppijoiden teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

Sasaki, Miyuki 2007: Effects of Study-Abroad Experiences on EFL Writers: A Multiple-Data Analysis. *The Modern Language Journal* 91, s. 602–620.

Selinker, Larry 1972: Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics* 10, s. 209–241.

Siitonen, Kirsti 1999: *Agenttia etsimässä. U-verbijohdokset edistyneen suomenoppijan ongelmana*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 63, Turku.

Siitonen, Kirsti 2012: Suomen kielioppia II -luentosarjan runkomoniste. Suomen kielen ja kulttuurin perusopinnot kevät 2012. Turun yliopisto.

Siitonen, Kirsti – Mizuno, Manami 2010: Suomen monitahoinen possessiivisuffiksi ja suomenoppija. *Lähivertailuja* 19. Eesti Rakenduslingvistika Ühing, Tallinna.

Siitonen, Kirsti – Niemelä, Jenny 2011: Mitä pitkittäistutkimus paljastaa edistyneiden suomenoppijoiden kielitaidosta? [Verkkodokumentti.] Teoksessa: *Lähivertailuja* 21, s. 242–279. Toim. Annekatrin Kaivapalu – Johanna Laakso – Pirkko Muikku-Werner – Maria-Maren Sepper. Eesti Rakenduslingvistika Ühing, Tallinna. [Viitattu 29.3.2012.] Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.5128/LV21.10>

Siro, Paavo 1964: *Suomen kielen lauseoppi*. Tietosanakirja, Helsinki.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

Suomen kielen taajussanasto 1979. Toim. Pauli Saukkonen, Marjatta Haipus, Antero Niemikorpi ja Helena Sulkala. WSOY, Porvoo.

Tarnanen, Mirja 2002: *Arvioija valokeilassa: suomi toisena kielenä -kirjoittamisen arviointia*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto.

Toikka, Anni 2012: *Partikkelit, niiden käyttö ja paikka lauseessa edistyneiden suomenoppijoiden kirjoituksessa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli, Turun yliopisto.

Tomasello, Michael 2003: *Constructing a language. A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Harvard University Press, Cambridge.

Ukkola, Annette 2009: *Taas yksi nollatutkimus: substantiivilausekkeiden määritteet S2-oppijoiden teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä.

Vaarala, Heidi 2009: *Oudosta omaksi. Miten suomenoppijat keskustelelevat nykynovellista?* Jyväskylä studies in humanities 129, Jyväskylä.

Vilkuna, Maria 2003: *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 90. Edita, Helsinki.

Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Kotikielen Seura, Helsinki.

Virkkunen, Susan 2000: *Kulosaaren yhteiskoululaisten kirjoitelmien substantiivilausekkeiden rakenne*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.

Waller, Tove 1993: Characteristics of near-native proficiency in writing. Teoksessa: *Near-native proficiency in English*, s. 183–293.

Wolfe-Quintero, Kate – Inagaki, Shunji – Kim, Hae-Young 1998: *Second Language Development in Writing: Measures of Fluency, Accuracy, & Complexity*. Univ. of Hawai'i Press, Honolulu.

Ylikulju, Marja 2004: Helppoja ja vaikeita yhdyssanoja. *Kielikello* 1/2004, s.13–17.
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

LIITE 1

a) Informantin TS tekstien tarkastelujaksot, jaksojen välinen aika, tentin tekokuukausi sekä saneiden määrä.

Informantti	Teksti	Tarkastelujakso	Jakson aloituskuukausien erotus (kk)	Päivämäärä	Saneita
TS	TS1	1		05/2009	317
	TS2	1		05/2009	719
Eroa 10 kk					
	TS3	2		03/2010	156
Eroa 8 kk					
	TS4	3		10/2010	331
	TS5	3		10/2010	927
Yhteensä			17 kk		2450

b) Informantin IS tekstien tarkastelujaksot, jaksojen välinen aika, tentin tekokuukausi sekä saneiden määrä.

Informantti	Teksti	Tarkastelujakso	Jakson aloituskuukausien erotus (kk)	Päivämäärä	Saneita
IS	IS1	1		10/2009	197
	IS2	1		12/2009	234
Eroa 5 kk					
	IS3	2		02/2010	548
	IS4	2		05/2010	966
Eroa 11 kk					
	IS5	3	10	03/2011	594
Yhteensä			17 kk		2539

c) Informantin JP tekstien tarkastelujaksot, jaksojen välinen aika, tentin tekokuukausi sekä saneiden määrä.

Informantti	Teksti	Tarkastelujakso	Jakson aloituskuukausien erotus (kk)	Päivämäärä	Saneita
JP	JP1	1		10/2009	376
	JP2	1		10/2009	66
	JP3	1		02/2010	280
	JP4	1		02/2010	511
Eroa 6 kk					
	JP5	2		03/2010	225
	JP6	2		03/2010	342
	JP7	2		03/2010	251
	JP8	2		05/2010	382
	JP9	2		05/2010	419
Eroa 14 kk					
	JP10 (osa tutkielmaa)	3		05/2011	424
Yhteensä				19 kk	3276

d) Informantin VE tekstien tarkastelujaksot, jaksojen välinen aika, tentin tekokuukausi sekä saneiden määrä.

Informantti	Teksti	Tarkastelujakso	Jakson aloituskuukausien erotus (kk)	Päivämäärä	Saneita
VE	VE1	1		10/2009	403
	VE2	1		02/2010	173
	VE3	1		03/2010	599
Eroa 8 kk					
	VE4	2		05/2010	898
	VE5	2		10/2010	834
Eroa 9 kk					
	VE6	3		02/2011	886
Yhteensä			16 kk		3793

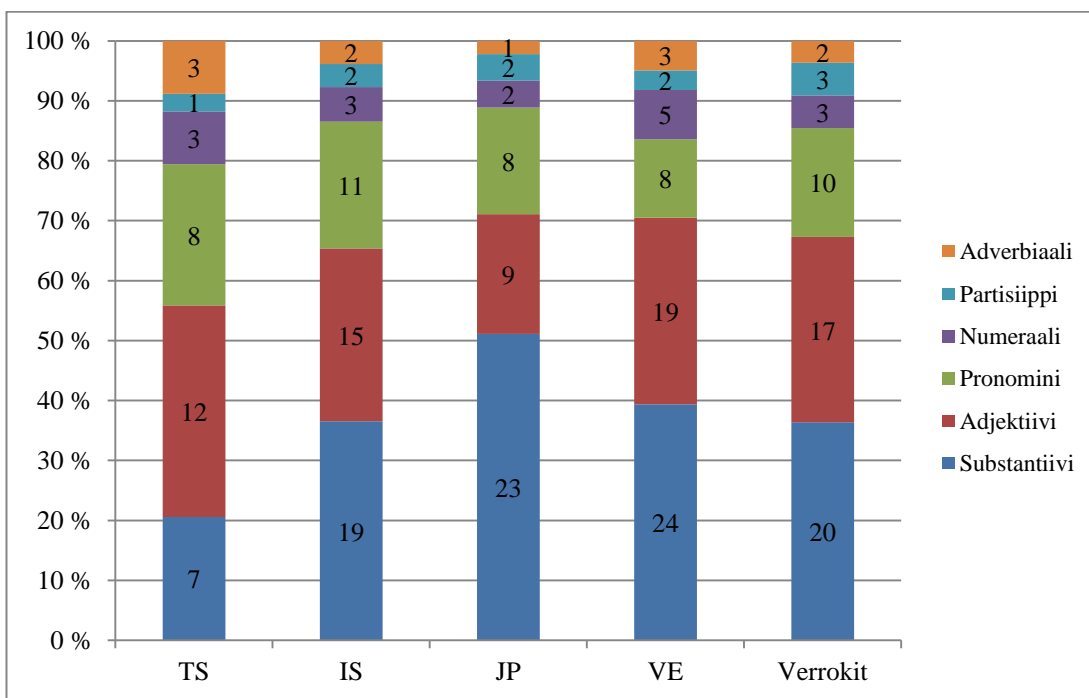
LIITE 2: Informanttien äidinkielen piirteitä.

Taulukkoon on koottuna informanttien äidinkielen sellaisia piirteitä, jotka saattavat vaikuttaa suomen kielen lausekkeiden käyttöön. Apuna on käytetty kunkin kielen kielioppia tai oppikirjaa (Lehečková 1995, Mustajärvi–Alestalo-Shepelenko 2001, Cipris–Hamano 2002, Janda–Townsend 2002, Gíslason et al. 2004, Petterson 2008) sekä kielten luokittelussa Jaakko Anhavan teosta *Maailman kielet ja kielikunnat*.

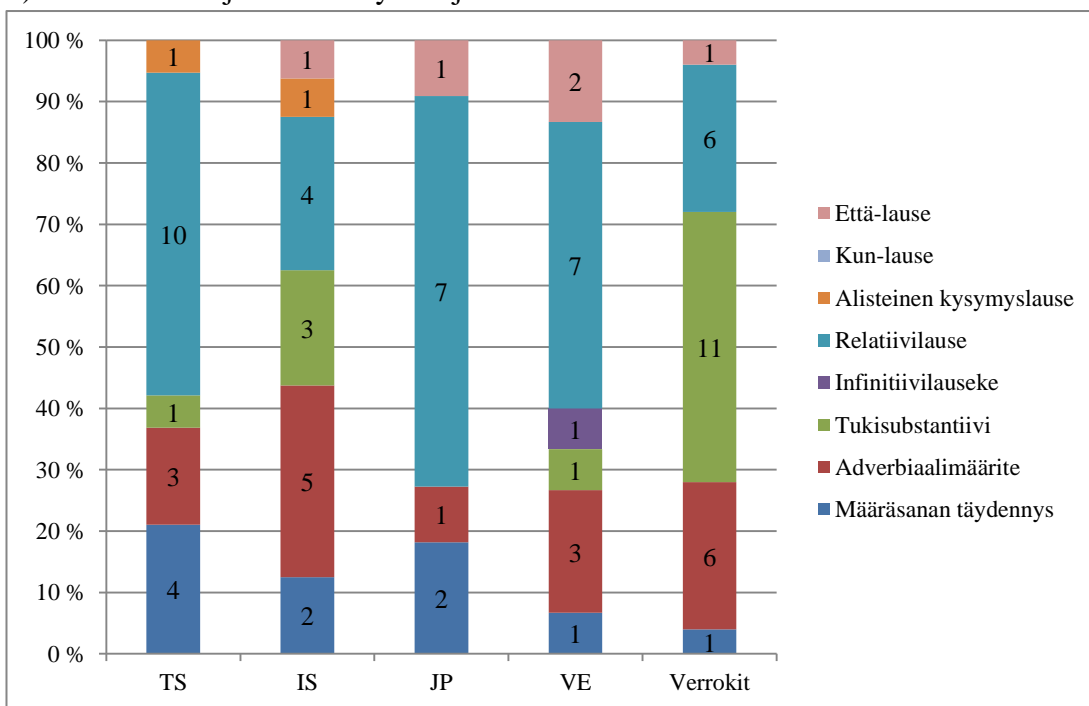
	Tšekki	Venäjä	Islanti	Japani
Kielikunta	länsislaavilainen	itäslaavilainen	skandinaavinen	japani
Typologinen luokittelu	flekteeraava	flekteeraava	flekteeraava	isoloiva
Etu- /jälkimääritteitä	Etu- ja jälkimääritteitä	Etu- ja jälkimääritteitä	Etu- ja jälkimääritteitä	Vain etumääritteitä; edussana aina viimeisenä
Taivutus	Vartalot taipuvat	Vartalot taipuvat	Vartalot taipuvat	Erillinen partikkeli
Substantiivi edussanana	Suku (3), luku (2), sija (7)	Suku (3), luku (2), sija (6)	Suku (3), luku (2), sija (4)	Luku (ei tavallisesti), ei suvun tai sijan merkitsemistä
Adjektiivi määritteenä	Suku (3), luku (2), sija (6)	Suku (3), luku (2), sija (6)	Vahva/heikko	<i>Na</i> -partikkeli (na-adjektiivit)
Pronomini määritteenä	Suku (3), luku (osa) (2), sija (6),	Suku (3), luku (monet) (2), sija (6)	Suku (3), luku (2), sija (4), relatiivipronomini taipumaton	Läheisyyspartikkeli
Numeraali määritteenä	1–2 suku (3), sija (6)	Suku (3), sija (6)	1–4 suku (3) ja sija (4)	<i>Nin</i> -partikkeli
Omistuksen ilmaiseminen (pron)	Taipuva possessiivipronomini	Taipuva possessiivipronomini	Taipuva possessiivipronomini	Persoonapronomini + genetiivipartikkeli <i>no</i>

LIITE 3: Informanttien ja verrokkiryhmän määritteiden määrä.

a) Informanttien ja verrokkiryhmän etumääritteiden määrä 300:aa sanetta kohden.

b) Informanttien ja verrokkiryhmän jälkimääritteiden määrä 600:aa sanetta kohden.

LIITE 4: Informanttien epätyypillisten määritteiden kappalemäärät.

a) Informanttien epätyypillisten etumääritteiden kappalemäärät.

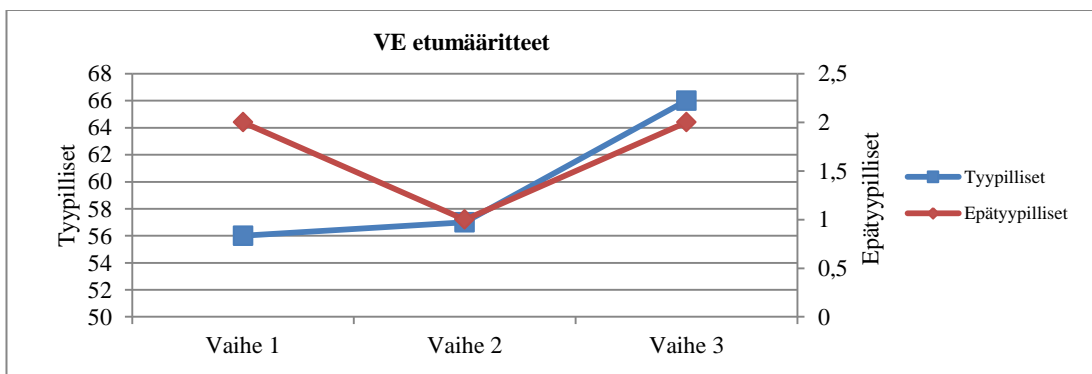
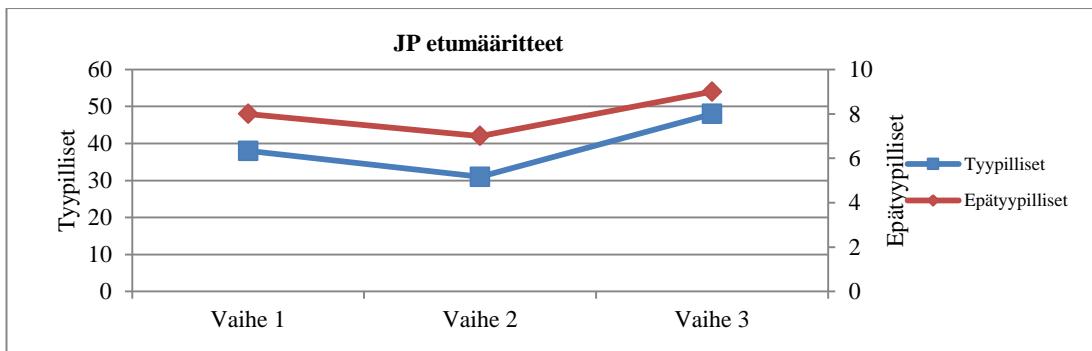
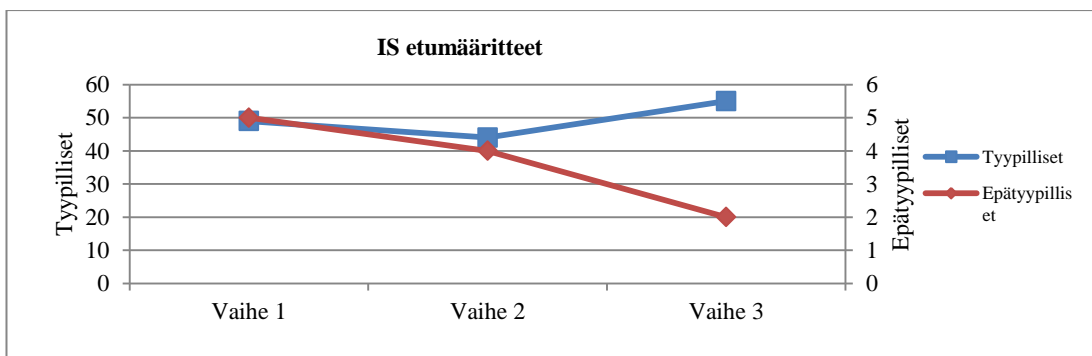
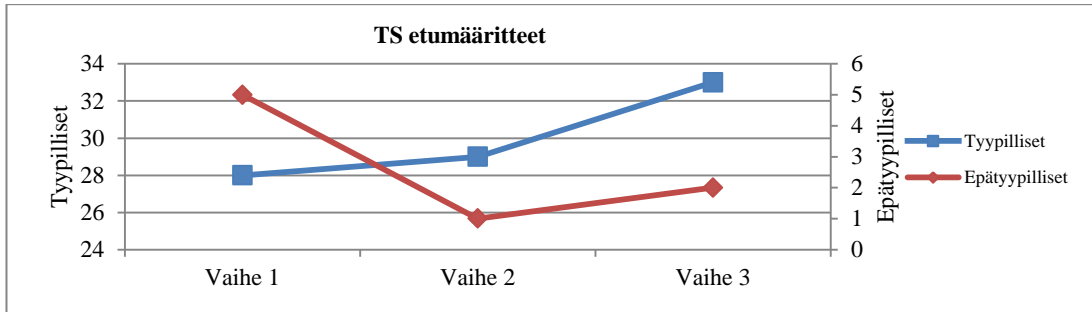
	Subst	Adj	Pron	Num	Partis	Adv	Yht.
Po. yhdyssana	52	1	1				54
Turha aines	1	1	1			1	4
Lukukongr.	2	11	5	1			19
Sijakongr.	2	10	7	7	2		28
Persoonapron. ja poss. suff.			13				13
Taivutus (eivät liity kongr.)	2	1	1		1	2	11
-lukusanan jälkeen yksikkö	1	1			2		
Väärä sanaluokka	7				1	3	11
Osien järj. - etum	3		2		1		12
-po. jälkim	5			1			
Muu			1	1			2
Yht.	75	25	31	10	7	6	154

b) Informanttien epätyypillisten jälkimääritteiden kappalemäärät.

	Relatiivilause	Määräsana	Adv.määrite	Infinitiivi	YHT
Lukukongr.	6				6
Po. etumäärite		1	3		4
Väärä taivutus		1	4	2	7
Kokonaan epätyyp.			1		1
YHT.	6	2	8	2	18

LIITE 5: Informanttien yksilökohtaiset kehityskuviot.

a) Informanttien käyttämien etumääritteiden määrän kehitys 1. vaiheesta 3. vaiheeseen (/300 sanetta). Tyypillisillä ja epätyypillisillä on omat skaalansa.

b) Informanttien käyttämien jälkimääritteiden määrän kehitys 1. vaiheesta 3. vaiheeseen (/600 sanetta). Tyypillisillä ja epätyypillisillä on omat skaalansa.

